

Střídavá výchova jako jedna z forem úpravy práv a povinností k nezletilým dětem

Bc. Věra Zaorálková

Diplomová práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Věra ZAORÁLKOVÁ, DiS.**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Střídavá výchova jako jedna z forem úpravy práv
a povinností k nezletilým dětem**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek

Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru

Provedení výzkumu: kvalitativně-quantitativní typ výzkumu

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu

Přijetí odpovídajících závěrů

Doporučení pro praxi

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

NOVÁK, T. Předrozvodové a rozvodové poradenství. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.

SMITH, H. Děti a rozvod. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 183 s. ISBN 80-7178-906-2.

WARSHAK, R. A. Revoluce v porozvodové péči o děti. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 237 s. ISBN 80-7178-089-8.

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Helena Řeháčková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

12. ledna 2010

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2010

Ve Zlíně dne 12. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

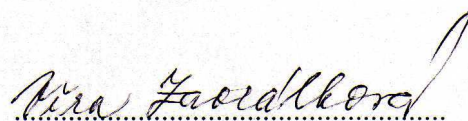
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30.4.2010

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Střídavá výchova je jednou z možností péče o děti po rozvodu rodičů. V mé práci se zabývám rozpadem rodiny, rozvodem a důsledky, které pociťují děti i rodiče. Popisuji okolnosti, za kterých je možné střídavou výchovu realizovat a v čem může být prospěšná pro dítě. V mé práci uvádím také negativa této formy péče. Cílem je ukázat jak je střídavá výchova v České republice využívána a zda má v naší společnosti budoucnost.

Klíčová slova: rodina, manželství, děti, rozvod manželství, úprava práv a povinností, výhradní péče, střídavá výchova, sociálně-právní ochrana dětí.

ABSTRACT

Shared parenting is one of the child care after separation. In my thesis I deal with family breakdown, separation and the consequences felt by both children and parents. I describe the circumstances under which can be realized the shared parenting and what may be advantage for child. There are also some disadvantage of course. The aim of this thesis is to show the usage of shared parenting in the Czech republic and whether has the future in our society.

Keywords: family, marriage, children, separation, arrangement of discretions and duties, exclusive care, shared parenting, social and legal protection of children.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Děkuji vedoucí své diplomové práce, Mgr. Heleně Řeháčkové, za odborné vedení, rady a cenné připomínky. Děkuji také všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu a dále mé rodině za podporu.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA	13
1.1 VYMEZENÍ RODINY A JEJÍ VÝZNAM	13
1.1.1 Typy rodin.....	14
1.1.2 Funkce rodiny	14
1.1.3 Rodičovské role	15
1.1.4 Současná rodina.....	16
1.2 MANŽELSTVÍ.....	17
2 ROZPAD RODINY	18
2.1 ROZPAD MANŽELSTVÍ	18
2.2 ROZVOD.....	19
2.2.1 Úprava práv a povinností k dítěti.....	20
2.2.2 Typy rozvodů	21
2.2.3 Důsledky rozvodu	23
2.2.4 Děti a rozvod	23
2.3 PÉČE O DĚTI PO ROZVODU	25
2.3.1 Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy	26
2.3.2 Výhradní péče matky	29
2.3.3 Výhradní péče otce	33
2.3.4 Matky versus otcové	34
3 STŘÍDAVÁ VÝCHOVA	36
3.1 PODMÍNKY ÚSPĚŠNÉ STŘÍDAVÉ VÝCHOVY	36
3.1.1 Intervaly střídání dítěte	39
3.2 POZITIVA A NEGATIVA STŘÍDAVÉ VÝCHOVY	40
3.3 ZAINTERESOVANÍ ODBORNÍCI	41
3.3.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)	42
3.3.2 Advokáti	43
3.3.3 Soudci	44
3.3.4 Soudní znalci	44
3.3.5 Rodinné poradny a mediační služby	45
3.4 ZKUŠENOSTI ZE ZAHRANIČÍ.....	45
3.5 SHRUTÍ	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	52
4 OBLAST VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	53
4.1 CÍL VÝZKUMU	54
4.2 DRUH A METODY VÝZKUMU.....	55
4.2.1 Výzkumné otázky	55
4.3 METODY SBĚRU DAT A TVORBY DATABÁZE	56
4.3.1 Podmínky výzkumu a charakteristika výzkumného souboru	57
5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	58

5.1	PŘÍPADOVÉ STUDIE	58
5.1.1	Rodina S.	58
5.1.2	Rodina K.	63
5.1.3	Rodina M.	67
5.1.4	Rodina R.	69
5.2	ZPRACOVÁNÍ POSUZOVACÍCH ŠKÁL	70
5.3	ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKU	74
5.4	ZÁZNAM A ZPRACOVÁNÍ ROZHOVORU	81
6	VÝSLEDKY VÝZKUMU	88
6.1	ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	88
	ZÁVĚR.....	92
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	97
	SEZNAM PŘÍLOH	98

ÚVOD

Střídavá výchova je jednou z možností výchovy dětí, pokud se rodiče rozhodnou ukončit soužití a rozvést se. V české republice je tato forma úpravy práv a povinností rodičů k nezletilým dětem umožněna zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, již od roku 1998. Domnívám se, že v posledních letech je střídavá výchova více medializována a šíří se do povědomí čím dál více lidí v naší společnosti. Sama jsem se s touto problematikou podrobněji setkala jako pracovnice na oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) městského úřadu, kde jsem před více než rokem začala pracovat. Setkávám se s rodiči, kteří mimo jiné přichází řešit rozvod a výchovu dětí. Když se zamyslím nad běžnou praxí, děti jsou automaticky svěřovány po rozvodu rodičů do výchovy matek. „Schopným“ otcům, kteří mají zájem se podílet na výchově svého dítěte stejně jako matka, se příliš šancí nedává. Zní to, jakoby byly otcům upírána jejich práva. Rozvodová situace je však daleko komplikovanější, než se zdá a každý případ je individuální. Rodiče, kteří se rozcházejí, se chovají pod vlivem emocí, a proto je jednání s nimi mnohokrát velmi složité. Těch, kteří přichází společně s jasnou představou např. střídavé výchovy svých dětí, je podstatně méně, řekla bych hrstka. Děti rozvodem rodičů trpí a k jejich názoru se přihlíží tehdy, jsou-li jej vzhledem k věku schopny formulovat. Zájem dítěte je však vždy na prvním místě.

Rozvodová problematika mě zajímá vzhledem k tomu, že pracuji v oblasti mezilidských vztahů a konkrétně téma střídavé výchovy mě zaujalo natolik, že jsem se ponořila do studia dostupné literatury a internetových pramenů, abych získala co nejvíce informací. Vyslechla jsem různé názory odborníků i laiků. Literatury ohledně uvedeného tématu není mnoho a navíc u nás nebyl proveden ani žádný výzkum ohledně pozitivních či negativních dopadů na rodiny a děti praktikující střídavou výchovu. Vycházela jsem většinou z knih a internetových odkazů týkajících se rozvodové problematiky, která s mým tématem úzce souvisí a přímo se jej dotýká. Jako sociální pracovnice jsem nechtěla oslovit konkrétní rodiny, které znám jako bývalé či současné klienty a to z důvodu možného střetu zájmů. Domnívám se však, že bych od nich získala bezprostředně nejlepší zpětnou vazbu ohledně toho, jak prožívali či prožívají střídavou výchovu ve své rodině.

Cílem této práce je zmapovat oblast problematiky střídavé výchovy od prvotního rozhodnutí rodičů, její průběh a dále ukázat, za jakých okolností může fungovat, aby byla prospěšná pro děti i rodiče nebo naopak upozornit na určitá úskalí. Nechci za každou cenu propagovat, jak je tato forma výchovy skvělá, že by se měla stále více rozšiřovat. Chtěla bych ukázat, že rozvod lze prožít i bez velkých hádek, neshod, nenávisti a naschválů, kterými pak nejvíce trpí dítě. Podívat se na případy, kdy je střídavá výchova vhodně zvolená a kdy naopak nevhodně. Jaké má v naší společnosti postavení a využití, perspektivu do budoucna. V neposlední řadě chci taktéž přiblížit názor a pohled sociálních pracovníků, které jsou stále médií prezentovány ve špatném světle. Doplněním je rovněž názor psychologů, která pracuje na zkvalitnění vztahů rodičů a dětí v průběhu rozvodového řízení i po něm.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části nejprve vycházím z pojmu rodina, stručně charakterizuji základní pojmy související s rodinou, definuji pojem manželství. Dále přecházím k rozpadu rodiny, manželství a následnému rozvodu. Zde se již podrobněji zabývám, za jakých okolností lze rozvést manželství s nezletilými dětmi a také jednotlivými aspekty rozvodu i jeho důsledky pro rodiče a děti. Uvádím zde, za jakých okolností jsou děti rodičům svěřovány do výchovy, jaké jsou možnosti péče o děti po rozvodu v naší zemi a co bývá v praxi nejčastější. V poslední kapitole první části diplomové práce se konkrétně zaměřuji na střídavou výchovu, podmínky její realizace, pozitiva a negativa. Je zde také výčet zainteresovaných odborníků, se kterými je možné se setkat při úpravě práv a povinností k nezletilým dětem u soudu. Nechybí ani zkušenosti se střídavou výchovou ze zahraničí, kde má tato forma péče bohatší kořeny a celkové shrnutí tématu.

V praktické části nejprve uvádím oblast výzkumného problému, kde jsem si stanovila cíle a otázky mého výzkumu. Následně popisuji, jak jsem realizovala smíšený výzkum pomocí metody případových studií, škálování, dotazníku a rozhovoru. V jedné z dalších kapitol postihuji zpracování a záznam získaných dat, v poslední kapitole pak představuji konečné výsledky svého výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

1.1 Vymezení rodiny a její význam

„Rodina je malá, primární, neformální sociální skupina, kterou tvoří jedinci spojeni pokrevními, manželskými a adoptivními vztahy. Je to specifická biosociální skupina, ve které se uskutečňují některé společensky i osobně potřebné činnosti a vztahy, které nemohou v plné míře přebírat jiné instituce“ (Klapilová, 2000, s. 27).

Rodina je jednou z nejvýznamnějších hodnot lidské společnosti a stále ještě její základní jednotkou, která poskytuje dítěti i dospělým členům ochranu v nebezpečí, nemoci či konfliktních situacích. Rodina prošla během minulých staletí mnoha změnami a také se mění význam některých jejích funkcí. Tuto základní jednotku vnímáme jako součást našeho života, aniž bychom si uvědomovali všechny její aspekty. Na rodinu lze pohlížet z různých úhlů pohledu. Ze sociálně-psychologického hlediska je rodina místem, kde probíhá socializace jedince, který plní určité role, je v interakci s ostatními členy, ke kterým si vytváří vztahy. Vzhledem k tomu, že většinou není rodina izolována od okolí, je součástí širšího společenského systému. Každá rodina má svůj způsob komunikace a současně hodnotový systém, který ovlivňuje jednotlivé členy. Rodina je současně samostatnou ekonomickou jednotkou, která má v nouzi pomoci svým členům v nepříznivých situacích, které život přináší. Důležitý a rozhodující vliv má rodina pro dítě, které je zde vychováváno. Má podíl na utváření jeho osobnosti v oblasti tělesné, duševní a sociální. Dítě si vytváří svůj obraz světa podle toho, jak je mu interpretován rodiči nebo jinými vychovateli, osvojuje si základní vzorce chování a ty dále uplatňuje ve svém životě. Rodiče by si měli uvědomit, že dítě má nejen potřeby biologické – dostatečná výživa, přístřeší, spánek, teplo, čistota, ale také potřeby psychické – dostatek lásky, bezpečí a jistoty, podnětné prostředí, potřeba být akceptován, vědomí identity, otevřená budoucnost, kontakt s okolím, společenské uplatnění, potřeba vhodných mužských a ženských vzorů, potřeba spravedlnosti (Zelená, Klégrová, 2006).

1.1.1 Typy rodin

Existuje několik typů rodin, které se mohou členit dle různých kritérií.

- Podle úplnosti – úplná (oba rodiče a děti), neúplná (jeden z rodičů a děti).
- Podle původu – rodina orientační (původní, ve které jsme se narodili, vyrostli, naučili se chápat, co je a co není správné a jaké jsou normy v rodině i společnosti). Rodina prokreační nebo reprodukční (nově založená rodina).
- Podle velikosti – rodina nukleární (matka, otec a jejich děti), rodina rozšířená (kromě rodičů a dětí se skládá i z prarodičů a jiných pokrevních příbuzných).
- Dalšími typy jsou tzv. rodiny doplněné, které vznikají, když jeden z biologických rodičů zemře nebo rodinu opustí v důsledku rozvodu a ta je potom doplněna o náhradního otce či matku. Existují také rodiny náhradní – jsou to ty, které si dítě osvojily nebo si ho vzaly do pěstounské péče.
- Podle funkčnosti – rodina funkční (zajišťuje dobrý vývoj dítěte, jedná se o většinu rodin ve společnosti), rodina problémová (vyskytují se v ní závažnější poruchy funkcí rodiny, které však vážněji neohrožují vývoj dítěte, rodina je schopna řešit problémy vlastními silami či využít krátkodobé pomoci zvenku), rodina dysfunkční (vyskytují se v ní vážné poruchy funkcí rodiny, které ohrožují nebo poškozují vývoj dítěte, rodina není schopna problémy zvládnout sama, jsou nutná opatření zvenčí, tzv. sanace rodiny), rodina afunkční (poruchy jsou takového rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí či ohrožuje jeho existenci, jediným řešením je odebrání dítěte z rodiny) (Dunovský, 1986).

1.1.2 Funkce rodiny

Rodina plní určité funkce jak ve vztahu ke svým členům, tak ke společnosti. Tyto funkce podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu význam, jak bylo popisováno výše v souvislosti s funkčností rodiny. Ve většině literatury týkající se rodiny najdeme následující funkce:

- biologicko – reprodukční (erotická) funkce
- socializačně – výchovná funkce

- emocionální funkce
- ekonomicko – zabezpečovací funkce
- relaxační a regenerační

1.1.3 Rodičovské role

„Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí“ (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, §18).

V tradiční rodině minulých staletí byly role otce a matky jasně dány a byly neměnné. Stejně tak děti měly jiné postavení, než je tomu dnes. Role jednotlivých členů rodiny se mění a rozdíl v ženské a mužské úloze v rodině se pomalu sjednocují. Naše současná společnost vyžaduje, aby byli rodiče vzájemně zástupní ve svých rolích. Očekává se od nich větší míra partnerství a rovnoměrné rozdělení rodičovských rolí, s čímž souvisí i rovnost manželů. Přesto však stále existují rodiny, kde postavení mužů a žen není stejné. V těchto rodinách se předpokládá, že úkolem muže je finančně zabezpečit svou rodinu a úkolem ženy je péče o děti, manžela a domácnost. Pokud přitom žena chodí do zaměstnání, očekává se, že zvládne vše. Důsledkem takového smýšlení a zarytých představ je i stereotypní smýšlení o tom, že děti patří k matce, otec není schopen se o děti patřičně postarat apod.

Role matky

Často bývá zdůrazňováno, že má matka mimořádný význam pro dítě především v prvních letech jeho života. V rodině jí je přisuzována funkce stmelujícího a sjednocujícího činitele, je s ní také spojována stránka citová, mravní a výchovná, představuje pro dítě vzor ženské role. Z hlediska estetiky se její role projevuje v celkové atmosféře a vzhledu bytu i chování jednotlivých členů. Péče o domácnost a děti již není pouze výhradou matky, mnoho otců se na těchto činnostech více či méně podílí. Přesto však na bedrech matky leží větší část povinností a odpovědnosti za děti a domov. I když je zaměstnána a denně chodí do práce, má další povinnosti v domácnosti po návratu ze zaměstnání. Zde záleží na mnoha okolnostech a zvláště na účasti otce, zda je schopen se angažovat v domácích pracích, dohlédnout na děti při psaní úkolů, trávit s nimi volný čas apod.

Role otce

Otec je pro dítě stejně důležitý jako matka, přestože se angažuje v prvních letech života dítěte o něco méně. Bývá často zábavnější a méně úzkostlivý než matka, je velkým mužským vzorem pro syna, který se od něj učí jednat jako muž a napodobuje jeho chování a neméně důležitým také pro dceru, která potřebuje jeho pozornost a ocenění, jenž pomáhá rozvinout její ženskost. Doba, kterou tráví otec s dítětem, je velmi důležitá a to jak její kvantita, tak kvalita. Je podstatné, aby se otec angažoval na výchově svých dětí, vytvořil si s nimi pevnou vazbu a věnoval se jim. V dnešní době je otec příliš zaměstnán a schází mu čas na to, aby se dostatečně podílel na výchově, případně sám neměl v původní rodině odpovídající vzor otce. Existuje však řada mužů, kteří mají velmi pozitivní zájem o své děti a mají touhu být „dobrymi“ otci.

Přestože jsou mezi mužem a ženou rozdíly, které se nikdy nesjednotí, jsou jako rodiče pro dítě oba stejně důležití a ve většině záležitostech týkajících se výchovy a péče o děti se mohou a dokáží zastoupit. Jsme do velké míry ovlivněni stereotypy o tradičním rozdělení rolí a pouze čas ukáže, jak dalece bude naše společnost vyspělá, aby ženy a muži dosáhli vyšší míry rovnoprávnosti, než je tomu dnes.

1.1.4 Současná rodina

Často slycháváme o „krizi rodiny“, která je způsobena mimo jiné vysokou rozvodovostí, velkým počtem neúplných rodin, dále se v rodinách častěji objevují patologické jevy (týrání, zneužívání, zanedbávání dětí, alkoholismus rodičů), velmi špatně na rodinu působí nezaměstnanost a nedostatek financí. S tím se v současné době potýká mnoho rodin a jejich neuspokojivá ekonomická situace má za následek komunikační a vztahové problémy, které vznikají z nakumulovaného stresového vypětí.

Rodina současnosti má mimo jiné následující charakteristické znaky:

- funkce rodiny přebírají jiné instituce
- založení rodiny nesouvisí s uzavřením manželství
- snížená stabilita rodiny
- počet dětí klesá, mizí vícegenerační soužití

- rozvoj antikoncepce a plánované rodičovství
- děti se osamostatňují v pozdějším věku
- zvýšené nároky na oba rodiče v zaměstnání
- dvoukariérové manželství

1.2 Manželství

Na počátku vzniku rodiny stojí ve většině případů uzavření manželství mezi mužem a ženou, kteří hodlají v takto vzniklé rodině vychovat své děti. Samozřejmě v dnešní době je trendem žít v nesezdaném svazku a mít spolu děti. Manželství je velký závazek, který nehodlá každý jedinec podstoupit. Vznik a zánik manželství, vztahy mezi manžely i mezi rodiči a dětmi upravuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Tato právní úprava se vztahuje jak na páry sezdané, tak nesezdané, proto myslí i na děti narozené mimo manželství. V zákoně je manželství definováno takto: „*Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí*“ (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, §1).

Různé výzkumy nám ukazují, že lidé žijící v manželství jsou údajně spokojenější, než ti v nesezdaném svazku, rozvedení či ovdovělí. Myslím si, že manželství znamená pro ženu a muže větší emoční podporu a finanční zajištění. Na každého z nich však působí život v manželství jinak a v jeho průběhu dochází k typickým fázím vývoje soužití, když se střídá klidnější období s emočně vypjatějším. Nejvíce údajně bývá manželství ohroženo mezi 2. - 8. rokem a 18. - 25. rokem soužití, kdy může dojít k rozpadu rodiny a následnému rozvodu. Záleží na mnoha faktorech, které mohou ovlivnit rozpad manželství a také na schopnosti a ochotě partnerů řešit problémy např. v rodinné poradně s psychologem. Pokud se ani odborníkovi nepodaří zachránit vztah, může alespoň urovnat vztahy mezi manželi, aby nadále mohli fungovat jako rodiče.

2 ROZPAD RODINY

Domnívám se, že rodina se rozpadá, jakmile selhávají její funkce a nejsou již dostatečně naplňovány. Hlavní příčinou bývá problém, který způsobí partnerský nesoulad a vyústí v rozchod rodičů. Někteří rodiče se i přes problémy snaží udržet rodinu pohromadě, to však nemusí být zrovna příznivé pro jednotlivé členy, zvláště děti. Příčiny rozpadu rodiny bývají různé, ale děti za rozchod rodičů určitě nemohou.

Rodiče mají ze zákona danou rodičovskou zodpovědnost, tedy souhrn práv a povinností vůči svým dětem. Právě oni mají rozhodující úlohu ve výchově dětí. Proto musí vzít rozcházející se manželé na vědomí, že rodiči zůstanou i poté, co se rozejdou. To, že se mezi nimi něco stalo, nemají se již rádi a nechtějí spolu žít, nehraje v tomto případě roli. Kolik z nich si to ve skutečnosti uvědomuje? Velmi málo. Je zde příliš mnoho faktorů, které působí – partnerská křivda, svěření dětí, otázka výživného, kontakty dětí s rodiči po rozchodu, společný majetek, následný rozvod atd.

2.1 Rozpad manželství

Je pravdou, že manželství uzavírají lidé z různých důvodů a jsou jisté rozdíly v motivech mužů a žen. Dle Smithové (2004) netrvá průměrné manželství ani deset let a vztahy nesezdaných párů trvají ještě kratší dobu. Důsledkem toho jsou zde děti trpící rozchodem rodičů. Stává se, že před definitivním rozchodem jeden z partnerů odejde, ale vrátí se zpět a to i několikrát. V tomto mezidobí vyhledávají uvědomělí rodiče odbornou pomoc. Z toho je jasné, že konečné rozhodnutí rozejít se nečiní lehce, zvláště jsou-li zde děti. Do manželství člověk vkládá mnoho citové energie a není tak snadné se všeho vzdát a začít někde znovu.

Institut manželství se za posledních několik desetiletí velmi změnil a to především v důsledku změny společenského postavení žen. S tímto souvisí i změna rolí v rodině. Žena již není podřízena muži, v mnoha vztazích lidé očekávají rovnoprávné postavení. Tím se však změnil i pohled na manželství, které již není tak podstatné pro soužití dvou lidí. V dnešní době nečekáme, že věci budou mít dlouhé trvání, proto tak přistupujeme i ke vztahům. Mnohem důležitější je momentální citové uspokojení a sexuální vztahy, než uchování stability manželství. Netvrdím, že takto smýšlí každý pár, který hodlá založit

rodinu, ale mohu říci, že dnešní manželství jsou uzavírána s vědomím, že jej lze snadno ukončit. Problémem není ani uzavření několika manželství za život. Posvátnost manželského svazku zmizela. Kolik párů vlastně uzavírá sňatek s vědomím, že to bude navždy?

2.2 Rozvod

„Rozvod má četné rozporné charakteristiky, protože může být považován za určité základní společenské sanační opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má skončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivy. Tyto základní předpoklady, pro které je rozvod obecně akceptován, se však ne vždy naplňují a očekávané pozitivní změny se neobjeví, naopak dochází k další frustraci, stresu a konfliktům i v době po rozvodu“ (Matějček, Dytrych, 1994, s.133).

Rozvod má několik stádií. Nejprve hovoříme o manželském (rodinném) nesouladu, který nastává, pokud mezi partnery dochází k podstatným i nepodstatným rozporům a nejsou schopni nalézt vhodné kompromisy k řešení problémů. Postupně přechází v manželský (rodinný) rozvrat, jež znamená, že některé rodinné funkce jsou narušeny (emoční, ekonomické, výchovné) a rozvrat může být tak akutní a dlouhodobý, že vyústí v rozvod, který znamená formálně právně ukončené manželství a na rozdíl od rozvratu při něm vstupují do děje úřední instituce jako soudy, oddělení sociálně-právní ochrany dětí apod.(Matějček, Dytrych, 1994).

Pokud se rodiče opravdu rozhodli ukončit jejich vztah a hodlají se rozvést, jistě zvažují, na koho se v tomto případě obrátit pro poskytnutí informací. Někteří se ptají na rady přátel a známých, vyhledají informace na internetu, jiní navštíví advokáta a někteří rodiče zavítají na oddělení sociálně-právní ochrany dětí ve svém městě. Ať už se rodiče obrátí kamkoliv, tak se dříve nebo později dozví, že nemohou být rozvedeni, jestliže nemají soudem upraveny poměry k jejich nezletilým dětem. Dříve byla tato úprava poměrů řešena jako součást rozvodového řízení, to již od roku 1998 nelze. Jedná se o dvě samostatná jednání u soudu.

2.2.1 Úprava práv a povinností k dítěti

Nejprve by se tedy rodiče měli společně dohodnout, kdo z nich bude mít děti ve výchově, jak bude přispíváno na výživu dětí, případně jak bude zajištěn kontakt dítěte s rodiči. Návrh na úpravu poměrů (viz. Příloha I) se podává k okresnímu soudu podle místa trvalého bydliště nezletilých dětí. O úpravě poměrů k nezletilým dětem soud nerozhoduje jen v souvislosti s rozvodem manželství. I v případech nesezdaných párů může soud upravit poměry k dítěti, jestliže jeho rodiče žijí oddělně a na podstatných věcech se nedohodnou.

Při rozhodování o svěřeni dětí do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte. Bere ohled na jeho osobnost, vlohy, vývojové schopnosti a možnosti. To vše v souvislosti s životními poměry, hmotným zabezpečením a bytovými podmínkami rodičů, jejich výchovnými schopnostmi a odpovědností. Soud přihlíží také k tomu, jak spolu rodiče komunikují o dítěti, důležitá je rovněž stabilita výchovného prostředí. Dítě má právo na kontakt s oběma rodiči, proto by se měli oba podílet na jeho výchově, přestože spolu nežijí. Ohled se bere hlavně na citové vazby dítěte a to jak k rodičům, tak sourozencům či prarodičům. Soud zohledňuje to, kdo z rodičů doposud o dítě nejen pečoval, ale také dbal o jeho rozumovou, citovou a mravní výchovu (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů).

Řízení ve věcech péče o nezletilé děti je označováno jako opatrovnické a dítě je při něm zastupováno tzv. kolizním opatrovníkem. Tímto bývá příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, respektive obecní úřad obce s rozšířenou působností (městský úřad, magistrát města). Rodiče tedy musí počítat s tím, že do jejich soukromí „zasáhne“ sociální pracovník/pracovnice, jenž zastupuje a hájí práva a zájem dítěte. Opatrovník v mnoha případech zjišťuje názor dítěte ještě před soudním jednáním a ten pak u soudu zazní. Ne vždy soud přihlíží k názorům dětí, avšak dle Úmluvy o právech dítěte se názorům dětí musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jejich věku a úrovni vývoje.

Jen soud tedy může rozhodnout, případně schválit dohodu rodičů a upravit tak práva a povinnosti k jejich dítěti. Možnosti jsou následující: výhradní péče jednoho rodiče, společná nebo střídavá výchova obou rodičů. První varianta je dosud nejrozšířenější a pokud ji upřesním, tak nejčastěji soud svěřuje děti do výhradní péče matky.

Soudní jednání o dětech mohou trvat různě dlouhou dobu. Rozumní a dohody schopní rodiče mají rozhodnuto při prvním jednání u soudu a čekají na vyhotovení rozsudku. Ti, kteří se však nedohodli, mohou strávit soudními tahanicemi několik měsíců i let. Dlouhodobé soudní spory znamenají to, že oba rodiče chtějí dítě do své výchovy a v tom případě může soudce nařídít vypracování znaleckých posudků. Zkoumají se výchovné schopnosti obou rodičů a dítě je tázáno, se kterým z rodičů si přeje žít. Znalec pak doporučí na základě psychologického vyšetření komu dítě svěřit do výchovy či zda by byla vhodná střídavá výchova. V těchto případech to odnáší nejvíce dítě, které trpí konflikty mezi rodiči a jejich nedořešenými partnerskými spory. Do doby, než soud definitivně rozhodne, dítě žije s jedním nebo druhým rodičem a často se v těchto komplikovaných případech stává prostředníkem pro vyřizování účtů mezi rodiči. Jestliže se rodiče spolu nedohodnou, rozhodne soud po důkladném zvážení, co bude v nejlepším zájmu dítěte. Druhým důvodem, proč se jednání protahuje, jsou spory o výživné. Zde hrají velkou roli i advokáti, kteří nejvíce těží ze sporu mezi rodiči a v mnohých případech je bezohledně proti sobě popuzují.

2.2.2 Typy rozvodů

Nyní jsme tedy ve fázi, kdy soud upravil poměry k nezletilému dítěti jak na dobu do rozvodu manželství, tak i po rozvodu. Opatrovnický soud mají rodiče za sebou a může se začít rozhodovat o rozvodu. Ukončení manželství tímto způsobem však nelze chápat jako přerušování všech vazeb a zmizení. Jde o postupné uhasínání, rozvodem všechno nekončí.

Dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů je možné se setkat s následujícími typy rozvodů:

- Nesporný rozvod
- Sporný rozvod
- Ztížený rozvod

Nesporný nebo-li tzv. dohodnutý rozvod byl zaveden novelizací zákona o rodině v roce 1998. Umožňuje manželům důstojný rozchod, jestliže se dohodli na určitých zásadních věcech. Nesporný rozvod volí rodiče, kteří chtějí mít vše co nejrychleji za sebou, nemají mezi sebou zásadní konflikt a alespoň částečně se vyrovnali s rozchodem. Při soudním

jednání se nezkoumají příčiny rozvratu manželství a oba účastníci se tak nemusí zpovídat ze svého soukromého života.

Podmínky pro splnění nesporného rozvodu jsou následující:

- manželství trvá déle než jeden rok,
- manželé spolu více než půl roku nevedou společnou domácnost a intimně se nestýkají,
- k návrhu na rozvod podaným jedním manželem se druhý připojí,
- k tomuto návrhu přiloží dohodu s úředně ověřenými podpisy o majetkovém vypořádání,
- rodiče mají upraveny práva a povinnosti k nezletilým dětem na dobu po rozvodu manželství (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů).

Sporný rozvod je variantou pro ty manžele, kteří nejsou schopni komunikace nebo je konflikt mezi nimi takový, že není možná dohoda, vzájemně se obviňují a nechtějí ani jeden ustoupit ze svých požadavků. Návrh na sporný rozvod podává též jeden z manželů, když druhý s rozvodem nesouhlasí. Soud potom může manželství rozvést, jestliže zjistí, že je natolik hluboce a trvale rozvráceno, že již nelze očekávat obnovení soužití manželů. Při soudním jednání je nutné přezkoumat příčiny rozvratu manželství. Podmínkou je, jak již bylo řečeno, úprava práv a povinností k nezletilým dětem na dobu po rozvodu manželství.

Ztížený rozvod nastává v případě, kdy jeden z manželů nesouhlasí s rozvodem a současně se převážně nepodílel na porušení manželských povinností a následném rozvratu manželství. Rozvodem by tomuto manželovi mohla být způsobena závažná újma, a proto nemusí soud návrhu na rozvod vyhovět. Mimořádné okolnosti pro zachování manželství jsou např. špatný zdravotní stav manžela nebo tíživá sociální situace, která by se mohla rozvodem ještě více zhoršit. V případě, že manželé spolu nežijí více než 3 roky, soud je rozvede jako při sporném rozvodu.

2.2.3 Důsledky rozvodu

Pro oba partnery, opuštěného i opuštějícího, znamená rozchod a následný rozvod nutnost najít si nové sociální prostředí, kde bude žít, mnohdy nové bydlení. Dochází k novému uspořádání vztahů mezi rodinou a přáteli, změní se i vztahy s dětmi. Je patrné, že pro toho, kdo první přišel s úmyslem ukončit vztah, je to o něco lehčí. Pravděpodobně již přemýšlel nad tím, jaký bude jeho život po rozchodu a připravoval se na to. Ten, kdo je tím překvapen, řeší náhle problémy, které vyvstaly a nemá možnost se předem připravit.

Pro obě pohlaví má konec vztahu a rozpad rodiny jiné důsledky. Obecně má rozvod větší ekonomický dopad pro ženy než pro muže. Důsledkem rozchodu rodičů a rozpadu rodiny je to, že žena se svým většinou nižším příjmem musí najednou uživit sebe a děti. Muž, který má vyšší příjem, hradí výživné na děti a zbytek peněz má na své potřeby. Na druhou stranu jsou ale ženy zvýhodněny v porozvodové péči o děti. Ve většině případů jsou totiž děti svěřovány do výchovy matky, přestože jsou si oba rodiče rovni. Smutné je to, že důsledkem je narušení či omezení kontaktu dítěte s otcem. Rozvod je tedy pro oba bolestnou zkušeností a největší dopad má ve své podstatě na dítě, byť si to ublížení rodiče neuvědomují. Muži sice nejsou po rozvodu tak ekonomicky znevýhodněni, zato ale mohou ztratit rodinu a domov, který se rozpadl. Ženy mají denně kontakt se svými dětmi, ale mají problém zabezpečit je i sebe materiálně (Dudová, 2005, online).

2.2.4 Děti a rozvod

Můžeme se shodnout na tom, že jednoznačně nejlepší pro dítě je, když zůstane rodina zachována v kompletní podobě. Pokud to možné není, pak je důležité, aby byl zachován pravidelný osobní kontakt dítěte s oběma rodiči i nadále, po jejich rozchodu. Tím rozumíme rodiče, kteří nejsou patologickými osobnostmi nebo nemají na dítě a jeho vývoj špatný vliv. Pro dítě je kontakt s oběma rodiči důležitý a přestože vyrůstá v neúplné rodině, mělo by mít zachovány vzory obou pohlaví, tedy otce i matky, jelikož to přispívá k jeho zdravému psychickému vývoji. Některé rozvody jsou pro blaho dítěte nutné, zvláště pokud se v rodině objevují různé nežádoucí jevy a v důsledku toho dítě psychicky či fyzicky strádá. Za normálních okolností však většinou dochází k rozvodům tam, kde se vytratila láska, rodiče si přestali rozumět a nedokáží již spolu žít díky určitým nepřekonatelným překážkám.

To, jaký dopad bude mít rozvod rodičů na dítě, závisí do značné míry na kvalitě rodičovského vztahu po rozchodu. Obecně se předpokládá, že rozvod má pro každé dítě strašlivé důsledky. Jestliže se však rodiče dokáží rychle vzpamatovat, upřednostní potřeby dětí nad své vlastní a odhodí pocity uraženosti a hněvu, bude jejich dítě v mnohem lepší duševní pohodě. V opačném případě, kdy se rodiče začali nenávidět, stojí dítě uprostřed tohoto konfliktu. Najednou je vystaveno mnoha nadměrně zátěžovým situacím, které neumí zvládnout. Je postaveno před rozhodnutí, s kým chce zůstat nebo se jej naopak nikdo neptá, nikdo mu nic neřekne a z ničeho nic přijde o jednoho z rodičů, který odejde ze společné domácnosti.

Období, kdy se rodina rozpadá, je pro všechny zúčastněné plně nejistoty, napětí, stresu a často i nenávisti. Dětská duše trpí a je zraňována při rozvodu rodičů nejvíce. To, co považovalo za bezpečné místo, se stává opakem a je vystaveno neznámému nebezpečí. Není to jednorázová akce, ale dlouhodobá zkouška. Tím, že se rodiče od sebe odstěhovali, se situace nezklidní a pro dítě to pokračuje nadále. Děti si myslí, že za rozchod rodičů mohou ony samy, dávají si za to často vinu, protože si to neumí vysvětlit jiným způsobem. Dítě se cítí být opuštěno a nemilováno rodičem, který od rodiny odchází. Myslí si, že pro něj nemá žádnou cenu. Pokud dítě odchází z původního domova s jedním rodičem, cítí se vinno tím, že opouští druhého rodiče, případně sourozence. Trpí ztrátou milovaného člověka. V případě odstěhování se ztrácí své původní zázemí, svůj svět a důvěrně známé prostředí. Protože nezažívá jednotu rodičů, myslí si, že mužský a ženský prvek stojí proti sobě v nepřátelství. Je těžké to překonat hlavně v období, kdy se začíná ztotožňovat se vzorem stejného pohlaví (Prekopová, Schweizerová, 1995).

V době, kdy se rozhoduje, případně je již rozhodnuto o svěření dítěte do výchovy jednoho či druhého rodiče (o střídavé výchově se v tomto případě nezmiňuji), se oba rodiče velmi snaží získat přízeň dítěte. Pokud dítě cítí konflikt mezi rodiči, je pro něj ohromně stresující a zatěžující to, že musí „hrát na dvě strany“. Cítí se provinile, že má rádo maminku i tatínka. Musí zatajovat a potlačovat lásku k druhému rodiči a tím vším je přetíženo. Radit rodičům není nic platné, jestliže si sami neuvědomují, jak jejich špatné vztahy a konflikty působí na děti. Někteří dospělí se v partnerské krizi neumí ovládat, chovají se nezrale a nedospěle. Jsou natolik zaujatí svou vlastní bolestí, že se neumí vžít do bolesti toho druhého. Když jsou rodičovskými spory postiženy i děti, je nutné se vzpamatovat a

uvědomit si, jak asi působím na své dítě? Oba rodiče by měli umožnit dítěti, aby si mohlo zachovat pozitivní vztah k jednomu i druhému.

Mohou rodiče připravit své děti na rozchod? Domnívám se, že matka i otec mohou zmírnit důsledky jejich rozchodu, které se odráží na dítěti. Jestliže jsou schopni komunikace a jsou si vědomi toho, že rodiči zůstanou napořád, jsou dle mého názoru schopni vysvětlit dítěti, co se děje a jak to bude dále. Dítě potřebuje ujistit, že je má oba pořád rádi a na tom se nic nezmění, přestože spolu maminka s tatínkem již nebudou bydlet. Děti mívají spoustu dalších otázek, které by se rodiče měli pokusit zodpovědět. Není to pro dítě příjemné, ale určitě je to vhodnější forma sdělení, že se rodiče rozcházejí, než odchod beze slov, nezodpovězené otázky a pocity viny za to, že rodič odešel.

Existují určitá pravidla, která by měli rodiče dodržovat, aby dítě co nejméně trpělo jejich rozchodem:

- Před dítětem nemluvit nikdy o tom druhém špatně.
- Nenavádět dítě ke lhaní a nedělat z něj svého prostředníka nebo špióna.
- Motivovat dítě k návštěvě u druhého rodiče a nechat dítě, aby mohlo vyprávět, co hezkého zažilo.
- Zajistit pravidelnost kontaktů s oběma rodiči a dodržování dohodnuté doby, aby se na to dítě mohlo spolehnout a cítilo se jistě.
- Nikdy nezdůvodňovat dítěti odchod jednoho rodiče tím, že „už nás nemá rád“, ale ujistit dítě, že oba je mají pořád stejně rádi.
- Při návštěvách nemusí rodič zahrnovat dítě dary a atrakcemi, důležitý je hezký prožitek, který si dítě bude pamatovat (Prekopová, Schweizerová, 1995).

2.3 Péče o děti po rozvodu

Až do roku 1998 byla naším zákonem umožněna pouze výhradní péče jednoho rodiče. Společná nebo střídavá výchova nebyla možná. Za zcela přirozené se vždy považovalo to, že děti po rozvodu bude vychovávat matka a otec se s nimi bude vídat pouze příležitostně. Jestliže žádal děti do péče otec, bylo na tom něco podivného a svědčilo to o selhání matky.

Přestože mají rodiče rovné postavení a oba jsou nositeli rodičovské zodpovědnosti, neměli a dosud nemají otcové šanci podílet se na výchově svých dětí stejně jako matka. Samozřejmě jsou tací, kteří se podílet nechtějí, proto si netroufám tvrdit, že všichni otcové jsou omezováni na svých právech.

V současné době jsou zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů umožněny následující varianty úpravy práv a povinností rodičů k nezletilým dětem:

- výhradní péče jednoho rodiče
- společná nebo střídavá výchova obou rodičů

O jednotlivých variantách úprav budu dále pojednávat, nejdříve se však podívám blíže na kritéria, dle kterých jsou nezletilé děti svěřovány rodičům do výchovy. Již v jedné z přecházejících podkapitol jsem hovořila o zájmu dítěte, dle kterého by se měl soud řídit při úpravě práv a povinností k nezletilému dítěti. Uváděla jsem, co přesně soud sleduje při rozhodování o svěřeni, tedy zájem dítěte s ohledem na další aspekty. Nyní si tedy přiblížíme, podle čeho se dají posoudit výchovné schopnosti rodičů a nejlepší zájem dítěte.

2.3.1 Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy

Kritéria jsou výsledkem práce skupin různých psychologů, sociálních pracovníků, soudců a soudních znalců za posledních 20 let. Postupem času se různě doplňovala a měnila, aby se objevila v níže uvedené podobě. Měli by je mít na paměti všichni profesionálové, kteří mají co dočinění s rozhodováním o svěřeni dětí do výchovy rodičů. Kritéria, která již byla publikována mimo jiné v metodickém materiálu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR – Nové pohledy na rozvodovou tematiku a dále v knize E. Bakaláře – Rozvodová tematika a moderní psychologie, jsou uspořádána podle závažnosti a důležitosti, kterou jim přisuzovali posuzovatelé a měla by napomoci objektivnímu zhodnocení rodičů. Kritérium uvedené na prvním místě je nejpodstatnější, poslední je nejméně důležité. Rodiče se samozřejmě budou posuzovat jinak, pokud jde o malé dítě nebo o dítě staršího věku.

Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů jsou následující:

1. Osobnost rodiče

Považuje se za nejdůležitější, které se promítá a ovlivňuje i další kritéria. Dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji odpovídající vzor. Rodič, jehož osobnost se vyznačuje psychopatologickými rysy, není vhodný k výchově dítěte.

2. Vztah rodiče k dítěti

Pozitivní vztah k dítěti a láska k němu je předpokladem pro normální a příznivý vývoj dítěte.

3. Charakter, morálka, struktura mravních norem rodiče

Rodič je svým chováním vzorem pro své dítě, proto by měl jít příkladem, dodržovat normy společnosti a snažit se neprojevat špatné vlastnosti před dítětem.

4. Respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem

Jestliže rodič zpřetrhá kontakty a citové pouto dítěte k druhému rodiči a brání ve styku, může narušit základní životní jistoty dítěte a v konečném důsledku vážně narušit jeho psychický vývoj. Má-li rodič zdravou osobnost, pozitivní vztah k dítěti a dobrý charakter, pak nebrání druhému rodiči v kontaktech, i když k němu může mít nějaké výhrady.

5. Vztah dítěte k rodiči

Dítě potřebuje ke svému normálnímu vývoji trvalou přítomnost dospělé osoby, nejlépe rodiče, ke kterému si vytvoří trvalý a pevný vztah. Intenzitu a kvalitu tohoto vztahu by měl umět posoudit a poznat zkušený posuzovatel, když s dítětem provádí rozhovor.

6. Vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role, identity

Dítě potřebuje vhodný vzor, ženský nebo mužský, aby přijalo svou sociální roli zdravě, plně a uspokojivě.

7. Úroveň vzdělání a inteligence rodiče

Rodič, který má výrazně vyšší vzdělání a inteligenci, bude dítě více stimulovat v jeho rozumovém rozvoji a může mu předat více poznatků.

8. Šíře rodinného zázemí

Pro všestranný rozvoj dítěte a pocit životní jistoty je příznivější širší rodinné zázemí, tj. prarodiče, tety, strýci, bratřenci a sestřenice. Kritérium nabývá na významu tehdy, je-li nepoměr rodinných příslušníků výraznější.

9. Kontinuita prostředí pro dítě

Pro dítě jsou velmi důležité blízké osoby a prostředí, na které je zvyklé, proto by nemělo přetrhávat tyto svazky.

10. Socioekonomický status

Rodič, který má více finančních prostředků, může dítěti zajistit lepší životní podmínky (Bakalář, 2006).

Pravděpodobnost, že jeden nebo druhý rodič bude uvedená kritéria splňovat velmi dobře nebo naopak velmi špatně, je hodně nízká. Pokud jsou rodiče na úpravě poměrů dohodnuti a ani OSPOD neshledal žádné negativní skutečnosti, které by mohly dítě ovlivnit, lze tuto dohodu soudně schválit, aniž by se významněji přihlíželo k výše uvedeným kritériím. Pokud je však mezi rodiči spor nebo je rodič žádající dítě do péče shledán nevhodnou osobou, pak je zapotřebí posuzovat dle kritérií. Jestliže nelze jednoznačně rozhodnout ani na základě kritérií, je nutné přizvat příslušné odborníky, tedy psychology. Domnívám se, že ne vždy berou soudci a ostatní odborníci ohled na výše uvedená kritéria, v některých případech totiž není jednoduché rozhodnout. Vždy se najde někdo nespokojený s rozhodnutím soudu. Navíc tato kritéria neberou moc v úvahu institut střídané či společné výchovy, ale pouze výhradní péči jednoho rodiče. Pokud by tedy opravdu měl soudce objektivně rozhodnout dle výše uvedených bodů, jak by u nás ve skutečnosti vypadala úprava poměrů k nezletilým dětem? Znamená to, že pokud je většina dětí svěřována do výchovy matkám, že otcové nejsou vhodnými osobami pro výchovu? Ve skutečnosti je to daleko složitější. Podívejme se blíže na rozdíly mezi výhradní péčí matek a otců.

2.3.2 Výhradní péče matky

V České republice je mnoho neúplných rodin, kde děti vychovává pouze matka. Tyto rodiny se můžou časem stát tzv. doplněnými rodinami, když si matka najde nového partnera a spolu potom mají další děti. Nyní se ale podíváme na počátek, když soud svěří děti na dobu po rozvodu právě matce. Pokud v rodině po většinu času fungovalo vše vcelku normálně, je jistě její rozpad pro děti velkou ztrátou. Děti ztrácí pocit rodinné jednotky, tak jak na ni bylo zvyklé dříve. Zvláště když jsou vystaveny množstvím změn, jako je např. stěhování, změna školy, odloučení od kamarádů, prarodičů, nižší životní úroveň apod. Největší změnou je to, že přijdou o každodenní kontakt se svým otcem. Současná úprava je taková, že otec se s dětmi většinou vídá 2 víkendy v měsíci. Pokud je možná domluva s matkou, je otci umožněno vídat se s dítětem např. i v průběhu týdne. Dětské vnímání času je však odlišné od dospělého člověka, na což by se měl brát ohled. Pokud dítě předškolního věku má jít k otci až po 14-ti dnech, je to hodně dlouhá doba a určitě je vhodné, aby kontakt proběhl i v průběhu této doby, jestliže to okolnosti umožňují. Děti setkání dychtivě očekávají a těší se, o to je čekání na tatínka delší.

Obecně lze ohledně výhradní péče matky říci následující. Matka, která má děti ve výchově, vykonává práci za oba dva rodiče a většinou má plnou odpovědnost za všechny aspekty výchovy svých dětí, jelikož jí otec neposkytuje pomoc a podporu. Má více starostí a málo času sama pro sebe a svůj společenský život. Čas, který děti tráví se svým otcem, nepovažuje žena za volný čas, který může využít ke své potřebě. Otec, který děti vídá o víkendech, se snaží si tento čas užít a vymyslet pro děti zábavný program. Je na ně mírnější a dovolí jim více věcí, protože si chce užít tu krátkou dobu, co má k dispozici. Tento obraz nelze aplikovat na všechny rozvedené rodiny, kdy je dítě svěřeno do výchovy matce. Každá rodina má svá specifika a vztahy mezi rodiči po rozvodu bývají různé. Nejhorším faktorem ovlivňujícím kontakty rodičů s dětmi bývají nedořešené partnerské konflikty, které pak celou situaci jen zhoršují.

Brání matky otcům v kontaktu s dětmi?

Výzkum Sociologického ústavu AV ČR, který byl prováděn v rámci grantu „Rodičovství po partnerském rozchodu – rodičovské role a identity rozvedených matek a otců“ mimo jiné zjišťoval, zda matky skutečně otcům brání v kontaktu s jejich dětmi. Výsledky jsou přístupné na webových stránkách sociologického ústavu.

Ženy, které se účastnily výzkumu, se v převážné většině shodly na tom, že nevnímají otce dětí jako plnohodnotného rodiče, který přebírá část zodpovědnosti a dělí se tak s nimi o rodičovské povinnosti. V některých případech ani nejeví o styk s dětmi žádný zájem. Výzkum ukázal, že se ženy cítí být prostředníky ve vztahu otce s dětmi, kdy se ho ke kontaktu snaží motivovat, vymyslet program setkání a současně musí děti na styk s otcem připravit. Za těchto okolností je potom v matčině moci vztah mezi otcem a dětmi ovlivňovat, případně i zrušit. Jestliže musí matka otce ke kontaktu přesvědčovat, sama mu volat a přemlouvat ho, aby si děti vzal na víkend, je jasné, že v těchto případech jednou trpělivost a energie dojde a je pak pro ni jednodušší akceptovat nezájem otce.

V jiných případech si dokonce sami otcové určují, kdy a jak se s dětmi budou stýkat. Samozřejmě že si potom matka nemá možnost naplánovat svůj volný čas, protože na takové otce není spolehnutí. Otec zavolá, když se mu to hodí a nebere ohled na děti, které se na něj těší. Nedělá mu problém víkendový styk zrušit, když se mu naskytne jiná příležitost trávení volného času. Jestliže se to děje opakovaně, děti jsou zklamané, nešťastné a matka už je nemá jak motivovat ke styku s otcem.

Ve výzkumném vzorku se však našlo i určité procento žen, které jsou spokojeny s účastí otce a hodnotí jeho zájem o děti velmi pozitivně. Zde děti volně cirkulují mezi dvěma domácnostmi a rodiče jsou schopni se dohodnout na podstatných věcech. Tito otcové i po rozvodu výchovně působí na své děti, podílejí se na jejich péči a jejich role je tak srovnatelná s rolí matky. To matkám umožňuje volně nakládat se svým časem a plánovat si i svoje aktivity. V těchto případech by dle mého názoru mohla být aplikována střídavá výchova, o které se budu zmiňovat podrobněji v následující kapitole.

Podle toho, jaký zájem otcové jeví o své děti po rozvodu, lze v některých případech usuzovat na jejich otcovskou participaci v období, kdy rodina byla ještě úplná. Otcové starající se o své potomky, jež se výrazně podíleli na jejich výchově a péči o ně, se přirozeně starají nadále a nechtějí o tuto možnost přijít. Někteří otcové, nejevící o děti zájem v době před rozchodem, nemají zájem ani po něm. Jsou zde však tací, kteří se naopak až po rozpadu rodiny začali zajímat o děti a to mnohé ženy překvapuje a udivuje. Zkrátka se stali „lepšími“ otci až po rozvodu. Nízký počet matek uvedlo, že byly rozčarovány z nezájmu otce, který se před rozvodem ochotně staral a zajímal o děti a nyní zájem nejeví. Nelze tedy jednoznačně říci, že stupeň účasti otce na výchově před rozvodem může ovlivnit jeho zájem o styk s dětmi po něm.

Díky přetrvávající nerovnoměrnosti v rozdělení práce v domácnosti a péče o děti, získávají některé ženy pocit satisfakce právě v pocitu, že jako matky a pečovatelky jsou nezastupitelné. Z toho plyne skutečnost, že nechtějí mužům umožnit nebo usnadnit převzetí části jejich povinností a péče o domácnost a děti. Považují otce za neschopné a sebe za nezastupitelné. Potřebují alespoň takto upevnit své postavení a sebedůvěru. Tyto matky pochybují o schopnostech otce a po rozchodu jsou neochotné přenechat otci podíl na zodpovědnosti a péči o děti. Z těchto důvodů to může pak vést až k bránění otci v kontaktu s dětmi. Je však předmětem mnoha diskusí, zda a nakolik se takto ženy skutečně v soukromí chovají. Mnoho matek považuje za přirozené, že děti budou po rozvodu s ní, protože to považují za svou povinnost. Otcova nezájmu sice litují, ale je to pro ně pohodlnější. Nechápou, proč by měl mít ve výchově dětí otec, když se o ně nikdy předtím nestaral. Jeho snahy neberou vážně a domnívají se, že by každodenní péči o děti nebyl schopen zvládnout.

Závěrem tedy výzkum shrnuje, z jakých nejčastějších důvodů matky brání otcům ve styku s dětmi:

- Matka nedůvěřuje otci, že bude respektovat jejich předem danou dohodu, že se o děti patřičně postará, má o děti strach.
- Matka nemá dobré mínění o otci, jelikož se s ním rozešla právě pro jeho určité negativní vlastnosti a nechce, aby špatně působil na jejich děti.
- Matka odmítne dále aktivně zprostředkovávat kontakt otce s dětmi a otec sám neumí k dětem najít cestu.
- Otec nejeví nějakou dobu o děti zájem a matka již přestává s jeho návštěvami počítat.
- Když je dítě nemocné, tak matka nepředpokládá, že by se o něj otec staral a automaticky předpokládá, že kontakt neproběhne.
- Matka žárlí na novou přítelkyni otce a nechce, aby do vztahu otec-dítě zasahovala a byla tomu přítomna.
- Matka neumí a nechce trávit čas bez svých dětí a neví, jak naložit s časem, když je bez nich.
- Dítě je matkou využíváno jako prostředník k vyjednávání o majetku.

Přestože existují výjimky, participace otců na výchově dětí po rozvodu je spíše nízká. Ne všichni využívají svůj vymezený čas a prostor pro styk s dětmi. Někteří otcové se s dětmi nevidí skoro vůbec, jiní výjimečně a nepravidelně podle svých možností. Také se ukazuje, že míra otcovy účasti je pomíjivá a časem postupně klesá, jak děti rostou, případně když on zakládá další rodinu nebo se stěhuje do větší vzdálenosti (Dudová, 2007, online).

Dle Warshaka (1996) je tradičním porozvodovým uspořádáním vztah otec-dítě uvržen do stavu velkého rozruchu a nejistot. Z toho se vzpamatuje jen relativně málo zúčastněných. Mnoho případů tak či onak zkrachuje. Třetina dětí žijících pouze s matkami se s otcem vůbec nesetká, jelikož to úplně vzdají. Čtvrtina dětí se s otcem setkává méně než jednou za měsíc. Pětina dětí je s otcem v kontaktu jednou za měsíc. Méně než jedna pětina je v kontaktu se svým otcem jednou týdně. Celkově lze vztahy mezi otcem a dítětem považovat za velmi omezené a mnoho otců se svých dětí částečně či úplně vzdalo. Proč se tedy otcové se svými dětmi nesetkávají a kde je problém? Warshak se domnívá, že mnoho mužů bylo v tomto ohledu špatně vychováno, kdy v jejich původní rodině nebyl dostatečně oceněn význam citového pouta mezi otcem a dítětem. Mnoho otců přijalo tzv. kult mateřství, vyhovoval jim a tuto určenou roli přijali. Pokud rozvedení otcové žádají jiné uspořádání, tedy děti do své péče, setkávají se s určitými překážkami na straně institucí. To ale neodpovídá na otázku, proč tolik otců nevyužívá ani to „omezené právo“ vidět své děti. Otec, který se za trvání manželství podílel velkou mírou na výchově svých dětí stejně jako matka, najednou omezí kontakty s dětmi. Mnoho otců totiž neunes fakt, že již denně nemůže s dětmi trávit čas, vozit je do kroužků, spolupracovat při různých činnostech, působit na ně, ukládat je ke spánku atd. Víkendový otec se chová jinak a vztah s dětmi není tak bohatý jako předtím, je zde určitá nejistota. Otcovský status je oslaben a podkopáván a někteří muži nedoceňují svůj význam pro děti, proto se z jejich života vytratí. Pro jiné otce jsou omezené kontakty s dětmi připomínkou bolestné ztráty rodiny a rozpadu manželství. Loučení a opětovné shledávání je natolik zraňující a smutné, že se tomuto chtějí otcové raději vyhnout nebo omezit kontakt s dětmi na minimum.

Je patrné, že pohledy mužů a žen na problematiku kontaktů a styku otců s dětmi se liší. Názory na výše uvedené důvody, proč se otcové s dětmi nestýkají, mohou být u každého pohlaví jiné. Vždy jsou tu dvě strany mince a muži i ženy obhajují každý tu „svoji“ pravdu. Nejsmutnější je fakt, že u malých dětí mohou ovlivnit intenzitu kontaktu právě jen rodiče. Malé dítě předškolního věku samo za otcem jít nemůže, i když si to přeje. Vždy rozhoduje

vůle matky nebo aktivita a zájem otce. Snadno se pak může kontakt zpřetrhat, protože jeden nebo druhý rodič zkrátka nechce, ať už má pro to jakékoliv důvody.

2.3.3 Výhradní péče otce

Jsme skutečně naprogramováni tak, abychom věřili tomu, že pečovat o děti a vychovávat je, to je ženská práce? Jestliže matka žádá děti do své výchovy, je to přirozené a nikdo se nad tím nepozastavuje. Žádá-li o děti otec, vzbuzuje to pochyby a otázky. Proč vlastně žádá o svěřeni dětí? Jak to chce zvládnout? Copak je s matkou? Jelikož je tato situace neobvyklá, nabádá nás k tomu, abychom si mysleli, že otec má špatné úmysly a nejde mu o zájem dětí, nýbrž se chce matce pomstít a zranit ji. Otcové, kteří chtějí děti do své péče, k tomu mají různé důvody. Jsou zde tací, kteří své děti milují a chtějí jejich dobro. Do této skupiny patří dle mého názoru většina otců žádající děti do péče. Pak máme malé procento mužů, kteří chtějí děti využít jako nástroj pomsty. Dle Warshaka (1996) existuje určité malé procento otců, kteří zneužívají otázku svěřeni dítěte ke svým cílům, a proto jsou jejich důvodu scestné. Jsou to následující:

- *„Zajištění příznivějšího finančního vyrovnání*
- *Snaha vyhnout se vyživovacím povinnostem*
- *Získání dětí jako nástroje k udržení manželky v manželství*
- *Získání dětí jako nástroje k častějšímu kontaktu s manželkou po rozvodu*
- *Získání dětí jako nástroje k potrestání manželky*
- *Získání dětí jako důkazu vlastní ceny žadatele*
- *Získání dětí jako prostředku ke zmírnění pocitů viny za rozvod*
- *Získání dětí jako prostředku proti osamělosti“ (Warshak, 1996, s.76).*

Motivy rodičů, kteří chtějí vychovávat děti po rozvodu nebývají vždy tak jasné a oni sami nemusí mít zcela jasno. Je-li otec přesvědčen, že svou roli zvládne, je si tím jistý a chce si udržet intenzivní vztah s dětmi, pak je to dobrý důvod. Samozřejmě musí zvážit, jaký bude jejich život po rozvodu s dětmi v péči, zda se vyrovná se všemi změnami ve spojitosti se stresem, napětím, případně i konflikty. Výhradní péče o děti sebou přináší další řadu

požadavků a náporu. Navíc otec s dětmi ve své péči není tak běžná záležitost, proto bude muset otec čelit dalším „svérázným“ problémům s tím souvisejícím. Jde např. o postoj zaměstnavatele, zodpovědnost za domácnost a děti, osamělost, finance atd. Rozvedený muž s dětmi ve vlastní péči musí bojovat také s předsudky, které naše společnost má vůči otcům samoživitelům. Otec nemá takovou důvěru, jestliže není v jeho domácnosti žena a matka dětí, jelikož bez její podpory ztrácí status kompetentního rodiče.

Praxe ukazuje, že otců s dětmi ve výhradní péči je velmi málo. Ze zkušeností pracovníků OSPOD vím, že otcové mají děti ve výchově převážně z důvodu selhání matky ve své rodičovské roli (nemoc, alkohol, psychické problémy, patologická osobnost aj.) nebo z toho důvodu, že nemá adekvátní bytové podmínky. Důvod odchodu matky od rodiny za jiným partnerem bývá výjimečný. Žena mnohdy akceptuje přání dítěte, které je již dost velké (v pubertě), žít s otcem. Jinak matky samy od sebe nejsou svolné se svěřením dětí do péče otce po rozvodu a za děti „bojují“.

2.3.4 Matky versus otcové

Jestliže se rodiče vzdají výhradní péče o děti, může jim to přinést pozitivní i negativní zkušenosti a prožitky. Pozitiva toho, že rodič žije po rozvodu bez dětí, mohou znamenat méně stresu, méně finančních starostí, volnost v trávení volného času i při organizování práce, lepší vztahy se svými dětmi či méně omezení ve společenském životě. Negativa naopak přináší bolest ze ztráty dětí, které rodiči schází a on touží po častějším kontaktu, neúčast při každodenních činnostech dětí, menší účast při rozhodování v záležitostech týkajících se dětí, povrchnější vztahy s dětmi, pocity viny a lítosti.

Warshak (2006) uvádí výsledek výzkumu psychologů v rozvedených rodinách, kteří zkoumali dětské reakce, povahové rysy a způsob chování. Výzkum ukázal, že sledované děti na tom byly po psychické stránce téměř stejně ve výhradní péči matky i v péči otce, tzn. měly podobné projevy: určitá míra smutku, deprese, potíží, tísně, touha po úplné rodině, přání usmířit rodiče, sebeúcta, zralost vzhledem k věku, nezávislost, úzkost, poruchy chování, psychosomatické potíže, stejný vztah dítěte k rodiči, se kterým žije, vztah k okolí.

Z toho vyplývá, že oba rodiče jsou většinou schopni zajistit péči o dítě s tím, že každý vnáší do výchovy to „své“. Rodiče, kteří uvažují rozumně a s ohledem na dítě, zabezpečí, aby s oběma mělo dostatečný kontakt, budou schopni kooperace a omezení konfliktů na minimum, použijí citlivé a adekvátní výchovné metody a minimalizují počet změn pro dítě. Většina porozvodové výchovy u rodičů, kteří měli víceméně tradičně rozdělené role, však vypadá tak, že přichází k soudu s dohodou svěřit děti do výchovy matky s pravidelnými kontakty otce s dětmi. Pro mnohé otce je tato situace přirozená, jelikož sami nejsou schopni nebo nechtějí se o děti starat z různých důvodů. Změna situace vyžaduje změnu celkového náhledu společnosti na partnerské vztahy a role v rodině.

Nyní se již dostávám k úpravě práv a povinností rodičů k nezletilým dětem ve formě střídavé výchovy, kterou budu popisovat v nadcházející kapitole. Střídavá výchova není vhodná pro každé dítě a rodiče, přesto však znamená pozitivní posun v opatrovnických řízeních u soudu.

3 STRÍDAVÁ VÝCHOVA

„Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, případně střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby“ (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, §26, odst.2).

Střídavá výchova je péče rodičů o děti, kdy jsou oba rodiče výchovně způsobilí a mají zájem své děti vychovávat. Mají vhodně upraveny poměry pro výchovu a zdárný vývoj dítěte a v péči o něj se v pravidelných časových intervalech střídají, přičemž se tento způsob ukázal být pro dítě vhodným řešením (Motejl a kol., 2007).

V naší zemi je společná a střídavá výchova umožněna zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů od roku 1998, tedy již 12 let mají rodiče možnost dohodnout se na této formě porozvodové péče o své děti. Přestože jsou za poslední roky rodiče více informovaní o možnosti střídavé výchovy, využívají ji necelé 3% rodin. Na to, že máme poměrně dobrou úroveň zákonů, je to extrémně nízký počet, kdy se oba rodiče podílí na výchově dětí po rozvodu. Pokud zmíním i tzv. společnou výchovu, která je v zákoně spjata se střídavou výchovou, pak bych chtěla podotknout, že podmínkou pro společnou péči je mimo jiné stejné bydliště obou rodičů i dětí, což je v našich podmínkách velice vzácné a výjimečné. Stává se mnohdy, že otec s matkou nefungují jako partneři, ale zůstávají spolu kvůli dětem a prozatím neřeší rozvod. V tom případě u nich opravdu může fungovat něco jako společná výchova, která však není společnou výchovou v pravém slova smyslu a není schválena soudem.

3.1 Podmínky úspěšné střídavé výchovy

Následně se budu zabývat pouze střídavou výchovou, která je předmětem mé diplomové práce. Jak jsem již zmiňovala, není tato úprava vhodná pro každé dítě. Důležitým aspektem realizace střídavé výchovy je přání dítěte. Rodiče si s ním mají v klidu pohovořit a zjistit, jak by dítě chtělo žít a navrhnout určité řešení i s ohledem na přání rodičů. Vysvětlit mu hlavně klady, ale i zápory střídavé výchovy.

Na co by tedy rodiče měli brát ohledy, pokud zvažují střídavou výchovu?

- Dítě má mít takové povahové a osobnostní rysy, které mu pomohou vyrovnat se s tímto netradičním typem úpravy. Mělo by být přizpůsobivé a ne příliš citlivé, mít kladný citový vztah k oběma rodičům, nebyt příliš fixované na jednoho z nich.
- Důležitý je i věk dětí. Zde se názory odborníků rozcházejí. Dle názoru mnohých psychologů je střídavá výchova vhodná spíše pro děti starší. Setkáváme se však i s názory, že dítě se již v předškolním věku může u rodičů střídat, pokud se ukáže, že je to pro něj vhodné. Doba střídání se potom liší u předškoláka nebo staršího školáka.
- Střídavou výchovu musí umožnit i zdravotní stav dítěte. Dítě by nemělo trpět závažnou nemocí či takovými zdravotními potížemi, které by byly střídáním prostředí zhoršovány. Domnívám se, že u hendikepovaného dítěte tato forma není příliš vhodná (Zakouřilová, 2008).

Pokud se rodiče rozhodnou pro střídavou výchovu, je nutné, aby se domluvili na určitých zásadách, které vyplynuly z dosavadní praxe a psychologických znalostí. Experti se shodují na tom, že tato forma úpravy klade na rodiče velké nároky a vyžaduje velkou míru komunikace a shody mezi rozvedenými partnery, kteří musí prokázat velkou míru vyspělosti a vstřícnosti. Rozhodně není doporučena ani vhodná pro rodiče, kteří jsou ve výrazném konfliktu a neschopni komunikace. Institut střídavé výchovy je však logickým uspořádáním, jestliže před rozchodem fungovali oba rodiče na stejné úrovni, oba se angažovali ve výchově dětí a zabezpečení domácnosti a nefungovalo u nich striktní rozdělení mužské a ženské role (Hastrmanová, 2007, online).

Podmínky pro úspěšnou střídavou výchovu jsem shrnula do následujících bodů:

- 1) Oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat a mají o výchovu zájem. Je výsledkem jejich dohody, společné vůle a úsilí. Směřuje ku prospěchu a zájmu dítěte. Od rodičů se očekává tolerance, vyspělost a dobrá vůle. Jestliže některý z rodičů přistoupí na střídavou výchovu pod nátlakem či za jiných nevhodných okolností, může docházet k neustálým rozporům, a proto by nebyla tato úprava pro dítě prospěšná.

- 2) Je bezpodmínečně nutné, aby rodiče překonali pocity zklamání, křivdy, ublížení, někdy i nenávisti, které rozvodová situace přináší. Rodiče musí umět komunikovat, spolupracovat, být si vědomi nepostradatelnosti druhého partnera pro výchovu dítěte. Neočerňovat se navzájem před dítětem a mluvit o druhém pouze v dobrém. Tím jsou právě rodiče schopni vyjádřit kvalitní a pozitivní vztah k dítěti, kterému dávají pocit domova.
- 3) Rodiče se musí dohodnout na způsobu bydlení po rozvodu, tzn. nestěhovat se příliš daleko od sebe, aby dítě mohlo navštěvovat stejnou školu, stýkat se se stejným okruhem kamarádů a věnovat se svým mimoškolním aktivitám. Nelze připustit, aby střídavá výchova narušila sociální vazby dítěte či studium. Rodiče by taktéž měli být dohodnuti, u kterého z nich bude dítě mít trvalé bydliště.
- 4) Rodiče si musí bez problémů navzájem ujasnit finanční záležitosti, tzn.:
  - zda bude hrazeno výživné,
  - kdo bude pobírat případné dávky státní sociální podpory (přídavek na dítě, sociální příspěvek),
  - jakým způsobem budou hradit výdaje spojené s docházkou do MŠ, ZŠ a zájmových kroužků,
  - jak se budou podílet na mimořádných výdajích týkajících se dětí.
- 5) Domluvit by se rodiče měli i v následujících otázkách:

Jak se budou dělit prázdniny? Kdo bude s dětmi o Vánocích, Silvestra? Kdo bude s dětmi slavit narozeniny? Kdo půjde na rodičovské schůzky?
- 6) Zachovat podobné výchovné principy a postupy je pro dítě důležité, proto by se měli rodiče v tomto bodě shodnout, aby jejich výchova nebyla nejednotná. Dítě nemá mít určité výhody u matky či u otce, jelikož není vhodné, aby rodiče o lásku dítěte soupeřili a získávali si ji např. drahými dárky apod.
- 7) Je podstatné, aby se rodiče navzájem pravdivě informovali o záležitostech týkajících se dítěte, o tom, co se stalo při pobytu u jednoho rodiče (nemoc, špatná známka, jiné problémy). Dále by se měli operativně domlouvat, pokud jeden z rodičů nemůže dítě převzít v danou dobu (vážná nemoc, služební cesta aj.)

- 8) Je třeba vzít v potaz nové partnery rodičů a to, jak budou nápomocni, jak s dětmi vychází, jak budou reagovat na tuto zvláštní formu úpravy výchovy a jak jsou sami výchovně způsobilí (Zakouřilová, 2008).

3.1.1 Intervaly střídání dítěte

Další otázkou týkající se střídavé výchovy jsou intervaly střídání dítěte mezi rodiči, které zákon přesně nedefinuje. Bývají nejčastěji měsíc, 14 dní či 1 týden. Domnívám se, že interval jeden měsíc je vhodný pro dítě, které je již starší, např. okolo 15 let. Je to hodně dlouhá doba a i během toho měsíce by měl probíhat kontakt s druhým rodičem. Ostatně mladý člověk si víceméně již určuje sám, co by chtěl s tím, že musí respektovat autoritu obou rodičů. Častěji se setkáváme s intervaly 14 dní a jednoho týdne. 14 dní je pravděpodobně optimální pro děti staršího školního věku a opět je vhodný kontakt s druhým rodičem v tomto mezidobí. Po jednom týdnu jsou schopny se střídat děti mladšího školního věku a předškoláci. U nejmenších dětí je rovněž vhodná varianta střídání v polovině týdně. Ve všech případech by rodiče měli vypožorovat, co je pro dítě nejvhodnější, než se střídavá výchova upraví u soudu, proto není na škodu, když si vyzkouší střídání ještě v době před soudním jednáním, aby měli opravdu jasno, jestli je to vhodné jak pro dítě, tak pro rodiče.

Někteří odborníci se domnívají, že by se místo dítěte mohli v jednom bydlišti střídat rodiče a dítě by tak nemuselo mít dva domovy. Zůstalo by ve svém původním zázemí a nebylo by vystaveno neustálému stěhování a střídání prostředí. Myslím si, že ve svém důsledku se tento nápad jeví jako nereálný, protože to přináší pro rodiče větší komplikace a omezení. Museli by si platit každý své bydlení a ještě tento třetí byt, kde by se střídali s dítětem. Navíc, pokud by měli jiného partnera a další děti, bylo by to značně komplikované pro všechny. S uvedeným způsobem realizace střídavé výchovy jsem se doposud nesetkala.

3.2 Pozitiva a negativa střídavé výchovy

Dle Špaňhelové (2005) je střídavá výchova pro dítě přínosem za podmínek a předpokladů, které byly výše zmiňovány. Uznává však, že to často není tak jednoduché. Dětská psycholožka dále uvádí největší klady střídavé péče pro dítě:

- Není zdeformován a zabrzděn jeho emocionální vývoj, protože zůstane zachován kontakt a citový vztah s oběma rodiči, jako před jejich rozchodem. Dítě se může o své emoce přirozeně podělit s otcem i matkou a tím se dál rozvíjí důvěra mezi dítětem a jeho rodiči.
- Zůstávají zachovány obě role a prvky výchovy obou pohlaví a to je podstatné pro vývoj dívek i chlapců. Dítě se může přirozeně identifikovat s mužským a ženským vzorem. Podstatnou roli hrají vzorce chování hlavně v dospívání, aby si děti vytvořily správné obrazy mužské a ženské role, což uplatní v dospělosti i ve svých partnerských vztazích.
- Dítě má možnost komunikovat téměř o všech záležitostech s matkou i otcem, pokud si to přeje. Oba má k dispozici po stejnou dobu a od každého získá jeho názor na věc, což mu umožní utvořit ucelený obraz. O některých záležitostech se dítě ostýchá hovořit např. s matkou, a o jiné věci nedovede zase mluvit s otcem. Dítěti je i po rozvodu rodičů umožněno, aby stále mělo nablízku oba dva.

Obecně lze říci, že pokud opravdu rodiče fungují, jak mají, je střídavá výchova hlavně přínosem pro dítě i rodiče. Pokud zmíním další pozitivní skutečnosti, pak se jedná o větší časový prostor pro oba rodiče v době, kdy je dítě u toho druhého a má tak možnost většího společenského uplatnění a seberealizace. Jestliže si rodiče navzájem důvěřují a respektují se, mají spolu daleko lepší vztahy a méně konfliktů mezi sebou. Nemají takovou potřebu obracet se na soud kvůli jiné úpravě poměrů.

Co se týče negativ střídavé péče, jsou to spíše praktické záležitosti týkající se financí. Některé rodiny přestanou střídavou výchovu praktikovat např. kvůli nezbytné změně bydliště či zaměstnání jednoho rodiče. Další problémy, které mohou děti řešit, je neustálé balení věcí a stěhování. Přestože mají hodně věcí u matky i otce, rády si s sebou zabalí oblíbené věci. Zvyknout si děti musí také na dva domovy, což je u přizpůsobivých dětí jednodušší. Některé děti si navíc zvykají na nové rodinné příslušníky, což je nový partner rodiče či nevlastní sourozenci.

Obavy z neúspěchu a nevhodnosti střídavé péče mají dle velkých zastánců této formy úpravy hlavně odborníci. Na konferenci o střídavé výchově, která proběhla v Hradci Králové v roce 2009, přednášel Luboš Patera za organizaci Spravedlnost dětem o přístupu expertů a občanů ke střídavé výchově. Expertem v tomto případě rozumí ty, kteří se střídavou výchovou zabývají profesně, tzn. soudci, sociální pracovníci, rodinní poradci a psychologové, soudní znalci, apod. Občanem je ten, kdo střídavou výchovu zná jako rodič, dítě, příbuzný, známý nebo ten, kdo o ní uvažuje v nějakých souvislostech. Experti mají vzdělání, profesní zázemí a teoretickou průpravu. Občané mají praktické zkušenosti a „zdravý selský rozum“. Názory a přístupy obou stran by měly mít stejnou váhu. Experti mají ke střídavé výchově postoj rezervovaný, opatrný a nejistý, v mnoha případech jsou bezradní a někteří mají k této úpravě nepřátelský postoj. Střídavá výchova je navíc zatížena řadou mýtů, a proto je přístup ne příliš pozitivní. Je to něco, o čem nemáme mnoho informací a nejsou s tímto uspořádáním takové zkušenosti. Jenže oproti expertům mají občané jednoznačně převládající pozitivní přístup, přestože nemají odborné vzdělání. Mají však každodenní osobní zkušenost, buď bezprostřední nebo zprostředkovanou. Existují případy, kdy konkrétnímu dítěti střídavá výchova nevyhovuje a neprospívá. S těmito dětmi se pak setkají experti a řeší jejich problémy. Převažuje proto nevhodnost této úpravy poměrů? Experti se logicky nesetkávají s dětmi a rodiči, kterým střídavá výchova funguje a vyhovuje, proto je jejich postoj ovlivněn zaměřením na řešení problémů. Odborníci by měli více naslouchat laické veřejnosti, kteří podávají pozitivní zprávy o střídavé výchově. Rodičům by měla být dána větší důvěra v této oblasti a experti by nabízeli praktickou pomoc místo moralizování (Patera, 2009, online).

3.3 Zainteresování odborníci

Jsou ti výše zmiňovaní „experti“, kteří vstupují do procesu rozhodování rodičů o střídavé výchově, provází je průběhem úpravy poměrů, během soudního jednání a někteří z nich jim mohou být nápomocni i v případě, že se něco nepovede, mají problémy a potřebují je řešit na odborné úrovni.

3.3.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

V tomto případě mám na mysli sociální pracovníky/pracovnice obecního úřadu obce s rozšířenou působností, tedy městských úřadů nebo magistrátů, kteří v opatrovnických řízeních u soudu vystupují v roli opatrovníka nezletilých dětí, o čemž byla řeč v části o úpravě práv a povinností. Rodiče se mohou do kontaktu s OSPOD dostat již na počátku svého rozhodnutí praktikovat střídavou výchovu. Měli by vzít na vědomí, že tento orgán zastupuje zájmy dětí a ne rodičů. Sociální pracovnice jim mohou poradit, jak postupovat a co je bude čekat při soudním jednání. Rodiče obvykle mají povědomí o střídavé výchově, pokud se pro ni rozhodli, ale mnohdy si to představují jednodušeji, než to ve skutečnosti vypadá. Pro všechny strany je jistě vždy dobré, když přichází rodiče, kteří spolu komunikují bez větších problémů a nemají výhrady jeden k druhému. Pokud tomu tak není, sociální pracovnice může doporučit návštěvu poradny, případně rodinnou mediaci. Jak jsem již uváděla, jednou z podmínek pro střídavou výchovu je komunikace mezi rodiči, vzájemný respekt a podobné výchovné postupy. Pokud se jeví střídavá výchova vhodná pro nezletilé dítě, měli by rodiče pracovat s odborníkem, aby se vztahy v rodině co nejvíce harmonizovaly.

Návrh na svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů si mohou rodiče sami napsat a podat k okresnímu soudu dle místa trvalého bydliště dítěte. Nebo návrh napíše sociální pracovnice, pokud je přesvědčená, že je to v zájmu dítěte. Jakmile je nařízen termín jednání, kontaktuje OSPOD rodiče a obvykle provádí sociální šetření v místě, kde bude dítě bydlet a má své zázemí. V případě střídavé výchovy jsou to dva domovy, u matky a otce. Je to jistý zásah do soukromí, se kterým rodiče musí počítat. Soud žádá opatrovníka, tedy OSPOD o zprávu, jaké jsou poměry na straně nezletilého dítěte a jeho rodičů, případně i pohovor s dítětem, jak se staví k úpravě ve formě střídavé výchovy. Zprávu pak opatrovník zašle v písemné podobě, případně u soudního jednání sdělí podstatné skutečnosti a tlumočí názor dítěte, pokud je dítě ve věku, kdy je schopno samo formulovat své názory.

Pokud střídavou výchovu navrhuje pouze jeden rodič a druhý s tím nesouhlasí, je soudní jednání složitější. Jestliže opatrovník shledá, že by v tomto případě střídavá výchova nebyla v zájmu dítěte, u soudního jednání ji nenavrhne. S rodiči, kteří o střídavou péči stojí a opravdu jsou schopni na sobě pracovat např. i s psychologem v poradně, se dá mnohem lépe domluvit. Jestliže však pracovník vidí, že nejsou schopni komunikovat ani o podstatných věcech a žádný nechce ustoupit, střídavou výchovu nedoporučuje.

Jestliže je střídavá výchova dohodou rodičů a dětí a všichni splňují základní podmínky a předpoklady, je soudní řízení o to jednodušší a během jednoho jednání je bez komplikací dohoda rodičů schválena. V tom případě opatrovník nemá více možností s rodinou pracovat a blíže poznat, jak střídavá výchova v praxi dobře funguje. Jestliže rodiče nemají problémy, OSPOD již nevyhledávají.

3.3.2 Advokáti

V mnohých případech jsou advokáti prvními odborníky, se kterými se rodiče setkají v rámci úpravy práv a povinností k nezletilým dětem. Spousta rodičů má např. díky médiím za to, že bez advokáta nemohou vstoupit před soud a sami by se nedovedli hájit. Případě jdou jako první pro radu k advokátovi, kde za všechno zaplatí, protože nevědí o možnosti kontaktovat OSPOD. Advokát jim tedy návrh k soudu sepíše a nadále je může zastupovat, pokud o to požádají. Ze svých zkušeností vím, že někteří advokáti vůbec rodiče neinformují o tom, že jejich návrh soud pošle i příslušnému OSPODu a dítě pak zastupuje u soudu jako kolizní opatrovník. Zde chybí jistá propojenost odborných sfér a spolupráce v zájmu dítěte. Rodiče jsou pak překvapení, kdo všechno vstupuje do jejich soukromí.

Advokáti jsou tu pro rodiče od toho, aby jim poradili v oblasti práva, řekli, jaké jsou předpoklady pro střídavou výchovu, kdy je šance u soudu uspět a na základě toho by si matky a otcové měli uvědomit, jaké jsou jejich reálné možnosti a zda si tedy opravdu střídavou výchovu přejí. Advokát však není psycholog a nemusí jít do hloubky problému, nemusí hovořit s dětmi. Někteří schopní advokáti možná urovnávají spory rodičů a snaží se o lepší komunikaci s protistranou. Bohužel jsou tací, kterým jde především o jejich zisk a v tom případě může při jednání u soudu napáchat více škody, než užítku. Jednomu rodiči radí, jak si vydobýt svá práva, na co má nárok a neohlíží se přitom na zájem dítěte. Právní zástupce si volí otcové i matky, není to však levná záležitost, a proto si je muži, vzhledem ke své ekonomické situaci, mohou častěji dovolit. Pro spoustu žen znamená advokát oporu a pocit jistoty u soudního jednání. Ti rodiče, kteří nejsou zastupováni u soudu právními zástupci, rozhodně nejsou v nevýhodě.

3.3.3 Soudci

Soud je pro všechny zúčastněné zřejmě největší autoritou a stojí nejvýše ve skupině odborníků, jedině ten může vynést konečný verdikt. Soudce se jednotlivými případy začíná zabývat v okamžiku, kdy obdrží návrh na úpravu práv a povinností k nezletilému dítěti, poté shromáždí veškeré podklady do spisu, provádí dokazování v těchto opatrovnických řízeních a následně rozhoduje v zájmu dítěte. Je důležité, aby oba rodiče měli podmínky a schopnosti vychovávat dítě, komunikovali spolu, byli jednotní ve výchově a hlavně, aby dítě si střídavou výchovu přálo. Soudci, stejně jako jiní odborníci, nemají jednoznačný postoj ke střídavé výchově a mnohdy ji nepovažují za funkční právě díky velkým nárokům na schopnosti rodičů dohodnout se na všech podstatných záležitostech. Soudy mají velké zkušenosti se spornými případy, kdy jsou matka s otcem ve velkém konfliktu a o dítě bojují. Možná proto nekládají do rodičů příliš důvěru, jelikož to, co se zpočátku zdálo jako dohoda, se nakonec promění v dlouhotrvající spor. Jsou ale soudci, kteří vidí ve střídavé výchově příležitost, jak zachovat dítěti kontakt s oběma rodiči, jelikož to je pro něj velmi důležité (Hastrmanová, 2007, online).

3.3.4 Soudní znalci

Patří zde psychologové a psychiatři, kteří vstupují do opatrovnického jednání v případech, kdy soud nemůže jednoznačně rozhodnout a je zapotřebí vypracovat nestranný znalecký posudek na výchovné schopnosti rodičů a zjistit, jaké vztahy má dítě k matce a otci. Stejně jako všichni zmiňovaní odborníci, jsou i soudní znalci kvalitní a méně kvalitní. Domnívám se, že v případech střídavé výchovy by měli být soudní znalci přivoláni pouze výjimečně. Zním případy, které původně začínaly návrhem na svěřením dítěte do výhradní péče jednoho rodiče a skončily střídavou výchovou, která byla doporučena právě na základě znaleckého posudku. To však podle mého názoru není v souladu se základními předpoklady pro střídavou výchovu, o kterých jsem psala na začátku této kapitoly. Jestliže nejsou oba rodiče od počátku ve shodě, jak budou o děti pečovat, pak je střídavá výchova výsledkem ústupku matky či otce. To pak v praxi fungovat může a nemusí. Otázka je, zda je to opravdu v zájmu dítěte.

3.3.5 Rodinné poradny a mediační služby

Poradny pro rodinu a mezilidské vztahy či jinak nazvané poradny mají většinou podobný cíl. Pomáhají rodičům, kteří se nacházejí v obtížné situaci krize v rodině, nalézt nejvhodnější řešení pro ně i jejich děti. Rodiče mohou poradnu vyhledat v období partnerské krize, před rozvodem i po něm. Psychologové jim mohou napomoci ke zlepšení jejich komunikace, k poznání pocitů, jež blokují možnost domluvit se a postoupit vpřed, zpracovat negativní pocity apod. Je vhodné, aby se rodiče obrátili na odborníka tehdy, když je řešení jejich sporu komplikované a vyžaduje pomoc třetí osoby.

Mediace je v ČR zatím málo rozšířená, přesto jde o účinné řešení sporů mezi lidmi mimosoudní cestou. Cílem mediace je pomoci najít společné řešení tak, aby se obě strany cítily spokojeny. Rodiče mohou vyhledat pomoc mediátora ještě před soudním jednáním o úpravě práv a povinností k nezletilým dětem, mnohdy se však obracejí na mediační službu i po proběhlém soudním jednání, se kterým např. nejsou spokojeni, případně sám soudce mediaci doporučil. Mediátor spolupracuje s rodiči v jejich sporech týkajících se výchovy a péče o dítě, jestliže se oba společně rozhodnou a uvědomují si navzájem svou důležitost pro dítě. Jsou však i tací, kteří jsou ve výrazném konfliktu a o to je jednání složitější a delší. Výsledkem mediace je dokument, který nemá právní moc, ale ze něj v budoucnu použít jako podklad pro soudní jednání (Vedralová, 2010, online).

3.4 Zkušenosti ze zahraničí

V některých evropských zemích funguje střídavá výchova mnohem déle, než u nás. Příklady uvádím pouze pro srovnání, jelikož např. severské země se liší svou kulturou, historií i legislativou mnohem více, než naše sousední země. Mnohé neziskové organizace, které v ČR existují na podporu střídavé výchovy, berou tyto zkušenosti a zahraniční výzkumy jako výzvu či velkou inspiraci k tomu, aby se střídavá výchova v našich podmínkách začala rozšiřovat. Bohužel u nás zatím nebyl uskutečněn žádný výzkum mezi rodiči a dětmi z rozvedených rodin, který by srovnal poznatky a zkušenosti střídavé výchovy a výhradní péče jednoho rodiče.

Norsko

V Norsku byla provedena v roce 2006 studie na téma střídavá výchova, kterou vytvořil norský Institut pro výzkum společnosti. Výsledky jsou uveřejněny na webových stránkách organizace Children of Europe. Výzkumu se zúčastnilo 527 rodičů a 42 dětí ve věku 8-18 let. Jedná se o jednu z největších empirických studií na toto téma v Evropě. Výsledky umožnily nahlédnout do problematiky střídavé výchovy z pohledu rodičů i dětí a ukázaly, že rodiny mají velmi pozitivní zkušenosti s touto úpravou a oslabují tvrzení, která hovoří o střídavé výchově jako o špatném řešení pro děti. Ze studie je patrné, že tuto úpravu volí převážně rodiče, kteří již před rozvodem pečovali o své děti na přibližně stejné úrovni. Snižuje to počet konfliktů mezi rodiči a zajišťuje dětem být v kontaktu s matkou i otcem i po jejich rozchodu. Děti odpovídaly jednoznačně pro střídavou výchovu. Dvojí bydliště jim nedělá problémy a cítí se být doma na obou místech. Přejí si mít dva domovy, aby mohli mít bližší kontakt s oběma rodiči. Norský zákon „Barneloven“ je variantou našeho zákona o rodině a umožňuje dokonce dvojí stále bydliště dítěte v souvislosti se střídavou výchovou. Barneloven je logicky uspořádán a mnohem detailněji rozpracován narozdíl od našeho zákona.

Zkušenost rodičů se střídavou výchovou jsou dle výše uvedené studie, která byla vydaná v knize „Delt bosted for barn“ (Dělené bydliště dětí), následující:

- Čtyři z pěti rodičů jsou toho názoru, že střídavá výchova funguje dobře ohledně dítěte i pro ně samotné.
- Většina rodičů je spokojena se spoluprací druhého rodiče ohledně střídavé výchovy, pouze 12% rodičů uvedlo, že spolupráce je špatná nebo žádná neexistuje.
- 27% rodičů má dokonce mezi sebou konfliktní vztah, který přetrvává z doby před rozchodem a přestože děti těmito neshodami trpí, střídavá péče se praktikuje.
- 67 % rodičů jsou spolu v kontaktu nejméně jednou týdně a většina má také kontakt s dítětem, přestože se nachází u druhého rodiče.
- 84% rodičů sleduje aktivity dítěte ve škole a 74% sleduje aktivity volnočasové.
- Rodiče většinou volí bydliště v blízkosti sebe, tzn. téměř polovina rodičů (45%) bydlí od sebe ve vzdálenosti, kterou dítě může ujít pěšky. Další 45% rodičů jsou

od sebe vzdálení do půl hodiny autem či jiným dopravním prostředkem. Výrazně málo z nich bydlí od sebe ve větší vzdálenosti, než je uvedeno.

Dotazované děti samozřejmě vyprávěly i o problémech v souvislosti se střídavou výchovou, snaží se je však řešit, jelikož je pro ně velká motivace a hnací síla právě přání být stejný čas s otcem i matkou. Přejí si být součástí obou domovů a každodenního života rodičů, proto pro ně neexistuje pouze jeden domov. Část dětí potřebovala určitý čas, než si zvykla na dvě bydliště a stále vidí stěhování jako určitou zátěž navíc. V průzkumu bylo dále zjištěno, že 45% rodičů má nového partnera a třetina z nich s ním má další děti. Pro děti ve střídavé výchově je to další aspekt, se kterým se musí potýkat. Pro jedny je doplněná rodina pozitivní zážitkem, jindy mají pocit, že se jim jejich vlastní rodič již tolik nevěnuje.

I když se tedy většině dětí žije ve dvojím bydlišti spokojeně, najdou se i některé zarmoucené děti. V průběhu vývoje a dospívání dětí může dojít ke změně postoje a přání dítěte, je proto důležité, aby rodiče včas zachytily signály a byli ochotní dle přání dítěte uspořádat bydlení jiným způsobem. V průzkumu též vyšlo najevo, že sourozenci mohou být natolik rozdílní, že jednomu z nich střídavá výchova nevyhovuje a 25% rodičů tak zvažuje rozdílnou úpravu pro každého sourozence. Ve 13% případů rodiče změnili postupem času dvojí bydlení na jedno na základě přání dětí a střídavá výchova tak byla pouze dočasným řešením.

Z průzkumu lze vyvodit, že střídavá výchova může dobře fungovat u velkého počtu dětí, není však vhodným řešením pro naprostou většinu. Podmínky, aby střídavá výchova fungovala jsou dle výzkumu následující a shodují se s již uvedenými:

- rodiče dobře spolupracují ohledně výchovy dítěte
- dítě si toto uspořádání přeje a cítí se spokojeně v obou domovech
- blízkost obou domovů
- děti mají své místo u obou rodičů a jsou součástí jejich domovů
- oba rodiče se zajímají o činnost dítěte ve škole a volném čase
- rodiče jsou ochotni změnit uspořádání, jestliže se změní přání a potřeby dítěte (Children of Europe, 2006, online).

Švédsko

Další zkušenosti z Evropy dle organizace Children of Europe jsou následující. Zdroj uvádí zajímavé poznatky z historie Švédska, kde se objevuje muž jako prvořadý pečovatel dítěte. Od 14. do 17. století zde platil zákon, že o mimomanželské děti pečuje do tří let věku matka a následně jsou do sedmi let v péči otce. Od tohoto věku jsou oba rodiče odpovědní za jeho výchovu.

Informace z nedávné minulosti jsou takové, že ve Švédsku funguje institut společné/střídavé výchovy již od roku 1977. Po změně legislativy je od roku 1983 dítě svěřováno automaticky do střídavé výchovy rodičů, pokud se nevyjádří, že by to chtěli jinak. Soud tedy nemohl rozhodnout o střídavé výchově, pokud byl jeden z rodičů proti.

V roce 1992 byl poměr péče rodičů po rozvodu následující:

- střídavá výchova 79%
- výhradní péče matky 19%
- výhradní péče otce 2%

Nový zákon o péči o dítě z roku 1996 umožnil soudům rozhodovat o střídavé výchově i přes nesouhlas jednoho rodiče, stejně jako to umožňuje zákon ve Finsku a Norsku. Na základě výzkumu provedeného koncem 80. let minulého století mezi náhodně vybranými rozvedenými rodinami, z nichž polovina praktikovala střídavou péči a druhá polovina výhradní péči jednoho rodiče. Na základě výzkumu vznikl seznam výhod, který přesvědčuje o pozitivěch střídavé výchovy:

- život s oběma rodiči pro dítě stále pokračuje
- dítě ví, že je to spravedlivé a necítí se tak vinno za rozchod rodičů
- děti tvrdí, že jsou oběma rodiči milovány
- děti neztrácí model otce ani matky
- riziko ztráty kontaktu s jedním rodičem je minimální
- děti neztratily důležité osoby v jejich životě a rozvod rodičů tak není zdrcující ztrátou (Children of Europe, 2006, online).

Německo

V sousedním Německu, které se více přibližuje našim podmínkám, se uskutečnilo několik reforem zákonů týkajících se rodiny. Rozhodnutí Ústavního soudu z roku 1982 nabádalo ke společné/střídavé péči rodičů po rozchodu či rozvodu a v roce 1998 proběhla reforma zákona, jež byla reakcí na toto rozhodnutí. Přesto však německý „opatrovnícký“ soudce Jürgen Rudolph považuje právní systém za nedostatečný, co se týče potřeb dětí. Na již zmiňované konferenci o střídavé výchově v Hradci Králové hovořil o nutnosti interdisciplinární spolupráce v případě rodinného konfliktu, která je v Německu praktikována jen zřídka. Zkrátka aby bylo soudní jednání týkající se péče o dítě co nejrychleji ukončeno, je zapotřebí spolupráce profesí, které se podílejí na řešení předrozvodové a porozvodové situace rodičů. Jedná se o soudce, advokáty, sociální pracovníky, poradny, soudní znalce atd. On sám tento model propagoval a podílel se na jeho vzniku již od roku 1992. Rovněž hovoří o tom, že již v této době bylo mnoho rodičů, kteří praktikovali společnou či střídavou péči a během čtyř let rychle stoupl počet případů této péče o děti, která se tak stala populární.

Interdisciplinární spolupráce má za cíl zlepšit nebo obnovit komunikaci mezi rodiči ohledně podstatných záležitostí týkajících se dětí. Jsou nutné společné pracovní schůzky odborníků jednou měsíčně, kde si určí společný cíl a dohodnou se, že nebudou nástroji rodičů v jejich konfliktu, ale začnou za ně konflikt řídit v zájmu dětí. Jak uvádí Rudolph, problém byl hlavně s advokáty, kteří téměř vždy za každou cenu obhajují svého klienta a neohlíží se tak na zájem dítěte. Proto v rámci interdisciplinární spolupráce mají advokáti informovat své klienty o možnosti využití pomoci ze strany sociálních pracovníků nebo poradny a dále se advokáti zavazují „neštvat“ své klienty proti sobě, ale naopak mají právní zástupci rodičů navázat mezi sebou kontakt a společně rodiče povzbudit.

Hlavní zásadou interdisciplinární spolupráce je vzájemná rovnocennost profesí. V praxi to tedy ideálně funguje tak, že soud co nejrychleji nařídí jednání (do 14 dnů od podání návrhu), sociální pracovníci se zavazují ještě před termínem jednání spojit se všemi zúčastněnými a být přítomni u každého jednání. Současně jsou ale osvobozeni od psaní zpráv soudu, jak tomu bývá zvykem. Názory pracovníků prezentované až u soudu jsou tak díky krátkým termínům soudního jednání velmi aktuální a mnohdy se podaří docílit mezi rodiči shody. Pokud se rodiče neshodnou, je oslovena poradna. Aktivní spolupráce rodičů s poradnou je zde vyžadována, aby se ukázalo, zda jsou schopni vzájemně se dohodnout.

Popsaná spolupráce bývá označována jako „Cochemský model“, podle soudního obvodu Cochem v Německu, kde je tato interdisciplinární spolupráce praktikována a je stále ve vývoji (Rudolph, 2009, online).

Uvedené řešení interdisciplinární spolupráce se jeví jako velmi dobré s ohledem na zájem dítěte a rychlé vyřešení situace. Není zde prostor pro dlouhodobé tahanice u soudu a protahování sporů. Pokud by se něco podobného začalo prosazovat i u nás, rozhodně by se tím zjednodušila práce OSPOD, soudů i advokátů, jelikož by rodiče tolik opakovaně nezatěžovali odborníky svými problémy a jistě by bylo možné v mnoha případech uzavřít dohodu.

3.5 Shrnutí

Za několik posledních let vznikly v ČR organizace na podporu rovných práv rodičů nebo na podporu otcovských práv apod. Jedná se např. o zmiňované sdružení Spravedlnost dětem, dále Children of Europe, K 213 aj. Některé z nich považují za užitečné, jelikož provádí osvětu a informují tak širokou veřejnost o střídavé výchově. Jiné spolky jdou dle mého názoru do extrému (demonstrace a protesty otců atd.). Ale budiž, máme demokracii a každý ať se tedy projevuje podle svého uvážení. Je možné, že právě díky těmto organizacím se muži „probudili“ a mnoho případů střídavé výchovy u nás je právě výsledkem jejich domáhání se práva vychovávat dítě po rozvodu stejným dílem jako matky.

Luboš Patera, zmiňovaný v souvislosti s konferencí o střídavé výchově, je autorem dokumentárního snímku „Střídavka“, který měl premiéru v roce 2007. Rodiče a děti (z ČR i jiných zemí) zde vypráví o svých zkušenostech se střídavou výchovou a jejich vyprávění je doplněno názory některých odborníků (psychologů, soudních znalců apod.). Celý snímek má 64 minut a je možné jej získat přes sdružení Spravedlnost dětem. Krátká osmiminutová ukázka je dostupná např. z [www: <http://stopnasilinadetech.cz/?id=16>](http://stopnasilinadetech.cz/?id=16). Po shlédnutí ukázky máte dojem, že střídavá výchova je pro dítě to nejlepší a divíte se, proč ji rodiče nepraktikují po rozvodu ve větší míře. Já se domnívám, že v naší zemi je velmi málo rodičů, kteří jsou schopni splnit podmínky střídavé výchovy, o kterých bylo hovořeno. Střídavá výchova není vhodnou variantou pro každé dítě, přestože se jeví jako tím

nejlepším možným řešením pro to, aby zůstaly zachovány oba vzory rodičovských rolí v případě rozpadu rodiny. Ano, dítě potřebuje oba rodiče, pokud jsou to osobnosti, které budou dítěti v jeho procesu socializace ku prospěchu. Střídavá výchova by však neměla být výsledkem vydobytí otcovských práv za každou cenu, ale společným rozhodnutím rodičů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 OBLAST VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Výzkumnou oblastí v mé diplomové práci je střídavá výchova v ČR a její fungování v praxi. Téma mě zajímá především z profesního hlediska sociální pracovnice oddělení sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Hranicích. Mou náplní práce je mimo jiné sepisování návrhů k soudu na úpravu práv a povinností k nezletilým dětem, dále jejich zastupování u soudního jednání v pozici kolizního opatrovníka či poradenská činnost rodičům v oblasti rodinného práva či sociálně-právní ochrany dětí aj.

Oblast výzkumného problému je tedy poměrně známý institut střídavé výchovy a pravděpodobně každý člověk si pod tímto pojmem dokáže něco představit. Přesto je to oblast, která doposud nebyla zcela odkryta. Podle informací, které jsem nashromáždila k dané problematice, v ČR nebyl dosud proveden žádný podrobnější výzkum ohledně střídavé výchovy, přestože tato úprava je umožněna Zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině již od roku 1998. Statistika Ministerstva spravedlnosti ukazuje počet soudních rozhodnutí okresních soudů o svěřeni dětí po rozvodu do výhradní péče matky, otce nebo společné či střídavé výchovy obou rodičů. Pro kompletní přehled uvádím tyto informace souhrnně za celou ČR od roku 1999 do 2009 v následující tabulce.

Tabulka 1: Rozhodnutí soudů o výchově dětí po rozvodu rodičů

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Péče matky	20161	17915	19791	19929	20415	20203	19845	18064	17867	16630	16672
Péče otce	1500	1411	1613	1612	1809	1807	1791	1660	1668	1736	1708
Střídavá výchova	28	304	416	444	488	506	539	584	759	860	896

Střídavá výchova je jedna z alternativ úpravy práv a povinností k nezletilým dětem, jestliže se rodiče rozhodli ukončit partnerské (manželské) soužití. V ČR stále převažuje svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů, většinou matky. Otcové jsou mnohdy opomíjeni, přestože by se rádi podíleli na výchově svých dětí i nadále. Matka i otec jsou rodiči s rovným postavením a domnívám se, že je správné, aby se starali a vychovávali děti napůl, pokud o to pochopitelně mají zájem a jsou-li splněny určité podmínky.

Existují organizace, které se zabývají institutem střídavé výchovy a podporují rodiče, aby více využívali této možnosti hlavně z toho důvodu, že dítě potřebuje oba rodiče i po jejich rozchodu, jelikož se mnohdy stává, že dítě postupně ztrácí kontakt s druhým rodičem z různých důvodů. Zahraničních zkušenosti ukazují, že např. ve Švédsku či Norsku funguje střídavá výchova dětí po rozvodu rodičů naprosto běžně a přirozeně již mnoho let. Je nutné podotknout, že zájem dítěte je samozřejmě prioritní. U nás střídavá výchova funguje v některých případech na základě dohody rodičů, ale také bohužel jako výraz ústupku jednoho rodiče druhému, aby ani jeden z nich nemohl mít dítě ve své výhradní péči. To není správné řešení a tyto typy střídavých výchov dle mého názoru pak po nějaké době končí, jelikož na počátku nestála naprostá shoda rodičů.

4.1 Cíl výzkumu

V rámci praktické části chci zvolenými metodami zjistit, za jakých okolností je realizována střídavá výchova v rodině a jaký je její průběh. Jde mi o zmapování institutu střídavé výchovy od prvotního rozhodnutí rodičů či jednoho rodiče, po uskutečnění a následné fungování či nefungování v každodenním životě. Cílem další etapy výzkumu je zjistit postoj odborných pracovníků, kteří s rodinou přijdou do styku během doby, kdy je rozhodováno o svěření dětí do střídavé výchovy. To jsou v první řadě sociální pracovnice/pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Jestliže to vyžaduje povaha případu, pak dalším odborníkem, se kterým rodina přijde do kontaktu, je psycholog. V mém případě jsem zvolila psychologku poradny pro rodinu.

4.2 Druh a metody výzkumu

Výzkum byl zvolen smíšený (kvalitativně-kvantitativní) s ohledem na povahu zkoumaného problému. Jde především o proniknutí do hloubky daného tématu, analýzu zkoumaných jevů a porozumění. Současně je nutné zjistit postoj respondentů (sociálních pracovníků), což je uskutečněno pomocí kvantitativní metody.

Při smíšeném výzkumu jsem použila následující metody. Jako první je to **případová studie**, což je analýza spisové dokumentace Om (ochrana mládeže) oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Další zvolenou metodou je polostrukturovaný **rozhovor (interview)** s psychologkou poradny pro rodinu, která pracuje s některými rodiči, kteří se rozhodují či rozhodli zvolit střídavou výchovu, případně ji zvažují jako jednu z alternativ. Napomáhá zkvalitnit jejich komunikaci, aby vše probíhalo s ohledem na zájem dítěte.

Škálování - metoda, kterou jsem použila v předvýzkumu. Jejím prostřednictvím jsem zjišťovala postoj pracovníků OSPOD k problematice střídavé výchovy. Sociální pracovníci/pracovnice rodinu provází od samého počátku podání návrhu na svěření dítěte do výchovy, dále soudním jednáním a řešením případných problémů, které mohou nastat. Dle Gavory (1996) můžeme škálování uskutečnit různými druhy posuzovacích škál, kdy posuzujeme buď lidi nebo jevy. Škála se skládá z výroku a stupnice. Na této na stupnici respondent vyjádří stupeň svého souhlasu, případně nesouhlasu s daným výrokiem. Pro úplnost a reliabilitu získaných dat jsem následně zjišťovala postoj pracovníků OSPOD pomocí **dotazníku**.

4.2.1 Výzkumné otázky

1. Kdo častěji navrhuje střídavou výchovu, matka/otec?
2. Jakým způsobem je zjišťován názor a přání dítěte ohledně střídavé výchovy?
3. Za jakých podmínek lze střídavou výchovu realizovat?
4. Jaké problémy rodiče nejčastěji řeší v souvislosti se střídavou výchovou?
5. Jaký je optimální interval střídání dítěte?
6. Jaké jsou největší klady a zápory střídavé výchovy?

7. Převažují dle názoru pracovníků pozitiva či negativa střídavé výchovy?
8. Jaká je podle pracovníků perspektiva střídavé výchovy v ČR do budoucna?

4.3 Metody sběru dat a tvorby databáze

V **případové studii** se konkrétně zabývám studiem čtyř spisů „Om“ dětí, u kterých byla či je praktikována střídavá výchova. Spisy jsou evidovány na oddělení sociálně-právní ochrany dětí městského úřadu, kde pracuji a mám ke spisové dokumentaci přístup. Ve spisech jsou obsaženy dokumenty jako návrh na úpravu práv a povinností k nezletilým dětem, záznamy či protokoly z jednání s rodiči, případně dětmi. Dále jsou zde záznamy ze sociálního šetření v rodině, protokoly ze soudních jednání, znalecké posudky, rozsudky soudu, zprávy z psychologického vyšetření apod. Na základě těchto materiálů uvedených v každém spise mapuji střídavou výchovu od prvotního rozhodnutí, přes průběh a spolupráci s rodiči, dětmi, případně řešení konfliktů, jestliže se nějaké vyskytnou.

V rámci předvýzkumu (kvantitativní části výzkumu) metodou **škálování** jsem vytvořila 18 výroků týkajících se střídavé výchovy (viz Příloha P II). Respondenti vyjádřili míru souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem a to na čtyřstupňové posuzovací škále. Chtěla jsem svými dotazy co nejméně zatížit pracovníky OSPOD a současně získat potřebné informace ke svému výzkumu. Na základě vyhodnocení došlých odpovědí jsem však došla k závěru, že některé výroky byly formulovány nevhodně a výsledky by tak mohly být zkreslené, proto jsem se rozhodla učinit doplňující výzkum metodou dotazníku. **Dotazník** pro pracovníky OSPOD (viz Příloha III) obsahuje 5 otevřených otázek, ve kterých se konkrétně dotazuji na jejich názor ohledně střídavé výchovy. Byla jsem si vědoma náročnosti zpracování odpovědí na otevřené otázky, přesto se mi jevila tato možnost jako nejvhodnější.

Osnovu **rozhovoru (interview)** s psychologkou poradny pro rodinu jsem měla předem připravenou (viz Příloha P IV). Vytvořila jsem 9 okruhů pro polostrukturované interview, které je dle Miovského (2006) zřejmě nejrozšířenější podobou této metody. Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Je možné zaměřovat pořadí, v jakém se okruhům věnujeme a také se můžeme dožadovat vysvětlení a upřesnění odpovědi dotazovaného.

4.3.1 Podmínky výzkumu a charakteristika výzkumného souboru

Po shromáždění a částečném nastudování literatury, dokumentů a informací k dané problematice, jsem konzultovala tuto oblast s kolegyněmi na oddělení. Vyhledala jsem v archivu mého pracoviště spisy Om (ochrana mládeže), které se týkají střídavé výchovy a jenž jsem použila pro svůj výzkum metodou případové studie. Každý vybraný spis dítěte či dětí (sourozenců) jsem podrobně přečetla a ohledně podrobností jsem se informovala u dané pracovnice, která případ řešila. Výzkumný vzorek jsem vybrala záměrně. Jsou to již zmiňované rodiny, kde funguje nebo v minulosti fungovala po určitou dobu střídavá výchova, když se rodiče dětí rozešli (rozvedli). Výzkumným vzorkem jsou tedy rodiče, kteří se dohodli na střídavé výchově a soud tuto dohodu schválil. Dále jsou tímto vzorkem pochopitelně i děti, které se střídají v určitých intervalech u svých rodičů.

Prováděla jsem rovněž interview s psychologkou Poradny pro rodinu Přerov, která se také setkává se střídavou výchovou ve své profesi. S rodiči a dětmi pracuje v rámci rodinného poradenství.

V kvantitativní části výzkumu jsem realizovala předvýzkum metodou škálování a to v průběhu listopadu a prosince 2009. Výzkumným vzorkem se stali pracovníci OSPOD v obcích s rozšířenou působností a magistrátech v olomouckém a zlínském kraji, u kterých jsem prostřednictvím metody škálování zjišťovala postoj ke střídavé výchově. Rozeslala jsem e-maily s posuzovacími škálami a průvodním dopisem. Zde jsem žádala kolegy – sociální pracovníky, aby byli nápomocni při mém výzkumu týkajícího se střídavé výchovy. Dotazníků s posuzovacími škálami bylo rozesláno téměř 90, návratnost byla asi 50 % (48 vrácených dotazníků). Domnívám se, že je to způsobeno velkou pracovní vytížeností nebo nezájmem zabývat se vyplňováním dotazníků apod. Jak jsem již zmiňovala výše, po vyhodnocení získaných dat ze škálování jsem dospěla k závěru, že nemohu použít všechny výsledky a některé výroky jsem proto nezařadila a dále je neuvádím.

Na základě této zkušenosti v předvýzkumu jsem zkonstruovala dotazník sestávající z 5 otevřených otázek, kterými jsem se přímo dotazovala na názor každého respondenta. Dotazník jsem rozeslala opět e-mailem stejným pracovníkům OSPOD. Někteří respondenti byli ochotní znovu se vyjádřit se na téma střídavá výchova, návratnost byla 27% (30 vrácených dotazníků).

5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

5.1 Případové studie

V následujících čtyřech případových studiích můžeme sledovat to období v životě rodin, kdy se rodiče rozcházejí a volí variantu péče o jejich dítě či děti. Ze spisové dokumentace se lze dozvědět mnoho zajímavých informací, jak se situace v rodině vyvíjela nadále. Jsme odkázáni na záznamy sociální pracovnice a na další dokumenty, které již byly výše popsány. První dva případy jsou složitější v tom, že střídavá výchova nebyla první možností úpravy práv a povinností k nezletilým dětem, kterou rodiče zvolili. Jeden nebo druhý z nich zvažoval možnost výhradní péče. Komunikace mezi rodiči nebyla příliš harmonická. Další dva případy jsou jednodušší, rodiče měli jasno hned od začátku, a proto je případová studie kratší. Na těchto čtyřech případech bych chtěla mimo jiné ukázat, jak je tato problematika specifická a individuální.

5.1.1 Rodina S.

Otec – pan Radovan, nar. 1969

Matka – paní Otýlie, nar. 1970

Synové – Jan, nar. 1999 a Radek, nar. 2001, žáci základní školy

Spis nezletilých dětí byl zaveden na oddělení sociálně-právní ochrany dětí v dubnu 2003, kdy byly děti ještě velmi malé. Jan měl 4 roky a Radek 2 roky. Otec se dostavil na OSPOD k sepsání návrhu na úpravu práv a povinností rodičů k nezletilým dětem. Pro trvalé manželské neshody se chce rozvést, chce podat žádost o rozvod, avšak manželka s tímto nesouhlasí. Otec navrhuje, aby byly děti svěřeny do výchovy matky a on bude přispívat výživným 1500,- Kč měsíčně na každé dítě. Rodina prozatím společně bydlí v domku otcovy matky. Po rozvodu otec navrhuje, aby se matka s dětmi odstěhovala, pomůže jí najít vhodný byt.

Jednání u soudu bylo nařízeno na červenec 2003. Sociální pracovnice provedla sociální šetření v místě současného bydliště matky, která se odstěhovala ke svému bratrovi do rodinného domu. Matka dětí sdělila, že s návrhem otce souhlasí a jsou domluveni také na výši výživného, které jí již od dubna platí. S nezletilými dětmi se otec vídá každý víkend.

Soudkyně při prvním jednání schválila dohodu rodičů, děti byly tedy svěřeny do výchovy matky, otci stanoveno výživné na děti celkem 3000,- Kč měsíčně. V měsíci listopadu 2003 bylo manželství rodičů rozvedeno.

Do této doby nebyl ve spise žádný záznam o tom, že by rodiče měli konflikty či neshody ohledně nezletilých dětí, které by chtěli řešit prostřednictvím OSPOD. Během následujících dvou let se s rodinou na OSPOD nepracovalo.

V dubnu 2005 se na OSPOD dostavila matka nezletilých dětí ohledně podaného návrhu otce na snížení výživného. Ze záznamu je patrné, že poměry na straně matky se nezměnily, bydlí stále s dětmi u bratra a je na rodičovské dovolené s nezletilým Radkem. Nezletilý Jan navštěvuje mateřskou školu a absolvoval zápis do základní školy. Výživné otec hradí doposud řádně, synům dává příležitostně dárky, jinak nad rámec výživného nepřispívá. Matka se snížením výživného nesouhlasí.

Otec ve svém návrhu k soudu žádá o snížení výživného pro nezletilé syny z toho důvodu, že mu přibyla další vyživovací povinnost. Otec uvedl, že má přítelkyni, které se v lednu 2005 narodila dcera, je tedy na rodičovské dovolené. Opatrovník nezletilých dětí, sociální pracovnice OSPOD, navrhla u soudního jednání, aby byl návrh otce zamítnut, jelikož to není v zájmu dětí. Soudkyně rozhodla ve prospěch nezletilých dětí a matky, návrh zamítla. Rozdíl v příjmech rodiny otce a matky je výrazný. Potřeby dětí rostou a přestože se změnily osobní poměry otce, není v zájmu nezletilých dětí, aby výživné bylo sníženo.

V lednu 2006 se na OSPOD dostavil otec a žádal o sepsání návrhu na změnu výchovy u nezletilých synů. Uvedl, že se vídá se syny na základě dohody s jejich matkou, poslední tři měsíce jsou to dva víkendy v měsíci. Od loňského léta se dle otce synové nechtějí k matce vracet. Otec je toho názoru, že se jim matka dostatečně nevěnuje a že jsou pod velkým psychickým i fyzickým nátlakem z její strany. Několikrát se syny hovořil o změně a ti se vyjádřili, že chtěli bydlet s ním, babičkou a dědečkem. Rovněž pěkný vztah mají k otcově přítelkyni a nevlastní sestře Zitě. Přítelkyně souhlasí se změnou výchovy. Nezletilý Jan již navštěvuje základní školu, nezletilý Radek chodí do mateřské školy. Otec se v návrhu domáhal svěřením dětí do jeho výchovy a matce stanovit výživné ve výši 1500,- Kč měsíčně na každého z chlapců.

Při sociálním šetření hovořila sociální pracovnice s oběma chlapci. Ze záznamu je patrné, že byla kontaktována také škola, školka a dětská lékařka. Starší Jan hovoří o tom, že by

chtěl bydlet s tatínkem a září mu při tom oči. Když jsou u otce, je zajištěný program, s matkou jsou pouze doma. Matka údajně nespolupracuje s třídní učitelkou syna, několikrát podepsala úkol s chybami, na třídní schůzky nechodí. Mladší Radek bývá často nemocný a docházka do MŠ je tedy nepravidelná. V kolektivu dětí se spíše uzavřenější. Radek řekl sociální pracovníci, že maminka někdy křičí a jednou po něm hodila videokazetu a měl modřinu nad okem. Mladší syn ještě nedokáže vyjádřit svůj názor. Bylo zjištěno, že se otec začal více zajímat o děti, prospěch syna ve škole, jejich zdravotní stav u dětské lékařky.

Při rozhovoru uvedla matka pracovníci, že starší syn nemá velký zájem k otci chodit z důvodu, že má novou partnerku. Vyjádřila se, že otec a prarodiče děti negativně ovlivňují. Je zřejmé, že se názory obou rodičů rozcházejí. Matka podala k soudu vyjádření k návrhu otce a se změnou výchovy u nezletilých synů nesouhlasí. Uvádí, že se o syny řádně stará a spolupracuje i se školou.

Opatrovník (OSPOD) navrhuje ve své zprávě k okresnímu soudu, aby byly provedeny znalecké posudky z oboru pedopsychologie. Není totiž zřejmé, zda navrhovaná změna výchovy je v zájmu dětí. Rodiče mají protichůdná stanoviska k výchově nezletilých dětí a je nutné posoudit vztahy v rodině, dětí k rodičům a sourozenecké vazby a zda děti nejsou ovlivňovány jedním z rodičů.

Jednání u okresního soudu bylo nařízeno na únor 2006. Otec zde uvedl, že se děti nechtějí vracet zpět k matce, když jsou u něj na víkend. Tvrdí, že je matka vulgární a někdy je nadměrně fyzicky trestá. Matka uvádí, že to, co tvrdí otec, není pravda. Chlapce nebije a vulgárně s nimi nehovoří. Uvádí, že starší syn k otci občas nechce, protože nemá rád jeho přítelkyni. O otci nemluví. Mladšímu synovi se někdy během týdne po otci stýská. Matka nemá připomínky k výchovným schopnostem otce, děti ho mají rády a on je. Myslí si, že by dětem prospělo stýkat se otcem ve větším rozsahu. Otec i opatrovník dětí navrhuje provést znalecké posudky dětí. Soud se odročuje na neurčito za účelem vypracování znaleckých posudků.

Psycholožka provedla vyšetření obou chlapců za účelem zjistit, jaké jsou výchovné schopnosti obou rodičů, jaký je vztah dětí k matce i otci, k otcově družce a její dceři. Zda je některé z dětí negativně ovlivňováno rodiči proti sobě, jaké jsou sourozenecké vazby, zda si přejí být spolu či rozděleni. Zda by střídavá výchova negativně ovlivnila další vývoj dětí

či vztahy v rodině. Jaké je přání dětí do budoucna v případě výhradní péče jednoho nebo druhého rodiče.

Psychologické vyšetření provedeno v březnu 2006. Ze znaleckého posudku:

Rodiče dětí se brali po dvouleté známosti z lásky. První dítě jim zemřelo ve třech týdnech. To se odrazilo i v jejich vztahu. Jan se narodil až po 4 letech, to je sblížilo. Za dalšího 2,5 roku se narodil Radek. Po nějaké době se odcizili. Otec uvádí, že matka byla chladná, výbušná, nadávala a urážela ho, to se mu přestalo líbit. Matka uvádí, že příčinou rozpadu manželství byla známost otce s nynější družkou. Byli manželé 9 let. Otec souhlasil s tím, aby byly děti svěřeny do péče matky, byla na mateřské. Chtěl se s nimi stýkat co nejvíce. Založil novou rodinu, ale pozoruje, že synové chtějí být raději s ním a nebrání se tomu. Matka nesouhlasí, nevidí důvod, proč by měla o syny přijít, stará se dobře. S navrhovanou střídavou výchovou by souhlasila pouze matka, otec nikoliv.

Vyšetřeni byli oba chlapci. Starší Jan jednoznačně chce být u otce a souhlasí se změnou výchovy. Říká to před matkou, i když mu to činí problémy. Mladší Radek ještě nedokáže vyjádřit jednoznačně svůj názor. Chce být s bratrem, takže k tatínkovi.

Odpovědi znalkyně na otázky soudu:

U rodičů nebyly shledány vlastnosti, které by zpochybňovaly jejich rodičovské a výchovné schopnosti. Otec má však povahové vlastnosti, které jsou pro výchovu synů vhodnější. Obě děti mají matku rády, ale citová vazba není dostatečně pevná. Děti silně citově tíhnou k otci, zejména Jan velmi touží žít u něj. Radek napodobuje staršího bratra. Děti mají pěkný vztah k družce otce i k nevlastní sestře. Oba rodiče se snaží děti ovlivnit různými způsoby, ale ne proti druhému z rodičů, spíše si je chtějí připoutat na svou stranu. Znalkyni by se jevila jako optimální střídavá výchova. Děti považují za ideální, aby byli rodiče spolu. To však nejde. Pokud budou děti svěřeny jednomu z rodičů, je vhodný velmi široký styk s druhým rodičem.. Děti si přejí žít do budoucna s otcem, zejména starší Jan k němu tíhne. Radek je citově nevyzrálý a může jít o nápodobu svého bratra.

V květnu 2006 proběhlo další soudní jednání. Rodiče v mezidobí uzavřeli dohodu o střídavé výchově a intervaly střídání budou 1 týden u otce, 1 týden u matky. Otec navrhuje přispívat výživným 750,- Kč měsíčně na každého, matka se zavazuje přispívat 250,- Kč měsíčně na každého. Tuto dohodu soud schválil a vydal rozsudek: nezletilé děti se svěrují do střídavé výchovy rodičů tak, že v každém lichém kalendářním týdnu budou v péči

matky a v každém sudém kalendářním týdnu v péči otce. V otázce výživného soud vyhověl návrhu rodičů výše uvedeného znění.

Od této doby pravděpodobně fungovala střídavá výchova, rodina neměla potřebu kontaktovat OSPOD. V lednu 2007 se však dostavil otec dětí a uvedl, že při posledních dvou předávání nezletilých dětí byla matka slovně agresivní, vulgární i před dětmi. Děti bývají často nemocné, ale matka si údajně nemůže vzít paragraf, protože má problém se zaměstnavatelem. Matka se údajně neinformuje ve škole na syna Jana, děti nerozvíjí, nevěnuje se jim, nehovoří s nimi. Radek nechodí do školky, nevodí ho tam a nechává jej doma, přestože by to pro něj bylo přínosem. Radek navštívil pedagogicko-psychologickou poradnu ohledně odkladu školní docházky, kontrola v březnu. Od této návštěvy se dále otec ani matka nedostavili, ani jinak nekontaktovali a předpokládáme, že si problémy mezi sebou vyřešili.

V červenci 2007 se opět dostavil otec nezletilých dětí a opakovaně měl připomínky k péči matky. Dle jeho sdělení nejsou ve výchově jednotní, matka nevyžaduje plnění povinností jako otec, je benevolentní. Co se týče přípravy na vyučování, tak on se synům věnuje, ale jakmile jsou týden u matky, musí to zase dohánět, mladší syn se zhoršuje. Jan je žákem 5. třídy a Radek 2. třídy. Třídní učitelka po jednání s matkou uvedla, že matka údajně nemá čas se s dětmi učit, protože chodí do práce. Dále měl otec připomínky k péči matky o hygienu dětí. Matka má nového přítele, kterému je 25 let a ten s chlapci hraje hry, nemusí si čistit zuby atd. Když dala družka otce Radkovi pohlavek, matka se to dozvěděla a křičela, že ona nebude bít její děti. Otec uvádí, že se s matkou nedá domlouvat, křičí, že jí otec nebude radit, jak má vychovávat děti. Ohledně výživného není problém, hradí si navzájem řádně. Otec doplňuje, že se jeho družce v loňském roce narodil syn Jaromír. Na závěr sdělil, že si s matkou promluví o návštěvě OSPOD a v případě potřeby se znovu zkontaktuje se sociální pracovnící.

V měsíci prosinci 2009 zkontaktoval otec dětí sociální pracovníci OSPOD s tím, že chce podat návrh na změnu výchovy u nezletilých dětí, chtěl by je do své výhradní péče. Otec uvedl, že si návrh doma napíše a připraví, k okresnímu soudu jej podá až po vánočních svátcích. Matka o tomto jeho kroku neví, proto s tím chtěl vyčkat. Poslední známá informace je ta, že otec podal koncem ledna 2010 návrh na změnu výchovy, avšak pouze u nezletilého Jana, tedy staršího syna, který si dle sdělení otce přeje již delší dobu bydlet

pouze s otcem. Ve věci je soudem nařízeno jednání a výchova nezletilých dětí se tedy znovu bude řešit u soudu.

5.1.2 Rodina K.

Otec – pan Jáchym, nar. 1964

Matka – paní Ilona, nar. 1969

Dcery – Milena, nar. 1992 a Lada, nar. 1993, obě studující

Spisová dokumentace byla na oddělení sociálně-právní ochrany dětí zavedena v roce 2000 v souvislosti s návrhem na úpravu poměrů k nezletilým dětem, který podal otec. Dcerám bylo v té době 8 a 6 let, navštěvovaly 2. a 1. třídu základní školy. Otec přišel řešit problémy v manželství. Uvedl, že si manželka našla jiného muže a udržuje s ním známost. On se snažil tuto situaci řešit s tím, že chce zachovat rodinu. Manželka však jeho návrhy odmítá a chce se rozvést, on však s rozvodem nesouhlasí. Přesto však otec požadoval úpravu poměrů k nezletilým dětem takovou, že budou obě dcery svěřeny do jeho výchovy a matce stanoveno výživné.

V září 2000 mělo proběhnout jednání u soudu. Opatrovník prováděl v měsíci září šetření v místě bydliště dětí, ale nikoho nezastihl doma. Telefonicky bylo od otce zjištěno, že se matka i s dětmi odstěhovala do nedaleké obce, kde měla žít i se svým novým přítelem. Obě dcery změnilly školu. Otec se pokoušel s matkou dohodnout na výchově dětí, avšak bezúspěšně. Navrhoval dokonce i střídavou výchovu, se kterou matka zpočátku souhlasila, poté ji zamítla. V době letních prázdnin byly totiž děti měsíc u otce a měsíc u matky.

U soudního jednání otec navrhoval střídavou výchovu v intervalu střídání dětí po týdnu až 14 dnech. Výživné by otec platil ve výši 500,- Kč měsíčně na každé dítě v době, kdy by byly děti u matky. Matce by nebylo stanoveno výživné. Otec vypověděl, že se matka s dětmi odstěhovala poté, co se přiznala k nevěře a nechtěla již situaci řešit ani v rodinné poradně, kterou otec navrhoval. Děti bez jeho vědomí přihlásila v jiné škole. Otec uvedl, že se mu dcery svěřily, že v místě nového bydliště do školy chodit nechtějí a chybí jim jejich kamarádi. Dále uvedl, že je schopen se o děti postarat po všech stránkách, uvaří i vypere, píše s nimi úkoly, chodí na třídní schůzky i k lékaři. Vypomáhají mu i jeho rodiče, kteří jsou s nezletilými dětmi v kontaktu. Výhrady k péči matky neměl. Matka s předneseným

návrhem nesouhlasila, chtěla děti do své výchovy. Opatrovník za těchto okolností navrhoval vypracovat znalecké posudky pro posouzení vzájemných vztahů a výchovných schopností rodičů. Jednání bylo odročeno.

V říjnu 2000 u soudu zazněla možnost uzavření dohody mezi rodiči o střídavé výchově v týdenním intervalu. Náklady doposud rodiče hradili napůl. Byla vyslechnuta matka, která uvedla, že prakticky již funguje střídavá výchova, děti se střídají po týdnu. Souhlasí tedy s tím, aby děti byly svěřeny do střídavé výchovy obou rodičů. V nové škole si již dcery zvykly a s tím tedy není problémy, našly si nové kamarády. Výživné matka nežádala, prozatím se s otcem dětí na všem dokázali dohodnout. Byl vydán rozsudek o svěřením dětí do střídavé výchovy rodičů.

V září 2001 se na OSPOD dostavil otec nezletilých dětí, přišel si stěžovat na špatnou péči matky s tím, že se dětem řádně nevěnuje, často střídá partnery, scházejí se u ní cizí lidé a popíjí zde alkohol, také údajně matka často navštěvuje místní restauraci. Děti v té době hlídá babička nebo jiní lidé. Děti samy se otci s tímto svěřily. Otec žádal o prošetření péče matky o děti a souhlasí s provedením rozhovoru s dětmi ve škole. Dodal, že uvažuje o svěřením dětí do své výchovy.

Sociální pracovnice navštívila děti ve škole. Obě děvčata shodně uvedly, že má matka nového přítele, se kterým vycházejí dobře. Je přísnější a někdy zvýší hlas. Ony však také upozorní matku, pokud je doma s přáteli příliš hlučná. Několikrát byly s matkou v restauraci, kde si dala alkohol a pak jí bylo špatně. Není to však příliš často. K babičce ze strany matky chodí občas, někdy je vypravuje do školy. Ani jedna z dívek se nevyjádřila tak, že by chtěly bydlet pouze s otcem. Vyhovuje jim současný stav. Přiznaly však, že je to u otce lepší, více se jim věnuje, jezdí za ním rády. Ve škole nebyly shledány připomínky k péči matky a spolupráci s třídní učitelkou.

Na OSPOD byla pozvána matka, se kterou sociální pracovnice projednávala připomínky ze strany otce. Ta uvedla, že tvrzení otce se nezakládá na pravdě. S dětmi byla sice v restauraci asi 3x, ale nikdy nebyla opilá. Matka byla vstřícná a ochotná spolupracovat. Záleží jí na tom, aby byly děti spokojené. Prozatím se nevyjádřily tak, že by chtěla jít do péče k otce. Matka vzala na vědomí, že nemá děti brát do hospody, více se jim věnovat ve volném času.

V květnu 2004 se dostavila na OSPOD matka, se kterou byl sepsán protokol. Uvedla, že mladší dcera Lada nechce k otci chodit na celý týden. Vyjádřila se tak, že by ho chtěla vidět pouze občas. Důvod tohoto chování pravděpodobně pramení z toho, že starší dcera je u otce oblíbenější a mladší dcera mívá neustále nějaké tresty. Otec dělá rozdíly mezi děvčaty, jak se vyjádřila mladší Lada. Matka uvedla, že starší Milena více inklinuje k otci, tráví hodně času také s prarodiči ze strany otce. Obě dcery jsou velmi povahově rozdílné a to možná zapříčiňuje, že je výchova otce nejednotná. Matka žádala o projednání situace s otcem. Chtěla by mu navrhnout sjednocení výchovy a svěření dětí do její výchovy. Jestliže by s tímto starší dcera Milena nesouhlasila, přistoupila by matka i na rozdělení dětí. Domnívala se, že jejich sourozenecký vztah není takový, že by jejich rozdělení zapříčinilo citovou újmu. Matka by se s otcem ráda dohodla s ohledem na zájem dětí. Byla by ráda, kdyby soudní jednání bylo bezproblémové. Jestliže jednání s otcem na OSPODu nebude úspěšné, i tak je rozhodnuta podávat návrh na změnu výchovy.

Byl předvolán otec, s nímž byl sepsán protokol. Z toho je patrné, že otec sdělení matky zpochybňuje a uvedl, že se nezakládá na pravdě. Dle jeho názoru nejde matce o blaho dětí, ale čistě o svůj zájem. Chce mu znemožnit styk s dcerami. Otec má za to, že za 4 roky, kdy střídavá výchova funguje, nikdy nebyly shledány připomínky k jeho péči, matce vyšel maximálně vstříc. Jestliže matka nebude souhlasit s trváním střídavé výchovy, chce žádat děti do své výchovy. Matka byla seznámena se stanoviskem otce a uvedla, že prozatím nebude podávat návrh k soudu. Pokusí se s mladší Ladou promluvit. Rovněž otec vzal její sdělení na vědomí a další spolupráce bude pouze v případě problémů.

V listopadu 2005 se matka opět obrátila na OSPOD kvůli problémům s otcem dětí. Matka se znovu provdala, nynějšího manžela dcery akceptují a po dohodě ho oslovují jménem. Sociální pracovnice doporučila matce vyšetření nezletilých dětí v pedagogicko-psychologické poradně, kde psychologka provede test rodinných vztahů, aby se objektivně zhodnotil jejich postoj ke střídavé výchově a k rodičům. Matka by opět chtěla podat návrh na změnu výchovy, ale hodlá akceptovat přání dětí. Ústní komunikace mezi rodiči je téměř nulová, vše si sdělují podle potřeby pouze písemnou formou.

Z vlastního psychologického vyšetření je patrné, že starší dcera Milena chce setrvat ve střídavé výchově i za předpokladu, že její sestra bude ve výchově matky. Uvedla, že se sestrou jsou povahově rozdílné a moc si spolu nerozumí. Oba rodiče má stejně ráda. Neztotožnila se prozatím s možností doplnění rodiny o dalšího sourozence z druhého

manželství matky. Není si jistá svou pozicí v rodině. Mladší Lada uvedla, že by si přála být v trvalé péči matky, stýkat by se chtěla pouze s prarodiči z otcovy strany, s otcem by se dále stýkat nechtěla. Cítí se být více omezována ze strany otce, u matky má větší volnost. Psycholožkou jí bylo doporučeno prozatím nechat tomu volný průběh a nezavrhovat kontakt s otcem. Psycholožka závěrem uvedla, že je nutné neprodleně informovat otce o stanovisku dcer a bývalé manželky prostřednictvím sociální pracovnice. Veškeré dohody mezi rodiči je nutné písemně stvrdit, případně právně ošetřit, jelikož nejsou schopni vzájemné ústní dohody. Psycholožka navrhuje možnost terapie pro rodiče. Je nutné respektovat přání dívek.

Otec byl pozván na konzultaci do poradny v lednu 2006. Během dvou měsíců se snažili nadále praktikovat střídavou výchovu. Nyní však otec uvedl, že mu starší dcera Milena sdělila a také napsala dopis, kde uvedla, že by chtěla být pouze v jeho výhradní péči. Svoje stanovisko konzultovala s výchovnou poradkyní ve škole.

Na základě výsledků z vyšetření a konzultací s oběma rodiči neshledala psycholožka závažné důvody pro změnu výchovy, přestože se tak vyjádřily obě dcery. Jejich postoje nelze brát jako definitivní. Nedoporučuje unáhlené řešení. Lze pokračovat nadále ve střídavé výchově s tím, že si rodiče upraví frekvence střídání či délky pobytu dcer u jednoho nebo druhého rodiče. Rodiče se následně v měsíci únoru 2006 dohodli na delším pobytu Mileny u otce a naopak delším pobytu Lucie u matky s tím, že střídavá výchova zůstane zachována. Otec by rád zachoval stejnou možnost výchovného působení na dcery. Psycholožka nedoporučuje rozdělení dětí. S mimosoudní dohodou byla seznámena sociální pracovnice OSPOD a písemně stvrzena oběma rodiči.

V listopadu 2006 byla kontaktována sociální pracovnicí třídní učitelka nezletilé Lady, žákyně 8. třídy. Ta poslala zprávu, ze které vyplývá, že nezletilá má výchovné problémy, její chování se výrazně zhoršilo v době, kdy se jednalo o střídavé výchově, jejím ponechání nebo zrušení. Bylo patrné, že Lada k otci jezdit nechce a to se odráží i v jejích chování.

V lednu 2007 se dostavila na OSPOD matka nezletilých dětí, aby požádala o sepsání návrhu na změnu výchovy u nezletilé Lady. Matka uvedla, že v této záležitosti nepomohla ani dohoda uzavřená mezi rodiči. Pro děti se časem ukázala jako nevyhovující. Zásadní problém vidí matka stále v rozdílných povahách děvčat. Zejména poslední dobou docházelo k problémům ve vztahu otce a Lady. Ta stále častěji projevovala zájem žít pouze

s matkou. Střídává výchova se již nerealizovala dle rozsudku a matka neviděla jinou možnost, než se obrátit na soud.

Soudní jednání proběhlo v únoru 2007, soudce žádal opatrovníka o provedení pohovoru s dětmi. Sociální pracovnice provedla šetření v domácnosti otce i matky a promluvila s nezletilými dětmi. Při rozhovoru pracovnice s nezletilou Ladou, žákyní 8.třídy ZŠ, vyšlo najevo, že si přeje být u matky. S otcem nemá tak dobrý vztah a v místě jeho bydliště nemá skoro žádné kamarády, nudí se tu. Má dojem, že jí otec nerozumí, bojí se mu něco říct, svěřit se mu. Ve škole měla problém a dostane ředitelskou důtku, otec to s ní však neřešil. Necítí od něj podporu, myslí si, že má radši její sestru. S tou mají někdy dobré vztahy a jsou kamarádky, jindy se hádají. Ví, že rodiče spolu nekomunikují, pouze si posílají dopisy. Starší Milena sdělila při rozhovoru, že si přeje být u otce, mají spolu dobrý vztah. Podporuje ji v jejích aktivitách i ve škole. U matky nemá takové zázemí, ani kamarády. S matkou by se chtěla vídat jednou za 14 dní o víkendu. Dále sdělila, že matka očekává narození potomka v červnu 2007.

Opatrovník vývoj situace podrobně popsal do zprávy k soudu a sdělil zde také stanovisko obou dívek. Navrhl svěřit nezletilou Milenu do výchovy otce a nezletilou Ladu do výchovy matky. Otázku stanovení výživného rodičům dal soudu ke zvážení. Soud schválil dohodu rodičů, když bylo zřejmé, že toto řešení je přáním obou nezletilých dětí a každý z rodičů je schopen se o dítě řádně postarat. Žádnému rodičů nebylo stanoveno výživné. Od vydání rozsudku se rodiče na OSPOD neobrátili s žádným problémem a z toho lze usuzovat, že stanovená úprava byla výhodná pro všechny zúčastněné.

5.1.3 Rodina M.

Otec – pan Lumír, nar. 1976

Matka – paní Renata, nar. 1981

Dcera – Lenka, nar. 2004, navštěvuje MŠ

Syn – David, nar. 2000, žák ZŠ

Spis nezletilých dětí byl na oddělení sociálně-právní ochrany dětí zaveden v roce 2009 v souvislosti s návrhem otce na úpravu práv a povinností na dobu před a po rozvodu

manželství. V návrhu se otec domáhal schválení dohody rodičů o svěřeni nezletilých dětí do střídavé výchovy. Uvedl zde, že s matkou a dětmi bydlí stále v jednom bytě, avšak společně již nehospodaří asi jeden rok. Přestože se chtějí rozvést, jsou schopni se dohodnout na podstatných záležitostech ohledně dětí a oba se vždy podíleli na jejich výchově stejnou měrou, dokáží oba stejně zabezpečit jejich potřeby.

Soudní jednání bylo nařízeno na září 2009, opatrovník nezletilých dětí – sociální pracovnice OSPOD - zjišťovala pro účely soudního jednání poměry na straně dětí a jejich rodičů, provedla šetření v místě trvalého bydliště. Při sociálním šetření bylo zjištěno, že matka se aktuálně odstěhovala ze společné domácnosti, když si nedaleko našla byt. Zde zařídila dětem pokoj a s otcem jsou dohodnuti, že budou děti střídavě pobývat týden u něj a týden u ní. Rodiče dbali na to, aby děti měli z obou bytů stejně daleko do školy a školky. V rámci šetření byly shlédnuty obě bydliště dětí a sociální pracovnice hovořila také s nezletilými dětmi. Ty se jevíly spokojené a ukazovaly nový pokojíček v bytě matky. V původním rodinném zázemí mají děti každý svůj vlastní pokoj. Obě domácnosti byly v pořádku a děti se cítily dobře v obou bytech. Matka při jednání uvedla, že děti snáší změnu dobře a jak ona, tak otec se snaží, aby nepocítily, že se rozcházejí. Otec v rozhovoru sdělil, že je ochoten jednat s matkou o jiné možné variantě, jakmile by se děti necítily dobře. Do soudního jednání ještě chtěli pouvažovat, jaká frekvence střídání bude optimální.

Při šetření v základní škole bylo zjištěno od třídní učitelky Davida, že má výborný prospěch a nejsou s ním žádné problémy. Lenka, navštěvující mateřskou školu, také dobře prospívá a s její výchovou není problém. Oba rodiče se školou i školkou spolupracují. Dětská lékařka rovněž neměla připomínky k péči rodičů, věděla, že oba se dokáží o děti řádně postarat.

U soudního jednání byla schválena dohoda rodičů ohledně svěřeni nezletilých dětí do střídavé výchovy rodičů, interval střídání byl stanoven na dobu jednoho týdne u matky a další týden u otce. Výživné soud nestanovil ani jednomu z rodičů, jelikož oba dosahují téměř shodného příjmu. Dohodu o střídavé výchově podpořil i opatrovník nezletilých dětí, který měl za to, že je tato v zájmu dětí. Dále již rodiče s oddělením sociálně-právní ochrany dětí nespolupracují, střídavá péče zdá se funguje.

5.1.4 Rodina R.

Otec – pan Josef, nar. 1970

Matka – paní Pavla, nar. 1971

Dcera – Karolína, nar. 2002, žákyně základní školy

Spis nezletilé Karolíny byl v březnu 2009 zaveden v souvislosti s návrhem na úpravu práv a povinností podaným matkou, kdy matka navrhovala schválit dohodu rodičů a svěřit nezletilou do jejich střídavé výchovy. Nezletilá v té době navštěvovala 1. třídu základní školy a oba rodiče se stejnou měrou podíleli na její výchově, dokázali zabezpečit její potřeby na přibližně stejné úrovni. Interval střídání dcery byl stanoven na jeden měsíc a vzhledem k nepoměru v příjmu rodičů by otec hradil výživné ve výši 4000,- Kč měsíčně.

Při sociálním šetření pracovnice OSPOD zjistila, že otec bydlí v rodinném domě sám, nezletilá u něj pobývá v současné době 14 dní v měsíci, kdy se tak s matkou dohodli. 1 měsíc se jim i dceři zdála příliš dlouhá doba. Matka má z předchozího manželství téměř dospělého syna a společně žijí v bytě. Dcera je spojená, je v kontaktu s oběma rodiči a vyhovuje jí to. Potvrdila to sociální pracovníci i její třídní učitelka. Ve škole nemá žádné problémy, má mnoho koníčků, věnuje se sportu. Sociální pracovnice hovořila s nezletilou Karolínou, která jí potvrdila, že má ráda oba rodiče a střídání u maminky a tatínka jí vyhovuje. Dítě se jevilo jako veselé, bez známek stresu.

Z jednání s oběma rodiči bylo zřejmé, že jsou schopni se domluvit na veškeré péči o nezletilou Karolínu. Fakticky střídavá výchova probíhá již od prosince 2008. Nejprve zkusili interval střídání 1 měsíc, poté se dohodli na 14 dnech, což je pro dceru optimální a vyhovuje jí to. Rodiče střídavou výchovu předem konzultovali s třídní učitelkou dcery a dětským psychologem.

Sociální pracovnice jako opatrovník u soudního jednání v dubnu 2009 navrhla schválit dohodu rodičů. Soud v daném případě schválil dohodu rodičů o svěření nezletilé Karolíny do jejich střídavé výchovy, když každý z rodičů je schopen zaručit její řádnou výchovu. V rozsudku je uveden interval střídání 1 měsíc. Výživné bylo otci stanoveno 4000,- Kč měsíčně, v době, kdy je nezletilá u matky.

S matkou bylo jednáno na našem oddělení asi po půl roce v souvislosti s jejím synem z předchozího manželství a při této příležitosti byla prodiskutována střídavá výchova

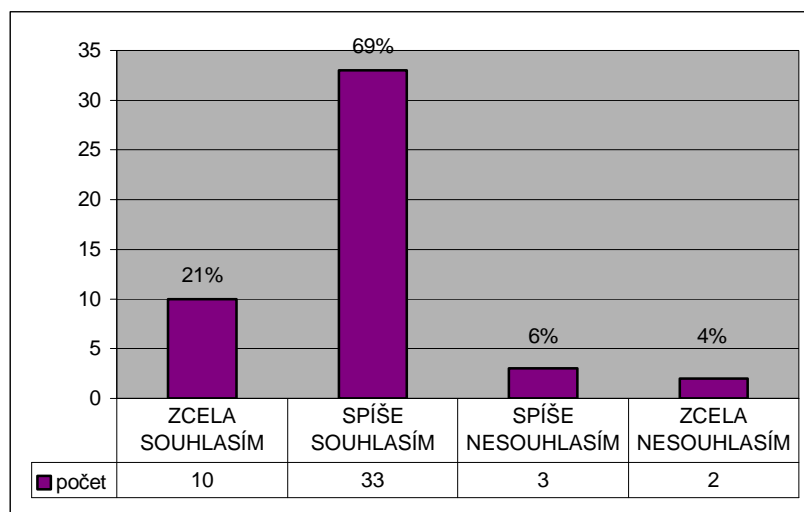
nezletilé Karolíny. Matka uvedla, že i nadále je vše bez problémů, s otcem dcery se domlouvají v klidu a bez konfliktů, jelikož jejich rozchod nebyl komplikovaný. Další spolupráce rodiči s OSPOD neprobíhá.

5.2 Zpracování posuzovacích škál

Vyhodnocení škálování proběhlo z celkem 48 navrácených e-mailů s posuzovacími škálami, kdy se pracovníci OSPOD vyjadřovali k jednotlivým výroky. Výsledky škálování v rámci předvýzkumu však nemohu použít kompletní, a proto zde uvádím pouze data, která jsou zaznamenaná v následujících grafech a ke každému přidávám svůj komentář. Z celkových 18 výroků je uvedeno 6. Vycházíme vždy z celkového počtu navrácených škál a tedy 48 respondentů.

Výrok: O střídavou výchovu žádají spíše otcové.

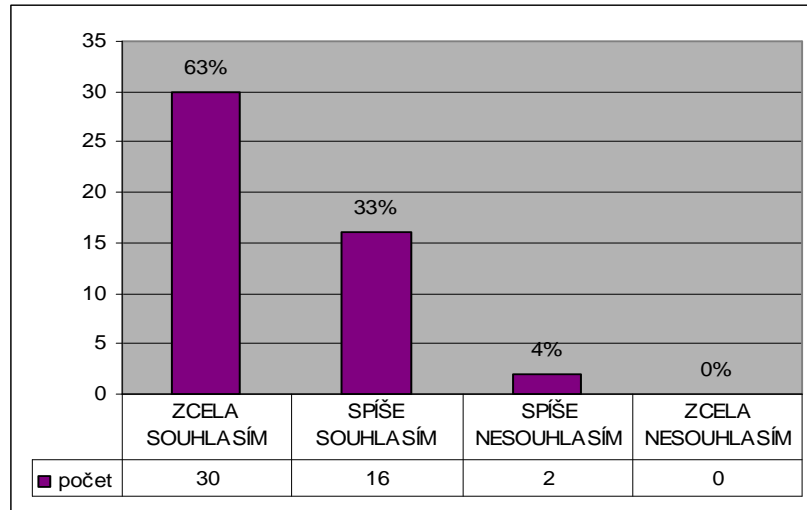
Graf 1

V grafu je jasně vidět, že většina respondentů s výrokem zcela souhlasí (10) a spíše souhlasí (33). Z praxe mnoho pracovníků ví, že se někteří otcové domáhají svého rodičovského práva a chtějí se podílet na výchově dětí. Kromě pěti pracovníků se s tímto výrokem ztotožňují všichni. V praxi máme také zkušenosti s tím, že otcové zprvu žádají děti do své výhradní výchovy, matky s tímto nesouhlasí a následně se v zájmu dětí dohodnou na střídavé výchově.

Výrok: Je dobře, že je rodičům zákonem umožněna střídavá výchova.

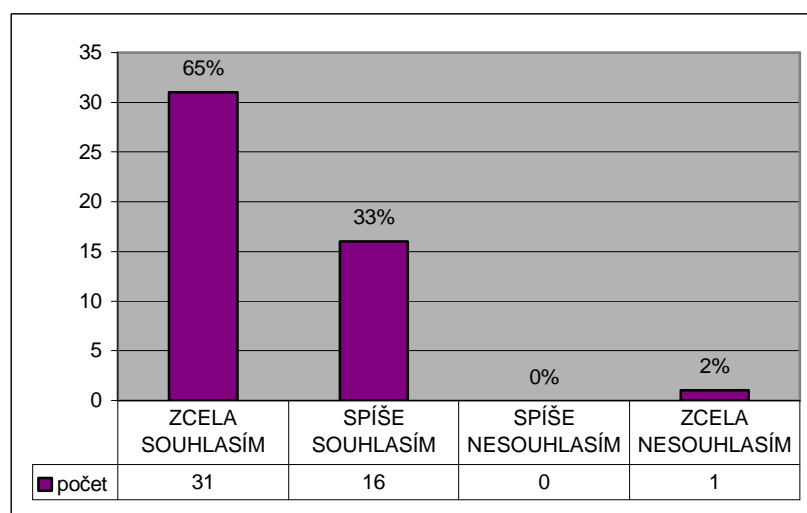
Graf 2

Téměř všichni respondenti (46) se ztotožňují s daným výrokem, tedy možnost rodičů zvolit střídavou výchovu se pracovníkům jeví jako pozitivní skutečnost. 2 respondenti nesouhlasí.

Výrok: Je vhodné, aby rodiče nejprve střídavou výchovu vyzkoušeli v praxi, než se rozhodnou podat návrh k soudu.

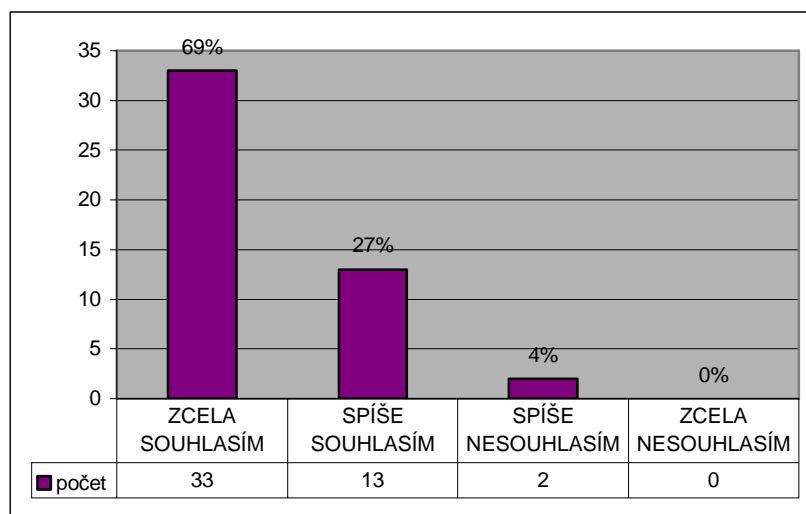
Graf 3

S tímto výrokem 31 respondentů zcela souhlasí a 16 souhlasí, pouze jeden z nich zvolil možnost zápornou. Pracovníci se tedy shodně domnívají, že je pro rodiče i děti vhodné, aby se střídavá výchova nejprve v praxi vyzkoušela, než se uskuteční soudní jednání.

Výrok: Jestliže vystupuji jako opatrovník při soudním jednání o svěření dětí do střídavé výchovy rodičů, zpravidla zjišťuji názor dítěte pohovorem.

Graf 4

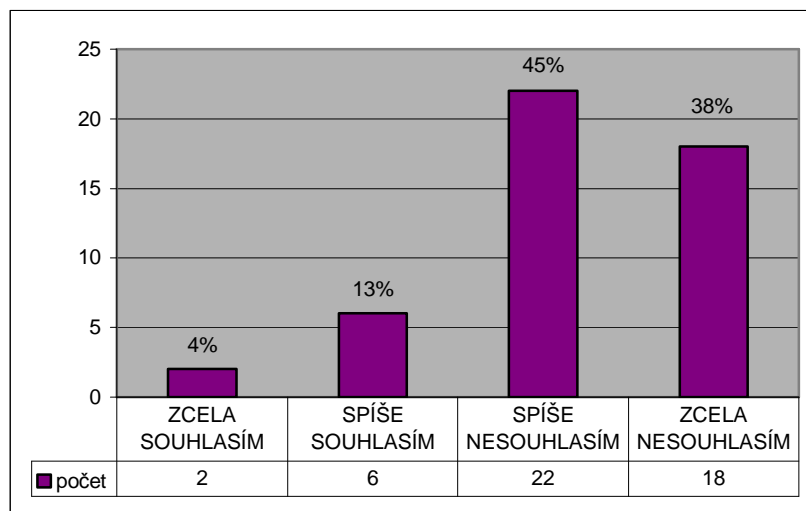

Se zvolením jedné z možností souhlasu či nesouhlasu zřejmě respondenti neměli větší potíže, zcela souhlasí většina z nich. Předpokládala jsem souhlas s výrokem.

Výrok: Při rozhodování o svěřeni dětí do střídavé výchovy je nezbytné vypracování znaleckých posudků rodičů i dětí.

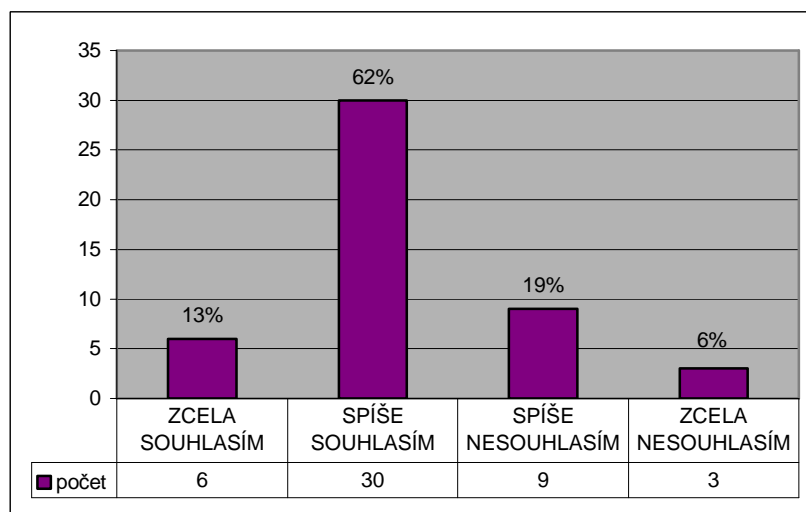
Graf 5

Jak jsem se domnívala, většina respondentů nesouhlasí (22) a dokonce zcela nesouhlasí (18) s výrokem. Znalecké posudky nejsou, dle názoru pracovníků, nezbytně nutné. Hodně z nich ze své praxe ví, jak znalecké posudky zatěžují rodiče i děti a soudní jednání se zbytečně protahují.

Výrok: Dítě, které vyrůstá ve střídavé výchově, má mnohem lepší vztah k oběma rodičům, než ve výhradní péči jednoho rodiče.

Graf 6

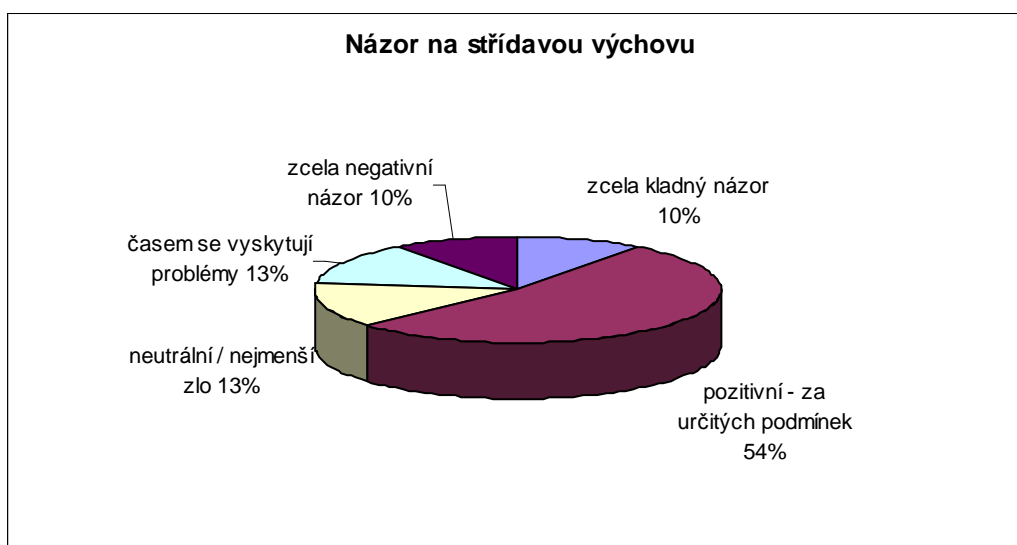
Jak je vidět v grafickém znázornění, 36 respondentů se domnívá, že má dítě ve střídavé výchově mnohem lepší vztah k oběma rodičům, než pouze ve výhradní péči jednoho z nich. Jedná se o subjektivní pohled respondentů, kteří mají pravděpodobně na základě svých zkušeností tento názor. 12 respondentů si naopak myslí, že výrok není pravdivý.

5.3 Zpracování dotazníku

Návratnost dotazníků byla menší než v rámci předvýzkumu metodou škálování. Přesto jsem získala z 90 rozeslaných dotazníků 30 zpět a návratnost je tedy 27 %. Obdržela jsem hodnotné odpovědi. Někteří respondenti se k jednotlivým otázkám vyjádřili stručně, jiní zase obsáhleji. Chtěla bych podotknout, že respondenti z jednoho pracoviště neměli stejné názory a v některých případech se odpovědi naprosto lišily. Není tedy pravidlem, že pokud mají pracovníci stejný okruh klientů, mají také totožné názory na střídavou výchovu. Získaná data jsem vyhodnocovala následujícím způsobem. Ke každé otázce jsem si vypsalala jednotlivé volné odpovědi respondentů (sociálních pracovníků). Tyto odpovědi jsem následně seskupila do podobných kategorií a přiřadila jim kód. Tu část odpovědí, které nešly zařadit, jsem označila jako „jiné“. V níže uvedených grafech jsou znázorněny vyhodnocené odpovědi respondentů, pro upřesnění uvádím komentář.

1. Jaký je Váš názor na střídavou výchovu?

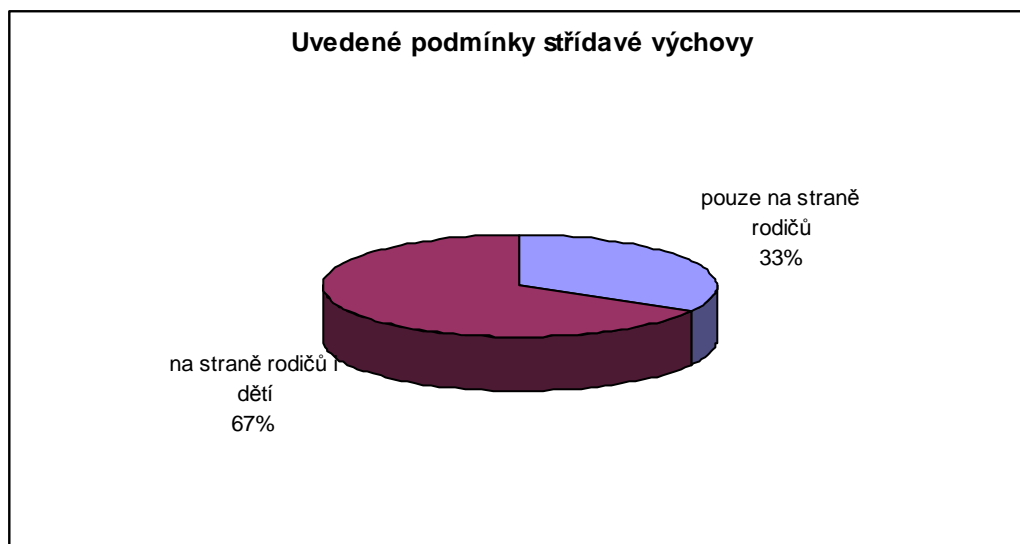
Graf 7

Zcela kladný názor na střídavou výchovu bez dalších připomínek měli ve své odpovědi pouze **3 respondenti (10%)**. **Pozitivní názor za určitých podmínek** mělo celkem **16 respondentů (54%)**, tedy nejvíce z celkového počtu. Zde jsou zahrnuty kladné názory na střídavou výchovu, která se však dle respondentů dá realizovat pouze za daných podmínek a pravidel mezi rodiči a jen v některých případech. Jednoduše řečeno, pokud jsou rodiče schopni domluvy, pracovníci souhlasí s touto formou péče a považují ji za prospěšnou. Někteří odkazují na podmínky střídavé výchovy uvedené v otázce č. 2. Další kategorie odpovědí je **neutrální / nejmenší zlo**, kde se **4 respondenti (13%)** nevyjádřili k otázce ani kladně, ani záporně. Střídavou výchovu považují za jednu z variant porozvodové péče o děti, ale ne za ideál, spíše ji označují jako „nejmenší zlo“ pro dítě. Jiní **4 respondenti (13%)** mají ten názor, že zpočátku to sice funguje, ale mají zkušenost, že **časem se vyskytují problémy**, jelikož rodiče nejsou schopni spolupráce a komunikace. **Zcela negativně** se k této formě výchovy vyjádřili zbývajících **3 respondenti (10%)**, kteří nesouhlasí se střídavou výchovou a nepovažují ji za vhodnou formu péče po rozvodu. Jeden z nich na základě vlastní osobní zkušenosti.

2. Jaké jsou podle Vás podmínky úspěšné střídavé výchovy na straně rodičů a dětí?

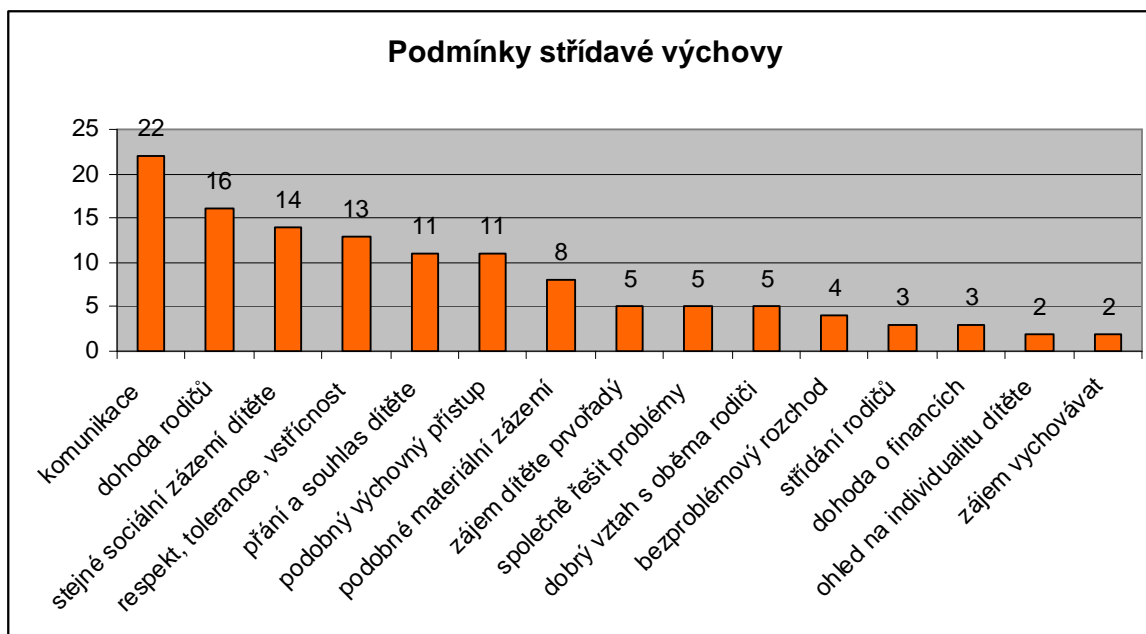
Graf 8

Od respondentů jsem požadovala, aby u této otázky uvedli podmínky jak na straně rodičů, tak dětí. V grafu je vidět, že **10 z nich (33%)** bralo v úvahu **pouze rodiče** a zbytek, tedy **20 respondentů (67%)** odpovídalo **úplně**. Domnívám se, že při rozvodu a rozhodování o následné výchově jde hlavně o zájem dítěte, proto jsem se dotazovala, zda jsou podmínky i

na straně dětí. V následujícím grafu jsem shrnula všechny odpovědi dle četnosti výskytu a jsou zde uvedeny dle respondentů ty nejdůležitější.

Graf 9

Na předních místech je uvedena samozřejmě **komunikace** mezi rodiči a jejich vzájemná **dohoda** na této formě péče. Někteří respondenti zdůrazňovali, že by střídaná výchova neměla být stanovena pod nátlakem jednoho rodiče. Další nejčastěji uváděnou podmínkou na straně dětí bylo zachování **stejného sociálního zázemí**, tzn. blízkost bydlišť obou rodičů, nejlépe jedno město či obec, stejná škola, kamarádi, kroužky atd. Poté je dle respondentů důležitý **respekt, tolerance a vstřícnost** mezi rodiči. Důležitým aspektem je rovněž **přání a souhlas dítěte** s touto formou péče. Více respondentů uvádělo, pokud je dítě schopno v určitém věku formulovat svůj názor, mělo by se rozhodně vyjádřit, zda si střídanou výchovu přeje a vyhovuje mu. Nemělo by to být pouze rozhodnutí rodičů. Za podstatné rovněž považují pracovníci stejný či **podobný výchovný přístup** a postoj i **materiální zázemí** rodičů. Tzn. u obou rodičů by dítě mělo dostatek věcí, aby si nemuselo vše stěhovat tam a zpět. Rodiče by měli mít oba přiměřeně stejné bytové podmínky.

Další varianty odpovědí jsou vidět v grafu. U některých odpovědí se však objevovaly dodatky, které jsem nezařadila do žádné kategorie, ale považuji za důležité je sdělit. Např. názor že rodiče, kteří praktikují střídanou výchovu, by někdy měli podnikat i společné aktivity s dítětem. Jeden rodič by měl umožnit kontakt s druhým rodičem v době, kdy je dítě u něj. Střídaná výchova by v konečném důsledku měla být prospěšná pro rodiče i děti.

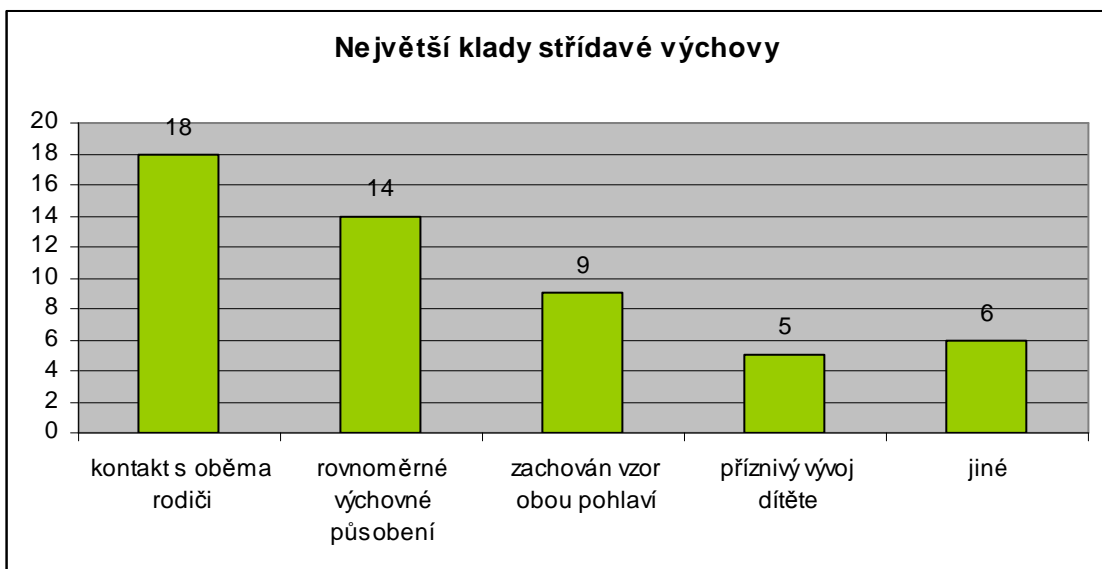
3. Napište prosím, jaké jsou dle Vašeho názoru největší klady a naopak zápory střídavé výchovy?

Graf 10

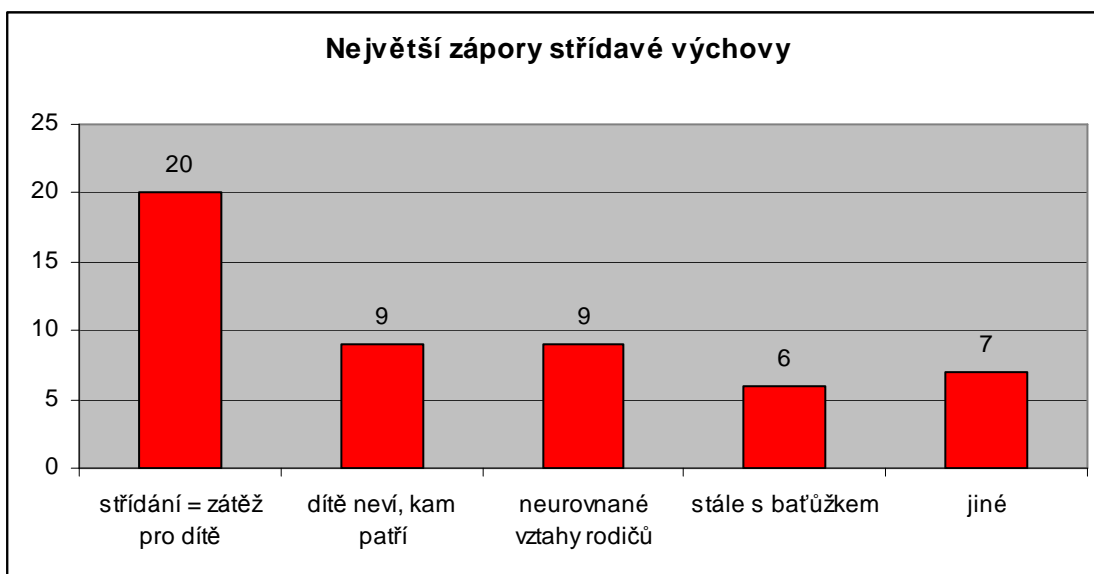
Jak je vidět výše v grafu, **3 respondenti (10%)** uvedli ve svých odpovědích **pouze klady** střídavé výchovy, ostatní, a to **27 (90%)** popsali **klady i zápory** této formy výchovy. Následně jsem vyhodnotila největší klady a naopak největší zápory, které dle respondentů střídavá výchova přináší.

Graf 11

Jasně vidíme, že dle odpovědí respondentů je největším kladem to, že dítě je v **pravidelném kontaktu s oběma rodiči** a tedy ani jeden z nich neztrácí možnost pobývat s dítětem stejnou dobu jako druhý rodič. V některých odpovědích se objevoval názor, že zvláště otcové ztrácí se svými dětmi po rozvodu kontakt a jsou tak znevýhodněni. Dalším souvisejícím kladem je **rovnoměrné výchovné působení** rodičů na dítě. Oba tak mají pocit, že mohou výchovně působit na dítě stejně, jelikož k tomu mají stejný časový prostor. Dítě má **zachován vzor obou pohlaví**, tedy matky i otce, což nebývá tak časté u výhradní péče jednoho rodiče. Důsledkem těchto pozitiv se **dítě příznivě vyvíjí**, jelikož je minimalizováno citové strádání v důsledku odloučení dítěte od jednoho rodiče a do budoucna je lépe adaptabilnější. U jiných odpovědí bych ráda zmínila to, že dítě má při střídavé výchově lásku obou rodičů stejně, zachován pocit jistoty, rodina se jakoby nerozpadla, dítě vnímá lépe rozchod rodičů a vidí, že i problémy lze řešit rozumnou cestou, což je pro něj příkladem do budoucna.

Graf 12

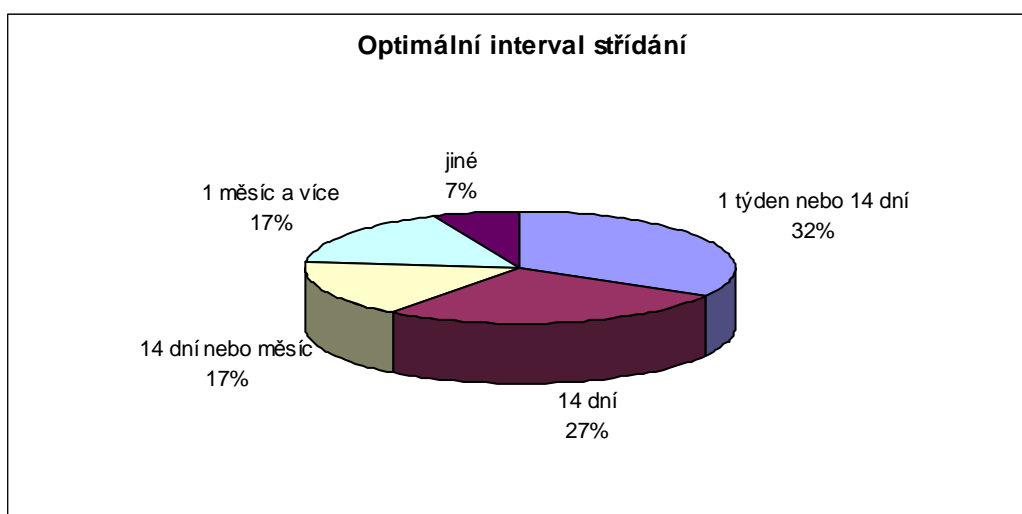

Přestože respondenti uvedli dostatek důvodů, proč zvolit střídavou výchovu, jsou zde také záporné důvody této péče o děti. Největší problém vidí pracovníci právě v neustálém přemisťování dítěte od jednoho rodiče k druhému, tedy **střídání vnímají jako velkou zátěž** pro dítě. To pak dle jejich názoru **neví, kam vlastně patří**, jelikož nemá jeden domov, postel a zázemí, prostě to „své místečko“. V případě **neurovaných vztahů mezi rodiči** dítě trpí při této formě výchovy a je prostředníkem mezi matkou a otcem. To znamená v případě, že se střídavá výchova udržuje i při problémech mezi rodiči a má to špatný dopad na děti.

Někteří respondenti specifikovali dítě střídající se u rodičů jako „**stále s batůžkem** na zádech“, což jsem v grafu také znázornila. Z jiných odpovědí jsou to např. zápory střídavé výchovy vyplývající z individuálních osobnostních rysů na straně rodičů a dětí, pokud rodič zahrnuje dítě materiálním místo projevů lásky, intervaly „programují“ život malým i dospělým, zapomínání školních pomůcek nebo jiných důležitých věcí u jednoho z rodičů.

4. Vyjádřete se prosím, jaká je podle Vás optimální doba (interval) střídání dítěte mezi dvěma domovy?

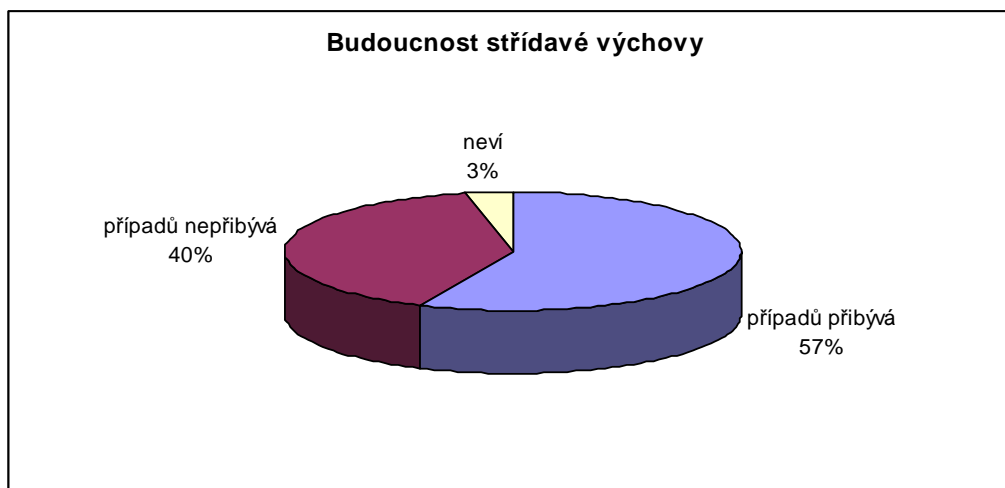
Graf 13

Grafické znázornění ukazuje odpovědi respondentů na otázku týkající se optimálního intervalu střídání dítěte. **10 respondentů (32%)** má za to, že optimální doba je **týden či 14 dní**. Některé dodatky k odpovědím zde uvádím: záleží na tom, jak to nejvíce vyhovuje rodičům a dětem, záleží na konkrétních podmínkách, měl by být také během této doby udržován kontakt s druhým rodičem, mladší děti zvládají týden, u starších klidně 14 dní. **8 respondentů (27%)** považuje za zcela optimální interval **14 dní**, bez dalších komentářů. **5 respondentů (17%)** uvádí dobu **14 dní nebo měsíc** jako nejvhodnější variantu pro dítě. Opět se zde objevují názory, že je nutno přihlížet k věku dítěte. **5 respondentů (17%)** se domnívá, že by se dítě mohlo střídat minimálně po **1 měsíci**, ale nejsou proti delšímu intervalu, např. 1 - 2 měsíce. **Jiné** odpovědi jsou u **2 respondentů (7%)**, kteří se nedokázali přesně vyjádřit, jelikož optimální doba dle jejich názoru neexistuje nebo neví, jaká by měla být. Přestože u této otázky odpovídali respondenti různě, většina z nich ve své odpovědi obsáhla interval 14 dní jako optimální dobu střídání dítěte u rodičů.

5. Myslíte si, že má střídavá výchova budoucnost a jejich případů bude přibývat?

Graf 14

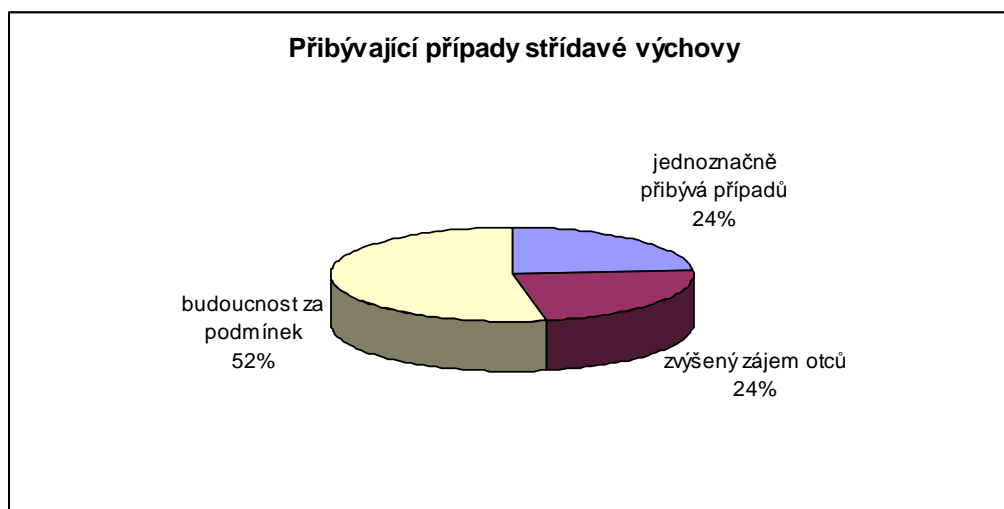

Pracovníků jsem se dotazovala na jejich názor ohledně přibývání případů do budoucna. Nejvíce **respondentů a to 17 (57%)** je toho názoru, že **případů rozhodně přibývá**. Tyto odpovědi budu dále rozebírat v návaznosti na následující graf. **12 respondentů (40%)** se domnívá, že **případů nepřibývá**, jelikož znají pouze málo případů fungující střídavé výchovy a mají zkušenosti spíše s rodiči, kteří se neumějí dohodnout na výchově dětí. Tito rodiče dle názoru pracovníků nejsou vyzrálí, aby zvládli náročnost střídavé výchovy, dělají si naschvály a vyřizují si účty přes dítě. Takových případů jim přibývá čím dál více. Střídavá výchova tedy dle jejich názoru nemá příliš budoucnost a případů nebude již tak rapidně přibývat. Pouze **1 respondent (3%)** se nedokázal k této otázce vyjádřit, **neví**.

Jak jsem již uvedla, 17 respondentů vidí střídavou výchovu do budoucna spíše pozitivně, myslí si, že jejich případů bude přibývat. Tyto odpovědi jsem ještě rozdělila do tří kategorií, které vidíme v grafu 15.

Graf 15

Ze 17 respondentů se jich 9 (52%) domnívá, že střídavá výchova může v budoucnu fungovat za podmínek, že přibude rozumných rodičů schopných se domluvit a komunikovat spolu, jestliže se rozejdou v dobrém a budou jednat v zájmu dítěte. Dle některých názorů by se díky osvětě mohla stát střídavá výchova jednou z nejpřirozenějších úprav po rozvodu. 4 respondenti (24%) jsou přesvědčeni, že střídavá výchova má určitě budoucnost a měla by být navíc podpořena výzkumy uskutečněnými v této oblasti, které u nás zatím chybí. Jiní 4 respondenti (24%) mají za to, že případů střídavé výchovy přibývá především v souvislosti se zvýšeným zájmem otců, kteří se domáhají svých práv podílet se na výchově dětí.

5.4 Záznam a zpracování rozhovoru

Rozhovor byl uskutečněn s paní Darinou Skokanovou, psychologkou, vedoucí Poradny pro rodinu Přerov, která je současně rodinná a manželská poradkyně.

Její profesní specializace:

- pomoc s řešením osobních a partnerských problémů
- práce s rodinami včetně malých dětí
- předrozvodová, rozvodová a porozvodová problematika

S vedoucí poradny byl předem dohodnut termín návštěvy v Přerově za účelem realizace rozhovoru na téma střídavá výchova. Předem jsem požádala o svolení obsah rozhovoru nahrávat, s čímž souhlasila.

Audio záznam jsem následně převedla do textové podoby s tím, že byla provedena tzv. redukce prvního řádu, jejímž cílem je učinit přepis plynulejším a usnadnit si práci. Tato technika se používá především tam, kde pracujeme pouze s obsahem a ne s dílčími projevy mluveného slova (Miovský, 2006).

Záznam z rozhovoru:

Na úvod by mě zajímalo, kolik bylo přibližně v poradně případů střídavé výchovy za uplynulý rok?

Určitě nejsem schopna říct nějaké číslo, které by bylo stoprocentní, protože taková statistika se nevede. Ve své podstatě vždycky slova střídavá výchova, střídavá péče padne, když mluvíme o rozchodu. Vás asi zajímá, kdy se oni toho tématu chytí a kdy je to vážné. Čili v každém případě, kdykoliv mluvíme o tom, že se rodiče chtějí od sebe odstěhovat, nežít spolu, tak padne téma střídavá výchova, jako jedna z možností. Přesné číslo tedy říci nedokážu, ale určitě jsou to desítky lidí, kdy byla zmíněna střídavá výchova.

Myslíte si, že roste počet případů střídavé výchovy?

Já bych to řekla asi tak, že někteří rodiče jsou o tom informovaní a někteří to slyší poprvé. Myslím si, že je teď rozhodně více lidí, kteří o této možnosti vědí. Určitě je více mužů, kteří jsou tomuto příznivě nakloněni.

V jaké fázi tedy vyhledají rodiče poradnu a kdo jako první poradnu osloví?

Pokud hovoříme o problematice rozvodu a rozhodování o péči o děti, tak existují dvě skupiny lidí. Jedni, kteří přicházejí skutečně dobrovolně a z nich je to asi 60% žen a 40% mužů. Prostě když to ve vztahu neklape a rozvod je pro ně jednou z alternativ, tak přijdou se o tom pobavit, co mají dělat, jaké kroky podniknout, kam zajít atd. A někdy odcházejí s tím, že zatím se ještě rozvádět nechtějí a jiní si jdou za tím rozvodem. Pokud přicházejí muži, pak tehdy, když je to hrozně zaskočí a vyděsí, že se téma rozvodu doma vzpomenulo a vypadá to opravdu reálně. Ale že by nějaké krize partnerské muži řešili, to ne. To spíše

řeší ženy. Čili když je to téma v rodině, které vypadá věrohodně, třeba manželka si najde jiného muže, tak to muži přijdou a chtějí to řešit.

Potom je druhá skupina klientů, kteří přicházejí na doporučení. To už je tehdy, když už se něco rozběhlo. A to může být například v tom případě, že se šli informativně zeptat sociální pracovnice na OSPOD a tam dostali informaci, aby si šli o tom ještě popovídat. Čili nic nese-psali a přijdou k nám do poradny a nebo už něco se-psali či to dokonce bylo u soudu a teď se ukázalo, že je to nějaké problémové. Ale nemusí to být ani problémový případ. Stane se, že je soud pošle do poradny ve chvíli, kdy to ještě nemají úplně vyjasněné.

Pokud hovoříme konkrétně o střídavé výchově, jsou rodiče, kteří sami od sebe přijdou do poradny a řeknou, že chtějí zkusit střídavou výchovu?

Ne, to se mi nikdy nestalo, s takovým případem jsem se myslím nesetkala, že by rodiče přišli, že mají v plánu realizovat střídavou výchovu a chtějí se poradit. Střídavá výchova nejčastěji padne tehdy, když žena podá návrh na svěření dětí do její výchovy a muž je proti, v tu chvíli je žena ochotná vyjednávat. Jestliže se sejdou dva protichůdné návrhy, tak žena ucouvne a přistoupí na střídavou výchovu. Nebývá to tak, že by žena přišla rovnou s tím, že by chtěla střídavou výchovu, vnímá to spíše jako kompromis. A skoro si myslím, že muži jsou častěji těmi, kteří to navrhnou, vlastně jsem si tím jista. To pak ženy přicházejí ve chvíli, kdy je vyděsí, že muž chce děti do své péče, což bývá často reakce mužů.

Myslíte si, že poradnu vyhledávají či je doporučena pouze problémovým případům, kdy rodiče nejsou zcela přesvědčeni o SV, je tam spor?

Do poradny přicházejí i rodiče, kteří jsou v pohodě a chtějí si spíše vyjasnit, co dále. Takže si nemyslím, že by např. soudce poslal rodiče konfliktní, kteří se nemohou dohodnout. Ale pak jsou zde takoví, kteří opravdu mají problém spolu komunikovat. Pak se pracuje na tom, aby se dokázali spolu bavit a aby vůbec něco mohlo proběhnout.

Co se týče konkrétních případů – kdo se účastní konzultací (jeden rodič, oba), jsou přítomny i děti?

Ono ve své podstatě rozvodové věci se spíše řeší bez dětí. Pokud se jedná o styk s druhým rodičem, tak někdy děti zvu. Já nemám ve zvyku hned napoprvé pozvat celou rodinu, možná právě proto, že děláme hodně rozvodové věci. A tam jsem tedy zvyklá nejprve hodně mluvit s rodiči a potom někdy, kdy si děti zvu, tak je to proto, abych zjistila, jak ty

děti na tom jsou, protože ony nemůžou někdy říct rodičům pravdu, ony někdy nemůžou říct vůbec nic. Takže tady v poradně to jakoby řeknou, jak to vnímají, jak to cítí. Když to neřeknou přímo, tak to ukážou jiným způsobem, třeba v kresbě nebo mezi řečí. To je jeden důvod, proč si děti zvu a druhý důvod je ten, že jim chci říct dvě důležité věci. Že za rozvod svých rodičů nemohou a že to mají nechat na rodičích, že jim do toho nemají vstupovat. Měli by mít kontakty s oběma rodiči, že je to tak správné, neměli by si to nechat vzít. Potom dělám závěr společně s rodiči. Ne vždy jsou u toho oba, někdy je tam jen jeden a to potom sdělím, že by měli informovat i druhého rodiče. Pokud píšou zprávu o dítěti, tak ji automaticky posílám i druhému rodiči.

Některé klienty mám společné, zajímalo by mě, kolik klientů přichází takto zprostředkovaně přes OSPOD a kolik samostatně?

Pokud hovoříme obecně o klientech, kterých se týká rozvodová problematika, pak 40-50% přichází zprostředkovaně, na doporučení. A to nemusí být přímo tak, že je doporučí sociální pracovnice, ale že se o ní klienti zmíní.

Přejdeme teď ke vztahům mezi rodiči a dětmi v průběhu rozvodu a po něm. Můžete zhodnotit, zda jsou vztahy lepší při střídavé výchově?

Já si myslím, že to ani není o tom, v čí péči děti budou, ale o tom, jak to spolu rodiče mají. Takže já jsem přesvědčená o tom, že děti jsou schopné zvyknout si na cokoli nebo téměř na cokoli, když vidí, že maminka a tatínek jsou v pohodě. U té střídavé výchovy není ani potřeba, aby byli rodiče přátelé, aby spolu výborně komunikovali, ale aby byly dobře udělané dohody. Prostě maminka vyzvedne dítě ze školy jedno pondělí a další pondělí jej už vyzvedne tatínek a nemusejí se přitom ani potkat. Problém je tehdy, když jeden rodič mluví škaredě o tom druhém před dítětem. Když zpochybňují navzájem své výchovné schopnosti a jeho aktivity. A to si myslím, že je hlavní problém. Ve své podstatě rodiče sahají ke střídavé výchově tehdy, když se matka obává toho, že se nedomůže toho, aby děti byly svěřeny do její výhradní péče, jak jsem již zmiňovala. Nebo tehdy, když jsou to rodiče na úrovni, kteří akceptují to, že dítě má dva rodiče a potřebuje je oba dva.

Jak podle Vás snáší dítě střídání mezi dvěma domovy, je to pro něj psychicky náročné?

Já si myslím, že to pro dítě není tak psychicky náročné. Protože tak, jak je dítě zvyklé být u babičky a ví, že tam platí určitá pravidla a když se vrátí domů, tak je to taky jinak. Proto je

schopné akceptovat to, že maminka má taková pravidla a tatínek zas jiná. Samozřejmě je vždycky ve výhodě ten rodič, který žije v tom bydlišti, kdy žily předtím i děti. Určitě působí i ten prostor, to zázemí. Je to určitá jistota pro děti a to těm rodičům taky otevřeně říkám, kdo bude žít v tom původním bytě, má výhodu. Ale myslím si, že tohle to zátěž pro dítě není, spíš ty konflikty, např.: „zase tě matka nenaučila to čtení.“ Ono to ani nemusí být žádné navádění, ale i ty nemístné poznámky nebo neverbální projevy. A v zásadě ten rodič, který to „komplikuje“ způsobí to, že děti nerady chodí k tomu druhému rodiči nebo taky, že chodí nerady k němu. Dítě by mělo mít pocit, že jeho maminka a tatínek jsou nejlepší a když to někdo naborává, tak je to špatně.

Souvisí to podle Vás i s věkem dítěte? Od jakého věku je dítě schopné se střídat?

Já se domnívám, že období dítěte do tří let hodně tráví právě s matkou, protože obvykle matky bývají na rodičovské dovolené. Tam to může být pro dítě těžké, pokud tam není dobrý kontakt s otcem, protože ten děti navazují až tak kolem toho druhého roku, to už začínají více mluvit a otec si s nimi ví více rady a hraje si s nimi, než když jde o kojence. Rozhodně si nemyslím, že by to měl být problém v předškolním věku. Dobré je, když už chodí do školky, když je tam zaběhnutý nějaký režim a když kontakty s oběma rodiči nejsou vůbec přerušeny. Když probíhají po celou dobu toho rozchodu, to je taky hodně důležité. Když otec dítě dva roky nevidá, tak je obtížné navazovat kontakt. Já bych se toho opravdu nebála, jak se někdy maminky bojí, že je dítě příliš malé. Ony říkávají, že se otec o dítě nikdy nestaral. Samozřejmě se otec nestará, když se o dítě stará matka a je s ním celý den. To je výhrada, která je podle mě nespravedlivá. To je stejné jako by otec řekl, ona nevydělávala, protože je na mateřské. Takže určitě je hloupý argument – on se o něj nestaral, protože byl celý den v práci. To není nic proti dítěti, je to o dělbě rolí.

Jaká se Vám jeví optimální doba střídání – týden, 14 dní, měsíc? Souvisí to taktéž s věkem dítěte?

U nás je takový zvyk, že jsou ty intervaly spíše kratší. Četla jsem, že v cizině jsou to právě naopak intervaly delší, třeba půl roku nebo rok. Upřímně řečeno, to si neumím moc představit, asi je to vhodnější spíše pro starší děti. U nás je zvykem kratší interval a pokud je to např. Měsíc, tak v té době může probíhat kontakt i s tím druhým rodičem, např. telefonický nebo i osobní. Já si myslím, že čím je dítě menší, tím je pro něj vhodnější ten kratší interval, třeba týden, protože mu ten čas ubíhá jinak. Čím je starší, je optimálnější

delší doba. Mladší dítě myslím před nástupem do školy, ale i ten první stupeň základní školy.

S tímto tématem mi vyvstává otázka k diskusi. Co si myslíte o střídání rodičů v jednom bytě, kde dítě žije?

Nedokáži si to moc dobře představit, zažila jsem to pouze jednou. Já si myslím, že když dítě změní prostředí, snadněji akceptuje změnu pravidel. Dítě potřebuje cítit, že jsou rodiče v pohodě a cítí se dobře. Myslím si, že se nemohou cítit dobře, když se střídají v nějakém prostředí. Ten to dělá tak a druhý zase jinak. Nemyslím si, že je to vhodné. Pro dítě je lepší "vplout" do prostředí, ve kterém je rodič suverénní a to je právě jeho bydliště. Tady to má pro dítě připraveno, nachystáno. Domnívám se, že děti jsou adaptabilnější než rodiče. Prostě to chce čas a nevzdávat to hned při prvním neúspěchu. Ono to může trvat třeba půl roku, než se střídavá výchova ustálí, tak by měli rodiče poskytnout dítěte alespoň toho půl roku. Je to o důvěře v toho druhého rodiče, pak v tom nevidím problém.

Další otázka souvisí s tématem, které jsme již před chvílí naťukly. Jaké spory rodiče nejčastěji řeší v rámci střídavé výchovy, kde jsou největší úskalí?

Já si myslím, že u střídavé výchovy je důležité dohodnout tři věci. První věc je dohodnout se o financích, jak to bude. Ono to nikdy nejde předvídat dopředu, kdo bude platit to nebo ono. Takže udělat nějakou dohodu a je zapotřebí určitá velkorysost rodičů, ne že budou bazírovat na nějaké koruně. Pak je velmi důležité domluvit volný čas dětí, dohodnout se na kroužcích. Protože je nesmysl, když dítě týden navštěvuje nějaký kroužek a další týden ne. Třetí věc je vzdělávání dětí a příprava na vyučování. Tam mívají často rodiče pocit, že to dítě mívá lepší známky, když je u toho jednoho. Hledají chyby na tom druhém. Když se to podaří domluvit za cenu nějakých kompromisů, tak je to pak dobře fungující a dá se to.

Na závěr mě napadla ještě otázka, zda hraje vzdělání rodičů nějakou roli v případech střídavé výchovy?

Fakt je ten, že někdy se těžko pracuje s vysokoškolsky vzdělanými lidmi. Oni mají ty manipulace postaveny na takové úrovni a jsou argumentačně vyzbrojení. A je fakt, že někdy nás ovládnou emoce a nemůžeme být za každou cenu racionální a jim právě trvá hodně dlouho, než si to uvědomí. Já bych řekla, že je to spíše o takovém „zdravém selském rozumu“ a o vyspělosti osobnosti, než o vzdělání. Pravda je, že se někdy dobře domluví s takovýma „obyčejnýma lidma“, kteří to pochopí a mají i nějakou úctu k autoritě, k

odborníkovi, že si ho vyslechnou. Někdy se mi jedná lépe s lidmi, kteří jsou „normální“ a mají tzv. zdravý selský rozum. Ještě bych zmínila, že negativní roli sehrávají advokáti rodičů, kteří klientovi radí, aby uplatnil všechny možnosti, které mají, ale vůbec nedbají na to, co to udělá s tím rodinným systémem. Není za každou cenu potřeba, aby se klient domohl všech svých práv, který mu zákon umožňuje. Ale jde o to, aby se názory a potřeby sladily a to dítě nezůstávalo až na posledním místě.

To je vše, děkuji za rozhovor.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

6.1 Odpovědi na výzkumné otázky

Na základě vyhodnocení zvolených výzkumných metod jsem formulovala odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

1. Kdo častěji navrhuje střídavou výchovu, matka/otec?

Ve výjimečných případech, kdy rodiče od prvopočátku vědí, že chtějí střídavou výchovu, nelze jednoznačně říci, kdo z nich tuto možnost navrhnul. Jsou to ti rodiče, kteří se navzájem respektují ve své rodičovské roli, jsou schopni komunikovat na určité úrovni a zabezpečují potřeby dětí na přibližně stejné úrovni. V častějších případech jsou to právě otcové, kteří navrhuje střídavou výchovu jako jednu z možností, jestliže se rodiče nemohou dohodnout. Zcela určitě matky raději přistoupí na střídavou výchovu, když je ohroženo svěření dětí do jejich výhradní péče, jak mi potvrdila psycholožka. Stejně tak ve dvou případových studiích otcové žádali děti do své péče, aby se posléze s matkami dohodli na střídavé výchově. Pokud přihlédneme také k názorům sociálních pracovníků/pracovnic, pak se téměř většina dotazovaných v rámci předvýzkumu domnívá, že častěji žádají o střídavou výchovu otcové.

Častěji navrhuje střídavou výchovu otec.

2. Jakým způsobem je zjišťován názor a přání dítěte ohledně střídavé výchovy?

Z analýzy jednotlivých případů je patrné, že názor dítěte je zjišťován v první řadě především rodiči. Od nich se dítě dozvídá, že se chtějí rozejít a jeden nebo druhý z nich se odstěhuje. Zde je na rodičích, aby dítěti sdělili, pro jakou formu výchovy se rozhodli, případně se od určitého věku řídí i přáním dítěte. Poté provádí rozhovor s dítětem sociální pracovnice OSPOD, někdy psycholog a v krajních případech jsou nařizovány znalecké posudky. Psycholožka v poradně si děti zve ke konzultacím pouze občas, aby zjistila, jak na tom dítě je po psychické stránce. Někdy se dítě nemůže nebo nechce svěřit rodičům, pak je různými metodami zjišťováno, co dítě vlastně prožívá. Na závěr je ujištěno, že za rozchod rodičů nemůže a že je správné, aby bylo v kontaktu s oběma rodiči.

Názor dítěte je od určitého věku zjišťován nejprve rodiči, dále rozhovorem se sociální pracovnící OSPOD, psychologem nebo znaleckým posudkem.

3. Za jakých podmínek lze střídavou výchovu realizovat?

Z případových studií mi vyšly dva typy rodičů, u kterých se střídavá výchova realizuje, resp. dá realizovat. V mém výzkumném vzorku jsou to první dva případy rodin. Jsou to matky a otcové, kteří dospějí ke střídavé výchově jako ke kompromisu. Nebylo to jejich prvotní rozhodnutí, jelikož jeden nebo druhý z nich chce děti do své výchovy. Aby nebyl ohrožen, přistoupí na kompromis. Tito rodiče spolu příliš nekomunikují a navzájem občas zpochybňují své výchovné schopnosti. Přesto však střídavá výchova po určitou dobu funguje, protože se oba chtějí podílet na výchově svých dětí a dokáží na přibližně stejné úrovni zabezpečit jejich potřeby. Další dva případy analýzy jsou rodiče, kteří mají jasno, jsou schopni komunikace a kooperace, ani jeden z nich není ukřivděn a nemá důvod zpochybňovat výchovné schopnosti toho druhého rodiče. V tomto případě děti téměř ani nepoznají, že se jejich rodiče rozcházejí.

Taktéž v rozhovoru s psychologkou nalezneme odpověď na tuto otázku. Střídavou výchovu lze realizovat, pokud jsou dobře udělané dohody. Rodiče nemusí být přátelé a nemusí se ani potkávat. Nesmí hovořit škaredě o tom druhém, nezpochybňovat navzájem výchovné schopnosti a aktivity. Jestliže jsou v pohodě rodiče, je v pohodě i dítě. Okolností je opravdu mnoho a je to velmi individuální, jak možno vidět na jednotlivých případech. Nelze jednoznačně odpovědět na tuto otázku, přesto jsem se pokusila o následující formulaci.

Existence určité formy komunikace (i písemné) mezi rodiči, zabezpečení potřeb dětí na přibližně stejné úrovni, určitá míra tolerance toho druhého rodiče, fungování předem domluvených dohod.

4. Jaké problémy rodiče nejčastěji řeší v souvislosti se střídavou výchovou?

Z případových analýz je zřejmé, že rodiče v prvních dvou případech řešili problémy pramenící v neschopnosti jejich kooperace. Navzájem si na sebe chodili stěžovat sociální pracovníci, když to přesáhlo určitou mez. Na určitou dobu se situace ustálila, aby za další časové období vyvstal jiný problém. Úskalí vidím v nejednotnosti rodičů a velkým obtížím přijmout kompromis. Psycholožka v poradně se domnívá, že největším úskalím bývají tři záležitosti. Finance, volný čas dětí a příprava dětí na vyučování. Jakmile fungují dohody o těchto věcech, lze realizovat střídavou výchovu. Právě v těchto oblastech jsou nejčastější konflikty mezi rodiči, což potvrzují i naše dvě problematičtější rodiny v případové analýze.

Nejčastěji jsou to problémy pramenící z neschopnosti dohody, otázky financí, trávení volného času dětí a jejich příprava do vyučování.

5. Jaký je optimální interval střídání dítěte?

Dle názoru pracovníků OSPOD je v mnoha případech optimální interval 14 dní. V dotazníku však uváděli, že by se mělo přihlížet k věku dítěte. U mladších dětí někteří navrhují týden, u starších je to pak interval delší. Vždy je dobré vyzkoušet to v praxi a s ohledem na individualitu a věk dítěte stanovit delší či kratší dobu střídání. Stejně tak se vyjádřila psychologka, když byla dotazována ohledně optimálního intervalu. V uvedených případových studiích se pak objevuje nejčastěji interval týdenní, v jednom případě střídání po 14 dnech. Optimální dobu stanovit opravdu nelze, jelikož je nutné brát v úvahu mnoho okolností.

Za optimální lze považovat interval týden nebo 14 dní.

6. Jaké jsou největší klady a zápory střídavé výchovy?

Dle názoru pracovníků OSPOD, kteří byli konkrétně dotazováni na klady a zápory střídavé výchovy, jsou největšími klady střídavé výchovy: to, že dítě je v pravidelném kontaktu s oběma rodiči, rovnoměrné výchovné působení rodičů na dítě, je zachován vzor obou pohlaví, dítě se příznivě vyvíjí, je lépe adaptabilnější, zachován pocit jistoty, rodina se jakoby nerozpadla, dítě vnímá lépe rozchod rodičů a vidí, že i problémy lze řešit rozumnou cestou, což je pro něj příkladem do budoucna. Zápory: střídání jako velká zátěž pro dítě, děti neví, kam vlastně patří, v případě neurovnaných vztahů mezi rodiči dítě trpí při této formě výchovy a je prostředníkem mezi matkou a otcem, v případě, že se střídavá výchova udržuje i při problémech mezi rodiči a má to špatný dopad na děti, dítě je „stále s batůžkem na zádech“.

7. Převažují dle názoru pracovníků pozitiva či negativa střídavé výchovy?

Podle vyhodnocených odpovědí z dotazníku konstatují, že počet kladných ohlasů pracovníků na střídavou výchovu je o něco vyšší než počet negativních názorů. Střídavá výchova jistě má své výhody, ale také nevýhody, což si pracovníci uvědomují.

Odpověď: Převažují pozitiva střídavé výchovy

8. Jaká je podle pracovníků perspektiva střídavé výchovy v ČR do budoucna?

Nadpoloviční většina pracovníků se domnívá, že střídavá výchova má budoucnost, avšak ve velké míře panuje názor, že pouze za určitých podmínek. Tzn. pokud bude přibývat rozumných rodičů, kteří jsou schopni se dohodnout na podmínkách střídavé výchovy, nerozejdou se ve zlém, komunikují spolu, nedělají si naschvály atd. Prostě je to podmíněno tím, jak se budou rozcházející se rodiče chovat. Existují také názory, že počet případů přibývá díky tomu, že někteří otcové se domáhají svých práv a jsou více informovaní o možnosti střídavé výchovy. Ti pracovníci, kteří jsou skeptičtější, si myslí, že případů přibývat nebude, protože je stále více těch, kdy rodiče nejsou ochotni se dohodnout a rozvod je zlý, nekomunikují spolu, nechtějí se domlouvat. Chce to větší osvětu a provedení průzkumů v oblasti střídavé výchovy mezi rodinami, které tuto formu výchovy praktikují.

Střídavá výchova má budoucnost za předpokladu nárůstu „rozumných a dohody schopných“ rodičů, jinak jí nedávají šanci a počet případů nebude přibývat.

ZÁVĚR

Na závěr své práce konstatuji, že se mi podařilo naplnit cíl, který jsem si stanovila a realizovaným výzkumem jsem zodpověděla na stanovené otázky. Získala jsem úplně jiný pohled na problematiku střídavé výchovy, než jsem doposud měla a myslím si, že se to promítne i do mé práce v zaměstnání. Během psaní diplomové práce a uskutečňování výzkumu jsem se potýkala s menšími problémy, které se mi nakonec podařilo odstranit a s celkovým výsledkem výzkumu jsem spokojená.

Na případových studiích jsem ukázala, jak v některých rodinách funguje střídavá výchova. Přestože by rodiče měli splňovat určité podmínky, které jsem uváděla v teoretické části, vidíme, že se tak v praxi neděje. Střídavou výchovu, kterou zvolí rodiče jako kompromis a nejsou schopni spolu rozumně komunikovat, nedoporučuji. Domnívám se, že to pro zdravý vývoj dětí není dobré. Naopak mě velmi pozitivně překvapují rodiče, kteří jsou přesvědčeni o tom, že střídavá výchova je nejpřirozenější pro jejich děti a jsou schopni komunikovat a spolupracovat i po rozchodu. Uvědomuji si, jak jsou oba dva pro děti důležití a to je hlavní myšlenka střídavé výchovy. Nemusí pak opakovaně kontaktovat odborníky, aby jim pomohli vyřešit jejich problémy, jelikož je dokáží řešit sami. Z tohoto důvodu však mnoho odborníků nemá zpětnou vazbu, jak děti a rodiče střídavou výchovu prožívají. Můžeme pouze předpokládat, že jim tento způsob vyhovuje. Od mých respondentů, kterými byli sociální pracovníci a pracovnice, jsem získala mnoho důležitých a hodnotných informací. Nejprve v rámci předvýzkumu a následně metodou dotazníku při samotného výzkumu. Otevřené otázky, které jsem položila respondentům se sice obtížně vyhodnocovaly, nicméně se mi podařilo získat hodnotné názory určitého počtu sociálních pracovníků na střídavou výchovu. Rozhovor uskutečněný s psychologkou poradny pro rodinu doplnil můj výzkum a považuji jej za důležitý aspekt mého zkoumání, přestože se jedná o subjektivní názory jednoho odborného pracovníka. Výzkum celkově splnil mé očekávání.

Na závěr bych ráda podotkla, že by v naší společnosti dále měla probíhat osvěta ohledně střídavé výchovy, protože je jistě mnoho rodičů, kteří dokáží tímto způsobem vychovávat své děti, přestože se jejich vztah rozpadl. Uvědomuji si, že jejich partnerský vztah skončil, ale rodiči budou napořád. Tuto formu péče považuji za velmi pokrokovou, přestože se mnoho lidí stále domnívá, že děti patří matce a otec není schopen se o ně dostatečně postarat po všech stránkách. Pokud bych měla střídavou výchovu celkově zhodnotit, tak na

první pohled se může jevit jako velmi vhodná forma péče o děti, která umožňuje dětem být i po rozvodu rodičů v kontaktu s matkou i otcem po stejné časové období. Když se podíváme na střídavou výchovu z jiného úhlu pohledu, tak zjistíme, že na rodiče klade velmi vysoké nároky. Není vhodná pro každý rozvádějící se pár, proto ji jako sociální pracovnice nemohu doporučovat všem. Přirozeně jejích případů rok od roku přibývá, což souvisí i s proměnou rodiny, kdy se zdůrazňuje rovnocennost rolí matky a otce. Střídavá výchova má však dle mého názoru mnohem větší šanci na delší trvání tam, kde se oba rodiče podíleli rovnoměrně jak na péči o děti, tak na chodu domácnosti. Nelíbí se mi propagace této formy výchovy za každou cenu, a to zejména v souvislosti s právy otců. Střídavou výchovu nelze podporovat pouze jednostranně. Vždy by se mělo pracovat s rodinou jako celkem a na prvním místě brát ohled na nezletilé děti. To necht' mají na paměti všichni odborníci i pracovníci organizací na podporu střídavé výchovy, které u nás existují. Líbí se mi představa interdisciplinární spolupráce zainteresovaných odborníků (soudy, advokáti, sociální pracovníci apod.), kteří by v rámci pravidelných schůzek pracovali na zlepšení stávající situace v oblasti rozvodové problematiky a výchovy dětí v neúplných rodinách. Jsem optimista a věřím, že se situace v naší zemi do budoucna zlepší a opravdu přibude těch rodičů, kteří se budou „rozvádět s rozumem“. Není třeba, aby přibývalo případů střídavé výchovy, ale aby bylo více spokojených a šťastných dětí, které jsou v kontaktu s oběma rodiči, jež se podílí na jejich výchově. Doufám, že v nedaleké budoucnosti bude zrealizován obsáhlejší výzkum mezi neúplnými rodinami, abychom se dozvěděli, jaký je rozdíl mezi výchovou dětí ve střídavé péči rodičů a výhradní péčí jednoho rodiče, která je u nás prozatím na prvním místě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. 140 s.
- [2] GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice*. 1. vyd. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X
- [3] KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. ISBN 80-7076-669-8
- [4] MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH Zdeněk. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. 214 str. ISBN 80-82824-06-X
- [5] MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 144 str. ISBN 80-7169-897-0
- [6] MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 str. ISBN 80-85282-83-6
- [7] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4
- [8] MOTEJL, Otakar a kol. *Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Praha: Aspi, 2007.
- [9] NOVÁK, Tomáš. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 str. ISBN 978-80-247-1449-3
- [10] PREKOPOVÁ, Jiřina, SCHWEIZEROVÁ, Christel. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 2. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-85282-77-1
- [11] SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 str. ISBN 80-7178-906-2
- [12] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa*. Právo a rodina, 2005, roč. 7, č. 5, s. 1-5.
- [13] WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 240 str. ISBN 80-7178-089-8

- [14] ZAKOŮŘILOVÁ, Eva. *Sociální terapie aneb její teorie i speciální techniky, které pomáhají v sociální práci s rodinou*. 1. vyd. Praha: Institut pro místní rozvoj, 2008. ISBN 978-80-86976-14-3
- [15] ZELENÁ, Martina, KLÉGROVÁ, Alžběta. *Podpora rodiny*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-67-9

Elektronické zdroje

- [1] DUDOVÁ, R. Po rozvodu. Brání matky otcům v kontaktu s dětmi? [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR 2007 [cit.5.3.2010] Dostupný z [www:<http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25055/Brani-matky-otcum-v-kontaktu-s-detmi-.html>](http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25055/Brani-matky-otcum-v-kontaktu-s-detmi-.html)
- [2] *Empirická studie o střídavé výchově* [online]. Praha: Spravedlnost dětem 2008 [cit.13.3.2010] Dostupný z [www: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=285>](http://www.iustin.cz/art.asp?art=285)
- [3] HASTRMANOVÁ, Š. Pohledy expertů na problematiku porozvodového řízení [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR 2007 [cit.5.3.2010] Dostupný z [www:<http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25047/Pohledy-expertu-na-problematiku-porozvodoveho-rizeni.html>](http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25047/Pohledy-expertu-na-problematiku-porozvodoveho-rizeni.html)
- [4] PATERA, L. *Expertní versus občanský přístup ke střídavé výchově; zkušenosti ze Dnů pro střídavou péči* [online]. Praha: Spravedlnost dětem 2009 [cit.16.3.2010] Dostupný z [www: <http://www.iustin.cz/files/hkpatera.pdf>](http://www.iustin.cz/files/hkpatera.pdf)
- [5] RUDOLPH, J. *Role jednotlivých profesí v interdisciplinární kooperaci*. [online] Berlín: Interdisciplinární spolupráce v rodinných konfliktech 2009 [cit.27.3.2010] Dostupný z [www: <http://www.iustin.cz/files/hkrudolph.pdf>](http://www.iustin.cz/files/hkrudolph.pdf)
- [6] VEDRALOVÁ, A. *Střídavá péče očima mediátora* [online]. Střídavka 2010 [cit.20.3.2010] Dostupný z [www: <http://www.stridavka.cz/vedralova.html>](http://www.stridavka.cz/vedralova.html)
- [7] *Zkušenosti z Evropy* [online]. Praha: Children of Europe 2006 [cit.17.3.2010] Dostupný z [www: <http://www.childrenofeuropecz/stridava-pece-ve-svete/>](http://www.childrenofeuropecz/stridava-pece-ve-svete/)

Právní předpisy

[1] Úmluva o právech dítěte

[2] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

[3] Zákon č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSPOD   Orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Om   Ochrana mládeže.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Vzor návrhu na úpravu práv a povinností k nezletilému dítěti – výhradní péče

Příloha P II: Vzor návrhu na úpravu práv a povinností k nezletilému dítěti – střídavá výchova

Příloha P III: Škálování

Příloha P IV: Dotazník

Příloha P V: Okruhy k rozhovoru

PŘÍLOHA P I: VZOR NÁVRHU NA ÚPRAVU PRÁV A POVINNOSTÍ K NEZLETILÉMU DÍTĚTI – VÝHRADNÍ PÉČE

Okresnímu soudu
v Berouně

Matka: Marie Kosová, bytem Beroun, Slezská 14
Otec: Jan Kos, bytem Beroun, Slezská 14

Návrh matky na úpravu výchovy a výživy nezl. Jiřího Kosa, nar. 15. 8. 1999

I.

V r. 1998 jsem uzavřela manželství s Janem Kosem. Dne 15. 8. 1999 se nám narodil syn Jiří. Naše manželství dosud trvá, avšak nežijeme spolu.

Důkaz: oddací list rodičů
rodný list dítěte

II.

Přestali jsme společně hospodařit v prosinci 2005, kdy mi manžel odmítl dát peníze na domácnost. Od té doby se manžel stravuje odděleně a zajišťuje si své potřeby. Já se starám o našeho syna a veškeré náklady s tím spojené hradím ze svého příjmu, který činí 9200 Kč měsíčně. Manžel mi předává pouze přídavek na dítě a platí pro syna obědy ve školní jídelně. Kromě příjmu ve výši 15 500 Kč od svého zaměstnavatele má příjem z pronájmu nebytových prostor v domku, jehož je manžel vlastníkem. Žádný z nás nemá jinou vyživovací povinnost.

Důkaz: výslech rodičů
zpráva o výdělku otce od družstva Stavba se sídlem v Berouně, Zahradní ul. 1
dotaz na finanční úřad ohledně příjmu otce za poslední rok z pronájmu nemovitosti
zpráva o mém výdělku od a. s. Prior, Beroun

III.

S manželem společně nežijeme a o úpravě výchovy a výživy syna jsme se nedohodli. Protože manželův příspěvek na zajištění výživy syna je zcela nedostatečný, navrhuji, aby soud vydal tento

r o z s u d e k :

Nezl. Jiří Kos, nar. 15. 8. 1999 se svěřuje do výchovy matky. Otec je povinen platit na výživu nezletilého částku 3000 Kč měsíčně, splatnou k rukám matky vždy do 10. dne v měsíci předem, počínaje dnem 1. 1. 2006.

V Berouně dne 26. ledna 2006

Marie Kosová

PŘÍLOHA P II: VZOR NÁVRHU NA ÚPRAVU PRÁV A POVINNOSTÍ K NEZLETILÉMU DÍTĚTI – STRÍDAVÁ VÝCHOVA

Okresnímu soudu
v Berouně

Matka: Marie Kosová, bytem Beroun, Slezská 14
Otec: Jan Kos, bytem Beroun, Slezská 14

Návrh rodičů na úpravu výchovy a výživy nezl. Jiřího Kosa, nar. 15. 8. 1999

I.

V r. 1998 jsem uzavřela manželství s Janem Kosem. Dne 15. 8. 1999 se nám narodil syn Jiří. Naše manželství dosud trvá, avšak nežijeme spolu.

Důkaz: oddací list rodičů
rodný list dítěte

II.

Přestali jsme společně hospodařit v prosinci 2005, kdy jsme se po vzájemné dohodě rozhodli ukončit společné soužití. Manžel se odstěhoval, bydlí však v dostatečné blízkosti od našeho bytu, aby mohl být v kontaktu se synem. Na zajištění potřeb syna se podílíme oba dva a to tak, že jeden týden je syn u mě a druhý týden zase u otce. Ohledně financování školy a kroužků jsme schopni se domluvit. Syn s touto variantou souhlasí a vyhovuje mu. Náklady spojené s bydlením hradíme každý sám. Naše příjmy jsou vyrovnané, oba vyděláváme okolo 15.000 Kč měsíčně. Žádný z nás nemá jinou výživovací povinnost.

Důkaz: výslech rodičů
zpráva o výdělcích rodičů od zaměstnavatelů

III.

Jelikož jsme doposud zajišťovali potřeby našeho syna společně a na jeho další výchově se hodláme podílet stejnou měrou, dohodli jsme se, že syn bude pobývat střídavě u jednoho a druhého rodiče a to v intervalu 1 týdne. Navrhujeme, aby soud schválil dohodu rodičů a vydal tento

r o z s u d e k :

Nezl. Jiří Kos, nar. 15. 8. 1999 se svěruje v každém lichém kalendářním týdnu do výchovy matky a v každém lichém kalendářním týdnu do výchovy otce. Výživné není rodičům stanoveno.

V Berouně dne 26. ledna 2006

Marie Kosová
Jan Kos

PŘÍLOHA P III: ŠKÁLOVÁNÍ

Dobrý den,

Jmenuji se Věra Zaorálková a pracuji na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, sociální prevence Městského úřadu v Hranicích. V současné době dokončuji studium na UTB ve Zlíně, obor sociální pedagogika a píší diplomovou práci na téma **Střídavá výchova jako jedna z forem úpravy práv a povinností k nezletilým dětem**. Součástí práce je i výzkum, jehož cílem je mimo jiné zjistit postoj pracovníků OSPOD k problematice střídavé výchovy, proto se na vás obracím.

Následujících 18 výroků se týká střídavé výchovy. Prosím o vyjádření se ke každému výroku vybráním jedné z možných variant souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem. Jelikož dokument zasílám v elektronické podobě, vyplňte jej prosím tak, že zvolenou odpověď označíte a zadáte příkaz „podtrhnout“. Takto vyplněný dokument uložíte ve vašem počítači a přílohou jej prosím pošlete zpět na e-mail vera.zaoralkova@mesto-hranice.cz

- 1. V posledních letech stoupl počet rodičů, kteří se po rozchodu rozhodli pro střídavou výchovu dětí.**

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

- 2. O střídavou výchovu žádají častěji otcové.**

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

- 3. Rodičům, kteří jsou i po rozchodu schopni se dohodnout na podstatných záležitostech ohledně dětí, doporučujeme střídavou výchovu.**

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

- 4. Je dobře, že je rodičům zákonem umožněna střídavá výchova.**

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

- 5. Je vhodné, aby rodiče nejprve střídavou výchovu vyzkoušeli v praxi, než se rozhodnou podat návrh k soudu.**

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

- 6. Pro úspěšné fungování střídavé výchovy je bezpodmínečně nutná komunikace mezi rodiči.**

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

- 7. Optimální frekvence střídání dítěte je 14 dní u každého z rodičů.**

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

8. Optimální frekvence střídání dítěte je 1 měsíc u každého z rodičů.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

9. Při střídavé výchově je nezbytně nutné, aby oba rodiče zajišťovali potřeby dítěte na přiměřeně stejné úrovni.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

10. Děti, jejichž rodiče se rozešli, se nerady rozhodují, se kterým z rodičů budou trvale bydlet.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

11. V případě výhradní péče jednoho rodiče ztrácí druhý rodič výchovný vliv na dítě.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

12. Jestliže vystupují jako opatrovník při soudním jednání o svěření dětí do střídavé výchovy rodičů, zpravidla zjišťují názor dítěte pohovorem.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

13. Při rozhodování o svěření dětí do střídavé výchovy je nezbytné vypracování znaleckých posudků rodičů i dětí.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

14. Dítě, které vyrůstá ve střídavé výchově, má mnohem lepší vztah k oběma rodičům, než ve výhradní péči jednoho rodiče.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

15. Střídání mezi dvěma domovy je pro dítě psychicky náročné.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

16. Rodičům, kteří zvažují střídavou výchovu, doporučujeme návštěvu poradny pro rodinu.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

17. Případy fungující střídavé výchovy, které známe, se nám jeví jako pozitivní.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

18. Střídavá výchova může v rodině fungovat pouze po určitou dobu.

ZCELA SOUHLASÍM – SPÍŠE SOUHLASÍM – SPÍŠE NESOUHLASÍM – ZCELA NESOUHLASÍM

Děkuji vám za spolupráci, ochotu a čas strávený vyplněním. Věra Zaorálková

PŘÍLOHA P IV: DOTAZNÍK

Vážené kolegyně,

již jednou jsem na vás obracela s dotazníky, které byly zaměřené na problematiku střídavé výchovy. V současné době provádím doplňující výzkum ohledně střídavé výchovy. Tímto vás prosím o zodpovězení následujících pěti otevřených otázek, které posílejte zpět na moji e-mailovou adresu. Odpovězte alespoň v několika větách, váš názor je pro mě důležitý.

1. Jaký je Váš názor na střídavou výchovu?
2. Jaké jsou podle Vás podmínky úspěšné střídavé výchovy na straně rodičů a dětí?
3. Napište prosím, jaké jsou dle Vašeho názoru největší klady a naopak zápory střídavé výchovy?
4. Vyjádřete se prosím, jaká je podle Vás optimální doba (interval) střídání dítěte mezi dvěma domovy?
5. Myslíte si, že má střídavá výchova budoucnost a jejich případů bude přibývat?

Děkuji,

Bc. Věra Zaorálková

PŘÍLOHA P V: OKRUHY K ROZHOVORU

- Počet případů střídavé výchovy v poradně za uplynulý rok.
- Kdy rodiče vyhledají poradnu, kdo z nich oslovuje jako první, v jaké fázi rozhodování.
- Pouze „problémovým“ klientům se doporučuje poradna (spor mezi rodiči).
- Účastníci konzultací (jeden rodič, oba, s dětmi..).
- Spolupráce s OSPOD, zprostředkování klientů.
- Vztahy mezi rodiči a dětmi při rozvodu a po něm.
- Střídání dítěte mezi dvěma domovy jako psychická zátěž.
- Optimální doba střídání.
- Spory rodičů v souvislosti se střídavou výchovou.